

Een journalist is geen lakei

Onafhankelijk en op de vierkante millimeter nauwkeurig

*Compilatie van colleges aan Erasmus Universiteit en Hogeschool voor
Journalistiek in Tilburg. Nadrukkelijk toegeschreven ook naar de
Surinaamse journalistenopleiding.*

Johan Carbo *journalist, docent, mediatrainer, schrijver.*

Zanderij. Rustig wachtend in de blauwe zon. Loom loopt hij naar buiten. Lang blijft hij nog kijken naar het blanke vliegtuig. Koele tropenwind waait hem naar het hart. De zon breekt open: zijn ogen, zijn neus, zijn oren, zijn mond en hij gilt:

'Vul mij Suriname, vul mij, neem mij terug Suriname'.

Veertig jaar geleden publiceerde Astrid Roemer in Paramaribo haar debuutroman 'Neem mij terug Suriname'. Eind 2015 ontving zij voor haar oeuvre in Nederland de prestigieuze P.C. Hooft-prijs. Het proza van Roemer met een hoge gevoelstemperatuur kan voor de Surinaamse journalist als literair voorbeeld dienen. Zij tast af met haar penseel en schildert met woorden. Schrijven als aquarelleren. Je kunt een ander pas ontroeren als je dat eerst jezelf kunt. Astrid Roemer verstaat die kunst. Het is aan de journalisten in opleiding haar daarin te volgen.

Dit boek draag ik met liefde op aan mijn onvervangbare en onveranderlijk mooie echtgenote Ellen die zo smartelijk is getroffen door parkinson en dementie. De ontdekking van parkinson deden we in 2009 in Paramaribo. Ellen was en bleef ondanks haar ziekte mijn grote steunpilaar in mijn carrière als journalist en docent journalistiek. Altijd nam ik haar in gedachten op de bagagedrager mee naar reportages en naar mijn colleges aan de universiteit en hogeschool.

Niets uit deze bundel mag worden verveelvoudigd en/of gepubliceerd door middel van druk, fotokopie dan wel microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorgaand fiat van de samensteller/ auteur.

Inhoudsopgave

- 1. In dienst van de waarheid*
- 2. Grondhouding Nieuwsgaring*
- 3. Het foutenfestival rond nieuwsberichten*
- 4. Val met de deur in huis, hoe vertel ik het mijn moeder*
- 5. Journalisten nemen anderen de maat, maar zichzelf vaak te weinig*
- 6. Als waakhond van de democratie*
- 7. Nieuws met analyse en duiding in breder perspectief*
- 8. Op de pijnbank bij gehaaide journalisten*
- 9. De taal als soms vilein wapen*

1

In dienst van de waarheid

De journalistiek dient altijd de waarheid. Dat behoort universeel te zijn. Voorzitter *Bill Kovach* van het *Comittee of Concerned Journalists* en directeur *Tom Rosenstiel* van het *Project of Excellence in Journalism* gaven vanuit de Verenigde Staten in *The Elements of Journalism* terecht als leidraad mee dat de eerste loyaliteit van de journalistiek bij de burgers ligt, en niet bij organisaties en instituten. Het wezen van de journalistiek is verificatie van feiten en beweringen. Journalistiek moet dienen als onafhankelijke inspectie van de macht. De journalistiek moet een forum zijn voor openbare kritiek en voor publiek debat.

Gewetensvol te werk gaan

Het vrije, onafhankelijke woord mag in een democratische rechtsstaat als heilig worden gekenschetst. Zo beschouwd vormt de journalistiek een factor van belang binnen een maatschappij die de democratische spelregels eerbiedigt. Daar waar van dat laatste geen of onvoldoende sprake is, dient de journalist zijn eigen geweten te volgen en moet hij ook achteraf tot de slotsom kunnen komen in volle integriteit de waarheid grondig te hebben gediend.

De auteur van dit naslagwerk onderschrijft de hier boven beschreven missie en gedragscode der journalistiek ten volle. Hij vertegenwoordigt de serieuze journalistiek die zich richt op waarheidsvinding en die – naast strakke feitelijke berichtgeving – streeft naar duiding via analyse, visualisering en verdieping aan de hand van research. Als het vrije, onafhankelijke woord erkent wordt als heilig dan mag tegelijkertijd van de journalist doordacht handelen worden geëist. Het woord, en zeker het geschreven woord, is immers als in marmer gebeiteld.

Voor u ligt een leerboek journalistieke ambachtelijkheid dat mede is toegeschreven naar de mediasituatie in Paramaribo. Meerdere onderdelen van dit gebundelde materiaal werden al eens gebruikt in colleges voor Nederlandse studenten op universitair en hbo-niveau. Daar waar mogelijk zijn Nederlandse voorbeelden vervangen door Surinaamse. Hogeschoolwerk wordt verlangd ofwel vakmanschap met een rafijne journalistieke antenne, een onafhankelijke geest en de gevoelige pen als het belangrijkste gereedschap. Ook de audiovisuele media vereisen een sublieme uitdrukingsvaardigheid met korte, bondige, glasheldere en fascinerende teksten bij nieuwsitems en de vervolguitzendingen.

Waarheidsvinding

Journalistieke onafhankelijkheid naar waarheidsvinding is essentieel. Het is een absolute voorwaarde voor geloofwaardig journalistiek functioneren. Sterker nog: bespeelbare journalisten zouden eigenlijk geëxcommuniceerd moeten worden. Vandaar dat is gekozen voor de boektitel *Een journalist is geen lakei*. Die is al evenmin *een letterslaaf*. Het is ook niet verkeerd dat politici, bankiers, managers en directieleden van wie professionaliteit en een mediageniek optreden mag worden verwacht, zich soms bij journalisten op de pijnbank voelen. Een goede journalist wil de onderste steen boven, die zoekt het naadje van de kous.

De taak van de journalist, zowel die van de schrijvende pers als de audiovisuele, is zijn publiek op een juiste, betrouwbare en integere wijze informeren. En wel zodanig dat hij zich altijd inhoudelijk tegenover derden voor zijn product kan verantwoorden. Neersabelen is een koud kunstje, maar kan de verslaggever dat ook naderhand blijven rechtvaardigen?

Het draait in de kern om statement, argumenten en een loepzuivere onderbouwing van die argumenten. Daar moet geen speld tussen te krijgen zijn.

Met louter feitenneutrale berichtgeving functioneert de hedendaagse journalistiek allang niet meer in voldoende mate. De nieuwsconsument verlangt meer. Die wil dat de blote nieuwsfeiten nader en in de juiste context worden geduid met analyse en achtergrondinformatie. Bovendien heeft de nieuwsconsument behoefte aan separate becommentariëring van het nieuws om zo de eigen opvatting te toetsen aan die van opiniemakers. Dit boek legt er de focus op.

Nieuws, nieuwsduiding en nieuwscommentaar zijn zaken waaraan in de verkorte extra opleiding voor ongediplomeerde praktijkjournalisten, op weg naar een stevig diploma, indringend aandacht wordt besteed. Aan de basis van menig doorwrocht journalistiek product ligt een professioneel goede, doortastende interviewtechniek. Zulks dient respectvol te gebeuren, ongeacht wel of niet (of weinig) sympathie voor de geïnterviewde. Cruciaal daarbij is ook *de kunst van het luisteren*. Ook dat onderdeel krijgt in de opleiding journalistiek ruim baan. Zoals ook de sociale media aan bod komen, en op fotografie (nieuwsgericht denken in beelden) en op journalistiek ethische handelen scherp wordt ingezoomd.

De journalist is geen lakei, maar veeleer een luis in de pels. Hij neemt zijn gehoor mee naar het podium waarop het publieke debat plaatsheeft. Een goede journalist toont engagement. Het behoort tot zijn taak de maatschappelijke discussie geregeld aan te zwengelen met kwalitatief goede krantenstukken of diepzinnige radio en televisie.

Vooringenomenheid

De journalist bewaakt zonder vooroordelen en zonder vooringenomenheid vanuit eigen expertise en waarneming de processen die in een democratische rechtstaat gaande zijn. Interviewtechniek zal worden getraind met ook gebruikmaking van opnameapparatuur zodat de deelnemer aan de 1-jarige extra opleiding zichzelf in een actieve beroepsrol kan terugzien. Zelfreflectie krijgt veel nadruk. Zijn de vragen scherpzinnig? Wordt er doorgevraagd? Of neemt de interviewer met een half antwoord genoeg? Krijgt de gezagsdrager kans voor het verplaatsen van lucht met obligate opmerkingen en institutionele rimram waar op den duur geen touw meer aan is vast te knopen?

Dit boek voorziet in een stroom aan informatie en tips.

Deze bundel met lesmateriaal voor de Surinaamse opleiding journalistiek gaat van nieuws naar nieuwsbericht en vandaar verder naar nieuwsverslag, nieuwsreportage, nieuwsinterviews, nieuwsduiding aan de hand van analyses en nieuwscommentaar. Voorts naar tekstanalyse aan de hand van portretten, necrologieën en recensies van boeken, toneelopvoeringen of de *Sranang kukru*.

Hoe houdt een goede journalist de aandacht van zijn doelgroep vast? Actualiteit beheerst over het algemeen het denken en handelen van de verslaggever. Aansprekende voorbeelden larderen de theorie.

Parapluvieuw

Niet slechts een ambtenarenbaantje in de journalistiek maar een dynamisch leven 24 uur de klok rond. Hetgeen vanzelfsprekend status verhogend werkt voor het beroep van journalist binnen de Surinaamse samenleving. Wie het vak van journalist naar behoren wil uitoefenen dient daarin grondig te investeren en een parapluvieuw te ontwikkelen. Daartoe behoort ook meer interesse dan nu voor wat er zich in het buitenland afspeelt. Waarbij we ons niet willen beperken tot de omringende landen. De Surinaamse journalistiek zal moeten overgaan tot horizonverruiming. De blik de oceanen over. Het venster moet wagenwijd open. De focus op voornamelijk Suriname, en fragmentarisch het Caribisch gebied - het geeft de journalistiek een nog veel te zeer dorps karakter. Er hebben in de wereld processen plaats waarvan de Surinaamse nieuwsconsument niet verstoken mag blijven. Terecht bracht *de Ware Tijd* in 2013 het faillissement van de Amerikaanse stad Detroit op de voorpagina. Maar dat feit had niets van doen met een scherpzinnige nieuwssselectie aan het bureau in de Malebatrumstraat. De dramatische ondergang van de ooit roemruchte auto-industrie, de algehele verpaupering van de stad, en tenslotte het ronduit voor de Amerikaanse economie vernederende faillissement van Detroit haalden de facto slechts bij toeval met een minuscuul berichtje de krant omdat er vlak voor sluitingstijd nog een plekje ongevuld bleef op de voorpagina. Natuurlijk is de dramatische en onmenselijke vluchtelingenstroom vanuit Syrië, Irak en meer landen uit die regio vooral een Europese aangelegenheid. Niettemin mag de Surinaamse nieuwsconsument niet van die hemeltergende problematiek met asielzoekerscentra en modderige tentenkampen verstoken blijven. De exodus die zijn weerga niet kent, zal breeduit publicitair moeten worden gebracht, geduid en becommentarieerd – het behelst hier immers wereldnieuws van code vuurrood.

Inzicht in economische processen

Behalve inzicht in het belangrijkste buitenlandse nieuwsaanbod behoort tot het palet van de gediplomeerde journalist ook kennis van de landelijke, regionale en mondiale economie, zowel de financiële als de sociale component. Zodat de gediplomeerde journalist ook op het terrein van de economie verbanden kan leggen. Een goede journalist zal een balans moeten kunnen lezen. Pas dan kan hij zelf vaststellen of een bedrijf zijn financiële huishouding op orde heeft of niet.

Het werkveld van de Surinaamse journalist is natuurlijk eerst en vooral zijn eigen land, maar beseft dat dit Suriname daarmee niet ook automatisch tot het epicentrum van de wereld maakt. Chauvinisme dient een journalist vreemd te zijn, het dwarsboomt zijn noodzakelijke onafhankelijke taakuitoefening.

Het vak van journalist mag - daar waar mogelijk - ook best wel met enige gezonde ironie, relativering en een knipoog worden verricht. Er valt immers zo weinig humor in met name de kolommen van de printmedia te ontwaren. Alles wordt even ernstig gebracht. Terwijl lang niet alles als spijkerhard nieuws kan worden aangemerkt. Gelukkig maar.

Onderscheidingsvermogen is niet verkeerd. In tegendeel. Woordspelingen zijn – net als rijmelarijen – meestentijds af te raden. Maar soms zijn ze zo fantastisch en werken ze dermate op de lachspieren, zonder van een echt gedupeerde te kunnen spreken, dat ze als volkomen aanvaardbaar zouden moeten gelden. In Nederland ging een zekere actrice en presentatrice Wendy naar de rechter omdat een blad haar in verband had gebracht met zo nu en dan een leuk snuifje opwekkende cocaïne. Wendy zou zagezegd haar neus poederen. De in televisiekringen bekende verschijning won bij de rechter en de media deden daar verslag van. Een tijdschrift kopte naderhand: *'Wendy haalt haar gram'*. Mooie woordspeling. Wat overigens niet wegneemt dat de aanleiding, iets schrijven *van horen zeggen*, zoals het cocaïnegebruik in dit onderhavige geval, uit den boze is. Check en dubbel check, en dan nog altijd belangen zorgvuldig afwegen.

Overdrijving is een zwaktebod

Nieuws moet overigens weer niet overdreven gedramatiseerd worden. Het *Algemeen dagblad* vroeg de voormalige voetbalcoryfee *Willem van Hanegem* in oktober 2015 om een reactie op het nieuws dat bij icoon *Johan Crujff* longkanker was geconstateerd. In chocoladeletters bracht het *Algemeen Dagblad* bloedserieus op zijn voorpagina dat *'De Kromme'* na de diagnose *'de hele dag alleen maar aan Johan dacht en veelvuldig moest huilen'*. Hoe erg ook voor Crujff, voormalig kettingroker of niet, maar dit is finaal over de top. We zien de voormalige robuuste bouwvakker Van Hanegem al thuis in elkaar gedoken op de bank zitten en maar grienen. Het is onbegrijpelijk dat een journalist die quatsch opschrijft, en nog onbegrijpelijker is het dat een serieuze en generieke krant die idiotie aan zijn lezers voorschotelt en zulks ook nog eens op zijn voorpagina. Een nuchtere lezer zal zich terecht afvragen of dit ooit zo door Van Hanegem is gezegd, en als dat al zo is de vraag of hij het ook zo heeft bedoeld. Het is niet te hopen. Enige volwassen, op realiteitszin gestoelde afstandelijkheid mag toch van een zeventigjarige worden verwacht. Of sloeg de interviewende journalist door en legde hij Van Hanegem het sappige citaat in de mond? Hoe ook: de krant sloeg door, maakte zich schuldig aan flagrante onzinnige uitvergroting van nieuws en gedroeg zich in heel zijn overdrijving niet als betrouwbare informatiebron maar als schimmig smeuijge entertainer. Vierde het

Algemeen Dagblad met de verdrietige dagdromer Van Hanegem zijn eigen carnaval van op sensatie beluste overdrijving en ongeloofwaardigheid? Het is een onderwerp dat zich ook overal elders in de wereld voordoet en zeker in de lessen in ook Paramaribo aan de orde zal komen. Waar ligt de grens bij berichtgeving. Waar naderen we de stippellijn? Een nieuwsconsument die twijfelt aan het waarheidsgehalte van citaten in de berichtgeving, het is geen goed teken. Een waas van wantrouwen over het werk van journalisten komt het vak bepaald niet ten goede.

2

Grondhouding nieuwsgaring

De journalistiek moet streven naar publicatie van zaken van belang en moet die presenteren als interessant en relevant. Het nieuws dient door de journalist begrijpelijk en inzichtelijk te worden gemaakt, en tevens te worden gepresenteerd in de juiste verhoudingen.

Woorden hebben een enorme zeggingskracht. Op papier, maar ook uitgesproken op televisie en radio. Journalistiek dient te worden verricht met een groot gevoel voor verantwoordelijkheid jegens degenen over wie en voor wie geschreven of gesproken wordt. Het is heel gemakkelijk en verleidelijk in razend tempo de toetsen te beroeren, de regels verschijnen vliegensvlug op het scherm. Maar staat er ook wat er staan moet, en kan de journalist daar achteraf gewetensvol mee leven? Hetzelfde leggen we voor aan de audiovisuele pers met betrekking tot het gesproken woord.

De tijd van lineair geschreven stukken is voorbij

In zijn afscheidsinterview als hoofdredacteur van NRC Handelsblad en NRC.Next sprak Folkert Jensma van de cultuurschok van het langzaam doordringende besef dat de krant anno nu er niet meer is voor de redactie, maar voor de lezers. Dat vormde de grootste verandering ter redactie onder zijn hoofdredacteurschap in Rotterdam gedurende tien jaar.

Jensma in zijn vraaggesprek met Gerard van Westerloo: "Zeker bij de NRC is de traditie heel sterk gericht op de redactie zelf, op de auteur, op diens idee. Tien jaar geleden werden alle artikelen lineair opgeschreven. De schrijver zocht naar een leuke opening, begon vervolgens linksboven en eindigde rechtsonder. Hij deed dat in de verwachting dat de lezer zijn artikel zo ook las. Wat ik heb geleerd is dat de lezer van nu daar het geduld niet meer voor heeft. Hij leest eerst de laatste alinea rechtsonder om te kijken of hij beloond wordt als hij linksboven aan het stuk begint.

De journalistiek van de toekomst houdt met dat veranderde leesgedrag rekening. Die brengt geen lineair geschreven stukken meer. Die maakt wel drie of vier stukken tegelijk: een met woorden, één met graphics, één met kleur, noem maar op."

We mogen dit beschouwen als het nieuwe evangelie voor de schrijvende pers, en de generieke dagbladpers wel heel in het bijzonder, waarvoor het brengen van nieuws nog altijd een belangrijke, zo niet de primaire, taak is.

Nieuws, ons vertrekpunt

Wat is nieuws en hoe schrijf je een goed nieuwsbericht en/of prikkelende tekst bij een nieuwsitem voor radio of televisie? Dat alleen al komt aan op vakwerk. Het onvolprezen nieuwsbericht vormt de basis van de journalistiek. En als vanzelfsprekend dient het nieuwsbericht als vertrekpunt bij opleidingen voor journalistiek en bij opfriscursussen op redacties. Elke journalist moet kort, helder bondig, begrijpelijk en vlekkeloos kunnen schrijven. Het is een algemene stelregel, zo niet een genadeloze eis die we (vanuit het eigen arbeidsverleden in de journalistieke beroepspraktijk) van harte onderschrijven. Het was voor mij bepaald geen schande, maar au fond een geweldig voorrecht –de uiteindelijke journalistieke geluksfactor- dat ik in de eerste maanden op de redactie van *Het Parool* in Amsterdam onder strakke professionele leiding (*strengte doch rechtvaardige beulen*) alleen maar de rubriek *Sport Kort* mocht samenstellen. Het was bij uitstek de beste leerschool. Louter nieuwsberichten maken op de vierkante millimeter nauwkeurig, elke dag weer. Alleen maar berichten schrijven of samenvatten van pakweg vijf zinnen, elk woord op de goede plek, alsof het puzzelstukjes betrof die moesten passen. Ik leerde zuinig te zijn met woorden, leerde de essentie uit nieuwsgebeurtenissen vissen en die te doorgronden.

Definitie van nieuws

Er zijn in de loop van tientallen jaren heel wat definitieën geformuleerd van het begrip nieuws. Van onze leermeesters vernamen we in onze eigen aanlooperperiode dat *'nieuws iets is dat het grote publiek nu nog niet weet, maar waarvan wij als journalisten menen dat al die mensen dat wel zo snel mogelijk zouden moeten weten'*.

In deze definitie zit meteen besloten de subjectiviteit van de objectiviteit. *Ik, de geschoolde journalist, vind dat jullie het moeten weten.* Een ander zou daar wel eens heel anders over kunnen denken. Of toch niet? We raken hier het leerstuk van de journalistieke selectie.

We spreken van nieuws – heel simpel gezegd – *als iets afwijkt van het normale.* Dat de zon opkomt, is geen nieuws. Het is pas nieuws als die wegblijft. Daar openen we dan ook prompt de krant mee.

Een willekeurige greep uit het nieuwsaanbod in Suriname medio oktober 2015:

1. Het ziekenhuis van Nickerie wil een betere communicatie met de gemeenschap.

2. Minister Jennifer van Dijk-Silos van Politie en Justitie wil hardere aanpak van seksueel misbruik jegens minderjarigen in het inheemse dorp Apoera.
3. De Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens pleit ervoor dat alle landen in het Caribisch gebied naar Surinaams voorbeeld de doodstraf uit hun strafrechtstelsel schrappen.

Dat een ziekenhuis niet naar behoren communiceert wijkt af van het normale. Een slechte communicatie in een ziekenhuis werkt levensbedreigende fouten in de hand. Een gemeenschap als die in Apoera mag de ogen niet sluiten voor seksueel misbruik van minderjarigen. Ze doet dat blijkens de berichtgeving klaarblijkelijk wel. En ook het pleidooi voor afschaffing van de doodstraf in de omliggende landen van Suriname, waarbij Paramaribo als positief voorbeeld wordt gesteld, voldoet in alles aan de zo-even geformuleerde definitie van nieuws.

Het ronkende persbericht

Uit een persbericht kan een oplettende journalist hoogst interessante informatie halen voor – om te beginnen – een aan de actualiteit gebonden nieuwsbericht. Maar de journalist dient wel voortdurend op zijn hoede te zijn. Persberichten worden door een journalist nooit klakkeloos overgeschreven. Het komt namelijk nogal eens voor dat bedrijven en instanties ronkende persberichten versturen in de hoop op gratis reclame. Bovendien wil de afzender de waarheid nog wel eens geweld aan doen. Kleine leugentjes om bestwil, waar geen enkele, zichzelf respecterende journalist mag intrappen. Een onafhankelijke journalist leent zich nimmer voor public relations (ander vak) en plaatst de inhoud van elk persbericht – als vaste regel - eerst onder het vergrootglas. Waarmee een goede journalist altijd zijn onafhankelijke positie bewaart omwille van betrouwbare publieksvoorlichting. Immers: wat in de krant staat afgedrukt is waar, zo behoort het althans te zijn. Medium en individuele journalist kunnen zich altijd voor hun werk inhoudelijk verantwoorden.

Een goede journalist geeft aan een persbericht zijn eigen invulling. Ook als het de komst naar het Suriname Jazz Festival betreft van de gelouterde jazz- blues- en soulzangeres Ntjam Rosie betreft. Over deze in Kameroen geboren Nederlandse die met een Surinamer is getrouwd zou een schitterend portret geschreven kunnen worden. De kunst is haar daarin ook zelf aan het woord te laten. Focus je als journalist vooral op de achtergrond van Rosie en haar diepere gevoelsleven. Blijf als journalist weg van gemeenplaatsen maar probeer fascinatie voor de zangeres op te roepen bij het Surinaamse publiek.

Vooruit denken

We raden aan om belangrijke besluiten en plannen van instanties en organisaties nauwgezet bij te houden in een speciaal notitieboekje dat altijd binnen handbereik is. Sla dat van tijd tot tijd open en maak eens een telefonisch rondje langs interessante figuren om te horen hoe het met bepaalde plannen staat, en of nieuwswaardige maatregelen al enig effect hebben gesorteerd. Zo kan in elk geval naar eigen geactualiseerd nieuws worden toegewerkt. Als verzonnen voorbeeld nemen een willekeurige gemeente, *Lelydorp bijvoorbeeld in het district Wanica*, die besluit om onderzoek te doen naar de aanleg van een renbaan in de binnenstad. Een opzienbarend initiatief. De gemeente zegt voor dat onderzoek circa drie maanden uit te trekken. Een scherpe journalist streeft naar exclusiviteit en gaat daarom niet met zijn armen over elkaar zitten afwachten tot die termijn van drie maanden is verstreken en de gemeente het gehele journaal tegelijk informeert. Actieve journalisten noteren het onderwerp voor een bepaalde datum in hun agenda, als geheugensteun, maar houden ondertussen wel de vinger aan de pols. Ze bellen tussendoor hun bron bij de gemeente of elders op, en lopen zo af en toe ook eens op het stadhuis een kamer binnen voor aanvullende informatie over het onderzoek naar die renbaan. Een journalist kan met een actieve rol nieuws in zoverre organiseren dat hij de ontwikkelingen stapsgewijs volgt, en dus goed is ingevoerd, plus mogelijk – de beloning – als eerste de uiteindelijke onderzoeksresultaten kan publiceren. Met andere woorden: voor het grote peloton uit. Professionele bestuurders en voorlichters lijken vasthoudende persmusketen te haten, maar waarderen hen juist over het algemeen. Ze zouden zelf net zo lastig zijn als de rollen waren omgedraaid. Ze hebben op mediatrainingen geleerd in de huid van de gewiekste journalist te kruipen.

Nieuws organiseren

Een redactie kan zelf een onderzoek starten naar aanleiding van nieuwsfeiten waarvoor een brede publieke belangstelling bestaat; ook kunnen journalisten een dergelijk onderzoek door een gekwalificeerd bureau in opdracht laten uitvoeren. Zo wordt eigen nieuws georganiseerd. De onderzoeksresultaten willen nog wel eens spraakmakende berichtgeving opleveren. Een andere aanpak is twee kemphanen voor een bezoekje aan de redactie uit te nodigen om er met elkaar in debat te gaan. Als het gespreksonderwerp echt gevoelig ligt en de gemoederen in de stad al een poosje bezig houdt, zullen zij elkaar vast en zeker in de haren willen vliegen. Zet ze tegenover elkaar, en met hun beider instemming valt een artikel te schrijven dat de nieuwsconsument fascineert. Dit geldt natuurlijk evenzo voor een radio- of televisie-uitzending. Een aanrader is ook als verslaggever eens met het plaatselijk gezag c.q. de hoogste baas van de politie door een probleebuurt. Vaak zijn ze er zelf nog nooit geweest.

Centrale agenda

Het is van het grootste belang dat op redacties een centrale agenda wordt bijgehouden over pregnante actuele kwesties die bij een breed publiek de gemoederen volop bezighouden. Een dergelijke centrale agenda is ook van nut voor bijvoorbeeld commissievergaderingen van de gemeente, zittingen die bij de rechtbank op de rol staan, filmfestivals en belangrijke sporttoernooien. Een blik op het programma kan er niet alleen toe leiden dat voor bepaalde evenementen vroegtijdig accreditatie, dat wil zeggen persfaciliteiten voor de speciale verslaggever, wordt aangevraagd; zeer alert kan ook tevens worden besloten tot het ruim op tijd uitzetten van voorverhalen in de vorm van een invoelend interview, een diepgravend achtergrondartikel of anderszins.

Tijd van verschijnen krant

Het moment waarop de krant op straat ligt of een uitzending de ether ingaat, is reuze belangrijk voor de aanpak van het verhaal. Daar houdt een goede journalist dus altijd rekening mee. De tijd van verschijnen van de krant (of tijdstip audiovisuele pers) speelt in belangrijke mate mee in de keuze van het vertrekpunt van het artikel c.q. documentaire. Soms is het beter de benoeming van een hoofdcommissaris, nieuwe burgemeester, of wie ook vanuit de reacties te beginnen, omdat het nieuwsfeit zelf al eerder elders breeduit in de publiciteit is gekomen. Soms wordt over nieuwsgebeurtenissen al de hele dag op sommige radiozenders bericht. Er is, natuurlijk afhankelijk van de zwaarte van het nieuws, ook reeds in alle ochtendbladen op prominente wijze aandacht aan besteed. Dan dient de journalist er voor zijn avondkrant een draai aan te geven, wil hij zijn lezer nog kunnen verrassen.

Laten we eens naar een voorbeeld kijken waarin een benoeming rond het middaguur naar buiten wordt gebracht en drie van de vier Surinaamse kranten de pech hebben pas weer de volgende ochtend te verschijnen. Er kan voor de volgende benadering worden gekozen.

(Van onze verslaggever Bruce Elia)

Paramaribo - Met groot enthousiasme is de benoeming begroet van voormalig kunstcriticus Humphrey Anita tot directeur van de.... In kringen van... wordt zijn komst gezien als een regelrechte triomfantelijke zege voor..... (En dan een fraai citaat naar aanleiding van de benoeming van de heer Anita). Zelf blijft Anita bescheiden onder zijn uitverkiezing. En dan weer een citaat, ditmaal van Anita zelf.

3

Het foutenfestival rond nieuwsberichten

- Het belangrijkste nieuws staat niet in de lead (aanhef), terwijl die nu juist bij uitstek in essentie een samenballing moet zijn van de belangrijkste nieuwsfeiten. Het bericht is opgebouwd vanuit de nieuwshiërarchie.
- Er is onvoldoende nagedacht over het moment waarop het nieuws de consument bereikt en waarvan bijvoorbeeld de lezer al eerder via andere kanalen (radio en televisie) kennis heeft genomen. Daarom kan het voor een krant belangrijk zijn, bepaalde nieuwsfeiten vanuit de publieksreactie op zulke gebeurtenissen te schrijven. (*Voorbeeld: Ntjam Rosie komt naar het Suriname Jazz Festival. Daar heeft één van de kranten al volop 'ronkend' over bericht. Op de radio zou het interessant kunnen zijn om –uitgaande van het feit dat het grote publiek al ruimschoots op de hoogte is- consumentgericht enkele vaste bezoekers van het jazzfestival te vragen naar hun (specifieke) reactie op de komst van dit Afrikaanse stemgeluid*).
- De zinnen volgen niet logisch op elkaar. Het is van de hak op de tak.
- Het artikel (of de uitzending) roept vragen op die voor de lezer (luisteraar of kijker) niet (of nauwelijks) worden beantwoord. Ook dit mag worden beschouwd als een journalistieke doodzonde.
- Het bericht gaat over meer dan één onderwerp. Fout! Blijf bij je item en sla geen andere wegen in.
- Het bericht verliest de doelgroep uit het oog. Het is veel te institutioneel opgeschreven.
- In het bericht (zowel print als audiovisueel) wordt onnodig (en onlogisch) geswitcht van tijden, hetgeen verwarring in de hand werkt.
- In het bericht klinkt de persoonlijke opvatting van de verslaggever door. Nieuws en commentaar dienen in onze visie in nieuwsberichtgeving gescheiden te zijn, en zulks ook te blijven. Het gaat om de blote nieuwsfeiten. Vooral sportredactie zondigen doorlopend tegen deze regel. Sportverslaggeving is vaak een hutspot van journalistieke disciplines en genres. Sterker nog: veel sportbijdragen zijn doordeesemd van zelfprofilering.

- Het bericht is tendentiekus en roept vele vragen op met betrekking tot de onafhankelijkheid van de berichtgever.
- Het bericht is warrig. Er valt geen touw aan vast te knopen. Beheerst de journalist de materie wel, heeft hij zich in voldoende mate ingelezen in het onderwerp?
- Het bericht is onevenwichtig van samenstelling. Als je tegenstanders van een bepaald plan ruimschoots aan het woord laat, dan ook de voorstanders met hun argumenten (+ liefst onderbouwing van die argumenten). En omgekeerd natuurlijk. Zo niet, dan wordt het bericht al gauw en terecht als tendentiekus aangemerkt. Een opmerkelijke lezer kiest na enkele van dit soort ervaringen (begrijpelijk) voor een andere krant (of zet zijn radio of tv uit).
- In het bericht is (met andere woorden) geen hoor en wederhoor toegepast, wat gelukkig nog altijd binnen de serieuze journalistiek als een kwalijke zaak wordt beschouwd. Zoiets kan je ook op een juridische nasleep komen te staan. Check en dubbel check.
- Het bericht is onnauwkeurig. Verkeerde naam, verkeerde partij, verkeerde leeftijd. Het rammelt qua precisie zagezegd.
- Het bericht is buitengewoon saai opgeschreven. Het is zo droog als een schoenzool. Of het staat bol van de afkortingen. Het leest domweg niet.
- In het bericht wemelt het van het ambtenarenjargon en abstracties. Het lijken waarachtig wel onverteerbare notulen uit lang vervlogen tijden.
- Aan woorden als *destijds*, *ooit*, *recentelijk* en *zo meer* heeft de ontvanger geen klap. Wees concreet. Maak er geen haastklus van als dat niet hoeft. Neem ook de moeite de juiste momenten op te zoeken in het digitale archief. Aan luie journalisten heeft de samenleving een broertje dood.
- Probeer in elke alinea van hooguit vier zinnen en in totaal zestig woorden zoveel mogelijk elk woord en elk werkwoord maar één keer te gebruiken. Zoek synoniemen. Tast je hersens af naar werkwoorden die een gevoel in zich hebben. Probeer storende woord- en werkwoordherhalingen te vermijden.

4

Val met de deur in huis

Hoe vertel ik het mijn moeder? Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het schrijven van nieuwsberichten wordt vaak zwaar onderschat.

Oefening 1.

Voorbeeld van een kort (en krachtig) nieuwsbericht zonder opinie. Probeer te fascineren. Zoek naar dynamiek.

Surinaams drama Willem II

of

Drama Surinaamse international

of

Domper Surinaams voetbal

of

Tranen (of Schrik) Surinaamse voetballiefhebber

(Zin 1) De Surinaamse voetbalwereld spreekt van 'een enorm drama' en 'een geweldige klap in het gezicht'. (Leg er meteen emotie/gevoel in.)

(Zin 2) Centrumspits Kenneth Goedlachs (26) speelt dit seizoen noodgedwongen niet meer. (Of: is uit de roulatie.)

(Zin 3) De vaak bejubelde goaltjesdief brak gisteren op de training van eredivisionist Willem II in Tilburg (Nederland) zijn been op drie plaatsen.

(Zin 4) Volgens ingewijden is het zelfs zeer twijfelachtig of de Surinaamse international zijn voetballoopbaan ooit nog kan voortzetten.

(Zin 5) De aalvlugge aanvaller uit Paramaribo kwam tijdens een trainingspartijtje hoogst ongelukkig in botsing met teamgenoot Guy Janssen.

(Zin 6) Bondscoach Rigilio Narsingh sprak in een eerste reactie over 'een verdrietige tegenslag' voor de pechvogel zelf, maar ook voor zijn nationale selectie.

6 zinnen. Hoe ga je om met synoniemen? Kop van 3 woorden.

In het bovenstaande fictieve bericht zijn al meteen storende woordherhalingen voorkomen. Er is nauwlettend gezocht naar synoniemen. Te veel woordherhalingen irriteren de oplettende lezer en luisteraar. Het behoort bij kwaliteitsjournalistiek om daar alert op te zijn. Leg als journalist gevoel in je product. Voorkom een te afstandelijke benadering. *Er moet bloed stromen door de tekst. Geen zand als de gortdroge, dorre Sahara!* Schrijf het zo op dat de Surinaamse nieuwsconsument de pijn thuis bij zijn *Parbo* meebeleeft.

Het woord *gisteren* in de eerste zin raden we af. Dat ligt anders als het om *vandaag* gaat. Het heeft alles met het begrip actualiteit te maken en de uitstraling van het medium zo actueel mogelijk te zijn in de nieuwsvoorziening. Een goede nieuwsreporter zit er bovenop! Zin 4 is speculatief. Daarom die info lager dan de inhoud van zin 2.

Toegankelijk maatwerk

Dergelijke 1-kolommers, zonder poespas, en zoals zojuist weergegeven, worden 'gevreten' door de lezer. Hij wil maatwerk. Een lezer trekt vaak maar veertien minuten per dag voor zijn krant uit. Een weinig hoopvol gegeven voor studenten journalistiek, maar toch. Handel er naar als krantenmaker. Voorkom nodeloos lange zinnen. Schrijf toegankelijk. Ook de luisteraar en kijker wil dat het nieuws zó wordt aangeleverd dat hem meteen duidelijk is waar het precies over gaat. *Polsstokhoogspringen met desgewenst een vreselijk lange aanloop behoort tot de atletieksport, niet tot journalistiek degelijke berichtgeving.*

Een wetenschapper schrijft naar een conclusie toe, een journalist schrijft op praat van de conclusie af. In veel gevallen eerst het gevolg, daarna de oorzaak, en meestal niet andersom.

De vijf w's

Zorg ervoor dat wordt voldaan aan de vijf w's.

Wie, wat, waar, wanneer en waarom. En dikwijls ook hoe.

Kijken we naar het voorbeeld van zojuist (beenbreuk Goedlachs), dan zien we dat we beginnen met de consequentie.

Eerst het gevolg dus, en dan meteen er achteraan de oorzaak. Uit de feiten blijkt dat het mogelijk nog erger kan uitpakken voor de Surinaamse international. Maar mogelijk is speculatief. Speculeren is niet de belangrijkste bezigheid van de journalist. Reden om de mogelijkheid van einde loopbaan niet in de nieuwshiërarchie belangrijker te laten zijn dan de vaststaande conclusie van uitschakeling gedurende het lopende voetbalseizoen.

Journalisten mogen best speculeren als ze maar eerst de vaststaande feiten op tafel brengen!

Wie, wat, waar, wanneer, waarom...

Oefening 1 van zo-even. Wie? Het gaat om Kenneth Goedlachs. Hij is van Willem II. Wat is er met hem aan de hand? Hij komt niet meer in actie dit seizoen. Waarom? Hij brak zijn been. Wanneer? Gisteren. Waar? Op de training. Hoe dat zo? Goedlachs kwam in botsing met zijn teamgenoot Guy Janssen.

Wel even vermelden dat het om voetbal gaat, ook al weet wellicht bijna heel Suriname dat Kenneth Goedlachs een succesvolle voetballer is. Maar er zijn altijd lezers die daar niet van op de hoogte zijn. Nooit van de gedachte uitgaan: dat mag bij de lezer als bekend worden verondersteld.

Nooit als journalist uitgaan van vermoede kennis. Zelfs niet als een dag eerder over hetzelfde onderwerp al uitvoerig is bericht. De lezer kan het ontgaan zijn, vergeten zijn, of de krant niet hebben gelezen.

Primaire taak journalist

Wat is de belangrijkste taak van een journalist?

Dat is de lezer informeren. Op hoofdlijnen. En de feiten moeten kloppen. Dus: als men schrijft dat Goedlachs zijn been brak, mag het niet zo zijn dat het zijn arm was. Want hoe zit het dan met de rest van de informatie?

Een verkeerd gespelde naam tast de betrouwbaarheid van het bericht al aan, en daarmee de reputatie van de verslaggever. Een slechte reputatie tast het imago van de krant aan als een betrouwbaar product.

Een bericht over de politieke en economische malaise in Buenos Aires wordt minder geloofwaardig als er gegevens in staan die aantoonbaar onjuist zijn.

Toen de correspondent van NRC Handelsblad schreef dat Isabel Peron de tweede vrouw van Juan Peron was, was dat niet conform de feiten. Ze was zijn derde vrouw. Een oplettende lezer heeft dan al gauw zoiets van: dan zal de rest van de informatie ook wel niet deugen.

Nauwgezetheid is een dogma in de journalistiek.

Alleen al het tartten van dit 'leerstuk' – om in stijl te blijven – is een doodzonde.

Wat in de krant staat, is waar. Punt uit. Zo ook wat radio en televisie melden.

Oefening 2.

Op de hoek van de Weidestraat en de Zwartenhovenbrugstraat in Paramaribo kwam vanmorgen om tien voor tien een bus met een taxi in botsing. Er vielen drie licht gewonden. Het ging om lichte kneuzingen. Het verkeer moest gedurende een half uur

worden omgeleid. Forse schade aan bus en taxi. Oorzaak botsing: de bestuurder van de bus lette niet op. Oorzaak dáarvan: hij was afgeleid omdat er in zijn bus een passagier stond te urineren.

Schrijf het artikel zó op dat je het 'verkoopt' voor de voorpagina van de krant of voor het nieuwsbulletin op de radio en/of televisie.

Fascineer de lezer. Twee zinnen. Maximaal dertig woorden totaal. Elk woord maar één keer gebruiken.

Zin 1 zou kunnen luiden:

PARAMARIBO - Een wildplasser in een stadsbus heeft in het centrum van Paramaribo voor de nodige commotie (of consternatie, of ophef) gezorgd.

(Zin 2): De bestuurder was daardoor (door die commotie dus) zó afgeleid dat hij gisteren op de hoek van de Zwartenhovenbrugstraat en Weidestraat een taxi ramde.

De logische voortzetting van zin 1 is het woord commotie nader te duiden.

Een dergelijk voorval als bij deze oefening 2 deed zich daadwerkelijk in Rotterdam voor.

Uit het leven gegrepen dus. Het tramincident haalde met stip alle nieuwsmedia. En voor de kranten gold dat de beste schrijvers automatisch met hun urinerende trampassagier uit Rotterdam op de voorpagina verschenen. Een talentloos of uitgeblust opgeschreven stukje over hetzelfde nieuwsfeit belandde in een stil hoekje op een pagina verderop in de krant. Kwaliteit en creativiteit maakten andermaal het verschil.

Een mogelijke kop zou deze kunnen zijn:

Consternatie rond wildplasser in bus Paramaribo.

Of: *Hoge nood met grote gevolgen.* of: *Hoge nood met hoge prijs* (die laatste kop heeft iets ritmisch).

Kies je ervoor commotie in de eerste zin te gebruiken, voorkom dan een doublure in de kop. Daarin in dat geval *consternatie* of *deining*.

Omdat er geen doden zijn gevallen hoeft de kop niet al te ernstig van toonzetting te zijn.

Het mag lichtvoetig. In geval van weinig ruimte zou de kop kunnen luiden: *Kostbaar plasje of dure grap*. De kop moet aansporen tot lezen.

Oefening 3. Ministersvrouw verliest haar tong

De vrouw van de Surinaamse minister van Onderwijs, Emanuel Braafheid, wilde eergisteren een cake bakken, proefde voor alle zekerheid het beslag, vergat dat de mixer het nog op volle toeren deed, zat met haar tong tussen de ijzeren ronddraaiende kloppers van de mixer, verloor het grootste deel van haar tong, was bijna dood gebloed, en kan nu niet meer praten.

Opdracht: twee strakke, zeer informatieve zinnen van elk hooguit vijftien woorden voor de voorpagina van je krant met verwijzing naar (fictief) artikel op een binnenpagina. Kop van twee woorden.

Twee voorbeelden

(1) Verkrachtende soldaten in Angola

Militairen van de internationale troepenmacht in Angola waren betrappt op het verkrachten en aanranden van Angolese vrouwen. Dat kwam in het nieuws. De bevelvoerder van het Europese militaire contingent in Angola beklaagde zich er op de televisie over dat de pers alle aandacht had gericht op die enkele verkrachters. Eigenlijk had slechts 1 procent van al die militairen zich misdragen, zo betoogde hij, en hadden al die anderen wel overeenkomstig de regels van fatsoen gehandeld.

Deze commandant had het dus niet begrepen. Dat 99 procent van de soldaten niet in de fout was gegaan, vormde geen nieuwsfeit. Je mag dat verwachten van militairen uit beschaafde landen op missie. Nieuws was dat uitgerekend enkele soldaten die naar Angola waren gestuurd om burgers te beschermen, zich aan vrouwen hadden vergrepen.

(2) Berovingen

Het is in feite geen nieuws meer dat overal in Suriname op kleine schaal berovingen plaatsvinden. Maar enkele decennia geleden zou het fenomeen van straatroof volstrekt anders door het serieuze journaal zijn beoordeeld dan thans. Er treden dus in de loop der tijd bij die afwegingen verschuivingen op. Veranderingen in de samenleving zijn van invloed op journalisten en hun keuzes in de berichtgeving. De crux is dat we nu in feite nog slechts berichten over warenhuizen en winkelcentra waar het *niet* blijkt te wemelen van de tasjesrovers.

Halers en brengers van het nieuws

We willen in dit verband nog eens benadrukken dat journalisten slechts de halers (verslaggevers) en de brengers (eindredactie) van het nieuws zijn.

Van een weekend met voornamelijk regen kunnen we onmogelijk een weerman de schuld geven.

(Afgaande op de talloze boze telefoontjes naar Hilversum zijn er wel degelijk types die de brave weerman nog altijd achter de plensbuien zien.)

Dat niet goed functionerende directieleden en andere hoogwaardigheidsbekleders in hun woede nog wel eens willen roepen dat hun gedwongen vertrek berust op een samenspanning van journalisten, vakbonden en een saboterende werkvloer kan dikwijls worden beschouwd als een afleidingsmanoeuvre voor eigen flagrant falen.

We stellen dat (terecht kritische) journalisten bij het naar buiten brengen van mismanagement gewoon hun journalistieke taak verrichtten. Er van uitgaande dat zij niet alleen kritisch (en goed geïnformeerd) maar ook volstrekt integer hun werk deden.

Rottigheid zonder een perfide inborst

Nieuws bevat vaak rottigheid en sensatie. Het kan leiden tot vervelende gevolgen voor personen. Maar dat kan niet aan een perfide inborst van de journalist worden toegeschreven.

De journalist 'maakt' het nieuws niet. Hooguit stimuleert hij vanuit de 'kraamkamer' van het nieuws dat nieuwswaardige feiten naar buiten komen. Dat doet hij door (1) bij de heimelijke dragers van het nieuws de weëen op te wekken en door (2) via een diepgaand onderzoek dat nieuws naar buiten te (laten) persen.

Daarom: weinigen weten precies hoe het op redacties van dagbladen, tijdschriften, radio en televisie toegaat. Het afwijkende beheerst de nieuwsvoorziening. Het afwijkende prikkelt de nieuwsgierigheid van burgers die om die reden een krant kopen of geen dag de nieuwsjournaals overslaan, en die in de auto altijd naar de actualiteiten op de radio luisteren.

Selectie van nieuws

Kiezen, zo blijkt uit onderzoek, is niet de sterkste eigenschap van de mens. Maar een journalist doet niet anders. Nieuws is vooral ook een kwestie van selecteren.

Dag in dag uit, uur in uur uit, is de journalist bezig met het selecteren van nieuws. Hij kiest uit het totale aanbod aan nieuwsfeiten.

Journalistiek bedrijven is ook met name de kunst van het weggooien. Journalistiek bedrijven is bovendien: een paar nieuwsaspecten steengoed brengen, en niet een heleboel onderwerpen maar half.

Besef dit: als je alleen al het nieuws van alle nieuwsbronnen van een dag zou willen afdrukken, dan krijg je een krant met een zo absurde omvang dat de zaterdageditie van de *New York Times* er als een buitengewoon mager pamfletje bij zou afsteken.

5

Journalisten nemen anderen de maat, zichzelf daarentegen vaak te weinig

De aandachtslijst als opgesomd in dit hoofdstuk 5 kwam in grote lijnen uit het leslokaal in de catacomben van het vermaarde *André Kamperveen Stadion* in Paramaribo waar de *Stichting ter Bevordering van de Journalistiek in Suriname (SBJIS)* destijds gehuisvest was. Medesamensteller van dit hoofdstuk 5 was aan het einde van haar cursusweek de (toen nog) journaliste *Gracia Nelson*.

Ambacht als een meubelmaker

Journalistiek is geen ingewikkelde en hoogdravende (hooggeleerde) wetenschap. Het is om te beginnen het boerenverstand gebruiken. We chargeren, maar toch! Het is vooral een ambacht, zoals ook een meubelmaker of tandtechnicus dat uitoefent. Al blijft het vanzelfsprekend gewenst dat de ambachtelijke vaardigheid worden verricht met kennis van zaken en door engagement gevoede intellectuele bagage. Vandaar ook de hoorcolleges in de opleidingen journalistiek.

Je bent er als redacteur om de nieuwsconsument loepzuiver te vertellen wat er *wel* is gebeurd en niet wat er *niet* heeft plaatsgevonden.

Tenzij (journalistiek is immers al helemaal geen exacte wetenschap) het aantoonbaar relevant is, te melden dat iets opmerkelijk genoeg achterwege is gebleven, en waarom precies! Schenk klare wijn.

Je kunt bijvoorbeeld wel een bericht maken dat er niet vergaderd wordt in de Assemblee, maar zo'n bericht heeft alleen maar zin als je ook de aanleiding en de consequentie daarvan vermeld. De informatie moet dus altijd *relevant* zijn.

De logische vraag van je lezer: *waarom* is er niet vergaderd. Oorzaak en gevolg.

De doelgroep centraal, niet het plakboek van een hoogwaardigheidsbekleder

Schrijf voor je doelgroep en niet voor instituten, en al helemaal niet om indruk te maken op een minister. Voorkom pogingen tot journalistiek imponeergedrag.

Je doelgroep is de nieuwsconsument; elke nieuwsconsument. Maak het niet elitair. Vraag jezelf voortdurend af: waarom zou hij dit moeten weten? Wat precies wil je met de nieuwsontvanger communiceren, wat wil je hem (al dan niet schriftelijk) vertellen?

Bijvoorbeeld: de minister bezoekt de Rust en Vredestraat omdat daar de renovatie-installaties eindelijk worden geplaatst. Zoom dan in op wat dit betekent voor de bewoners. Leg dus dáár het accent. Het feit dat de minister de plek heeft bezocht, is ondergeschikt aan het belang van de bewoners (en hun omstandigheden).

Schrijf in de eerste plaats vanuit goed journalistiek oogpunt *over* en *voor* de bewoners. Niet de focus op het plakboek van de minister en zijn familie. *Probeer niet voortdurend hoogwaardigheidsbekleders te kietelen*. Het is een bekende reflex, maar geen juiste, en hoed je ervoor.

Wees uitermate kritisch op jezelf.

Staat er in een bericht wat er staan moet? Val met de deur in huis. Volgens de zinnen logisch op elkaar? En ben je erin geslaagd storende woord- en werkwoordherhalingen te voorkomen? Denk aan synoniemen. Voorkom jargon. Zorg voor een uitgebreide woordenschat. Lees je artikel altijd hardop en zeer nauwkeurig/ aandachtig terug. Je product wordt publiekbezit.

Eerste zin van vitaal belang.

Deze zin bepaalt in hoge mate of de nieuwsconsument in voldoende mate geprikkeld wordt om het bericht verder te lezen of te beluisteren. Probeer te boeien. De eerste zin mag niet langer zijn dan 20 woorden.

Vermijd in zo'n eerste zin bijzinnen. Zo'n beginzin moet staan als een solide huis!

Voorbeeld (fictief):

Roy Purperhart van *Robin Hood* lijkt op weg het record te breken van minst gepasseerde keeper ooit in de hoogste Surinaamse voetbalafdeling.

Of: Minister Braafheid van Onderwijs legt zijn functie neer vanwege een tragedie in familiekring.

Het nieuws al direct in de eerste zin

Breng het belangrijkste nieuwsaspect al meteen in de beginzin tot uitdrukking. Vraag je tevoren goed af wat de *essentie* van je bericht is. Breng de zaak dus meteen terug tot de kern. *Nieuws kent een hiërarchie.*

Val met de deur in huis. Het adagium: hoe vertel ik het mijn moeder.

Voorbeeld (fictief):

Een wildplasser in het openbaar vervoer heeft in het centrum van Paramaribo voor de nodige opschudding gezorgd.

Je weet nu dat je meteen de aandacht van de lezer en/of luisteraar te pakken hebt. In de volgende zin vertel je meer over die opschudding. Dat woord spoort aan om verder te lezen dan wel te luisteren. Voorkom saaie berichtgeving. *In Nederland adviseerde een huisarts zijn patiënt met slapeloosheid eens, 's avonds voor het naar bed gaan een slechte krant te lezen. Het hielp. Daar kon geen slaappil van de farmaceutische industrie tegenop.*

Niet proppen,

Niet te veel informatie in de eerste zin, ook weer zo'n valkuil. Schrijven en praten is schrappen. Het komt neer op selecteren. Als Goedlachs (zie eerder voorbeeld) dit voetbalseizoen niet meer in actie komt, dan niet tevens in de eerste zin dat hij zijn been brak, dat dit gebeurde op de training en dat hij in botsing kwam met een ploeggenoot en dat het geweldig zeer deed.... Bouw je artikel in elementen op naar belangrijkheid. Te veel informatie in een zin leidt ertoe dat de lezer een paar keer opnieuw aan zo'n zin moet beginnen, of meteen al afhaakt. Daar ligt niet eens gemakzucht aan ten grondslag. Voor de luisteraar of kijker geldt bij een eerste zin met te veel toeters en bellen dat het hem al prompt duizelt.

Het belangrijkste aan het componeren van tekst is het proces in het hoofd van de journalist dat eraan vooraf gaat. Jaag lezers of luisteraars niet op. Maar probeer natuurlijk wel meteen hun aandacht te pakken met een pakkende formulering.

Nooit met een tijdsbepaling de zin beginnen.

Afgeraden moet worden de (eerste) zin beginnen met: *Vandaag* heeft minister Kandhai... Probeer waar mogelijk het onderwerp vooraan in de zin te zetten. En let op: als iets gisteren heeft plaatsgehad, dan kan het – vanwege het actualiteitsaspect - in veel gevallen beter zijn de tijdsbepaling pas in de tweede zin te vermelden. Dagbladen en audiovisueel met volop berichten die beginnen met gisteren en eergisteren maken niet bepaald een actuele indruk. Het verdient voor dagbladjournalisten aanbeveling, hier vooral ook voor de maandagkrant scherp op te letten. Daarin dikwijls berichten gesignaleerd die beginnen met: Afgelopen vrijdagavond vond op de hoek van de.... Geef de berichtgeving een zo actueel mogelijk karakter.

Kop en eerste zin in geen geval tekstueel identiek

Concreet: Als de kop luidt dat *de prijzen van de huizen* in Paramaribo omhoog gaan dan moet niet de eerste zin luiden dat *de prijzen van de huizen* omhoog gaan. Want dan denkt de lezer: dat heb ik toch drie seconden geleden al gelezen? Je kunt dit ondervangen door weliswaar de boodschap dezelfde te laten zijn, uiteraard in feite, maar door voor de eerste zin of de kop andere woorden te kiezen. Of een ander werkwoord.

Dus!

De kop: huizenprijzen stijgen sterk.

Eerste zin: De prijzen van de huizen in Paramaribo gaan flink omhoog.

Begin niet meteen met speculaties.

Woorden als waarschijnlijk, mogelijk, misschien, wellicht en twijfelachtig niet in eerste zin gebruiken. Je zwakt daarmee het hele bericht af. Wees niet speculatief in je berichtgeving, en hang al helemaal niet je bericht aan vermoedens op met een speculatieve eerste zin. Dat is pulp. In de workshop van de *SBJ* in het *André Kamperveen Stadion* kwam dit pregnante voorbeeld langs:

Zin 1. Aanvaller Kenneth Goedlachs van Voorwaarts komt dit seizoen niet meer in actie.

Zin 2. Mogelijk zelfs voetbalt de spits nooit meer.

Zin 3. Tot grote ontzetting van zijn coach en ploeggenoten brak hij gisteren tijdens de training zijn been op drie plaatsen.

Zin 4. Tijdens een ogenschijnlijk onschuldig oefenpartijtje kwam Purperhart hoogst ongelukkig in botsing met middenvelder Ricardo Dwarsbalk.

Zeg dus eerst wat al vaststaat, en daarna pas dat de gevolgen mogelijk (*vermoedens*) nog ernstiger kunnen zijn.

Laat ook bloed door zo'n bericht stromen met een formulering als in zin 3.

Zo'n bericht moet iets losmaken bij de lezer. Die coach en spelers zijn lamgeslagen.

Vermijd de lijdende vorm in de eerste zin.

Bijvoorbeeld: Minister Rusland heeft de weg geopend naar...

En niet: De weg naar... werd geopend *door* minister Rusland.

Streef naar zo veel mogelijk actieve zinnen. Dat leest prettiger. Het is ook minder omslachtig. Probeer trouwens in een artikel of opnametekst überhaupt de lijdende vorm zo veel mogelijk te voorkomen.

Verschijningsmoment krant (of tijdstip uitzending).

De krant komt uit nadat het item vaak allang hoog en breed is uitgemeten op radio en televisie. De audiovisuele media opereren in de regel veel sneller dan de krant. Een belangrijk persoon gaat 's morgens vroeg dood. De krant van die dag ligt allang in de losse verkoop op straat. Radio en televisie kunnen de hele dag aandacht aan dit nieuwsfeit besteden. De krant wordt pas de volgende ochtend weer verspreid en kan zijn bericht onmogelijk beginnen met:

Op 63-jarige leeftijd in gisteren in zijn slaap de bekende Surinaamse kunstschilder Rudy Kruin overleden.

Kom met nieuwe invalshoeken. Schrijf in zo'n geval als krant vanuit de (geschrokken) reacties op het plotseling overlijden van deze artistieke hoogvlieger. Of plaats op de voorpagina een juweel van een necrologie, ter nagedachtenis zó majesteitelijk en met zoveel grandeur verwoord dat de lijkrede niet meer te overtreffen valt. Schrijven kan in feite schilderen zijn met een buitengewoon gevoelig penseel. Het is trouwens vanuit kwaliteitsoogpunt belangrijk van prominente personen op leeftijd al een necrologie op voorraad te hebben ter redactie.

Praat en schrijf gewone mensentaal.

Houd bij rekening met de doelgroep voor wie je schrijft. Mijd woorden als rapport, speerpunt, beleid, beleidsnotitie, protocol. Zulke abstracties zul je altijd moeten uitleggen, nader moeten verklaren voor wat de inhoud betreft. Blijf verre van institutioneel taalgebruik. Bovendien heeft onderzoek uitgewezen dat veel lezers afhaken bij het lezen van *ambtelijke taal langs diverse omwegen*.

Dus niet: Het ministerie van Welzijn heeft een nieuw rapport het licht doen zien. Dat rapport werd gisteren door minister Baptista in eigen persoon gepresenteerd op een persconferentie in hotel *Torarica*. Die persconferentie werd door de media druk bezocht....

Dit is gewauwel.

Begin het bericht met de belangrijkste conclusie uit het rapport.

Bijvoorbeeld, fictief:

(Van een onzer verslaggevers)

PARAMARIBO – Laat alle Surinamers bóven de 18 jaar en ónder het bestaansminimum op Oudejaarsdag een gratis fles champagne komen afhalen bij de supermarkt in hun buurt. Dat is de belangrijkste aanbeveling aan het departement van Welzijn om de grote onvrede onder de allerarmsten voorlopig weg te nemen. Minister Baptista neemt het voorstel over. Enzovoorts....

Een stijlboek hanteren.

Zinnen moeten het liefst gemiddeld uit vijftien woorden bestaan. Dit aspect zou onderdeel kunnen zijn van het stijlboek dat over de volle breedte van de redactie wordt gehanteerd. Het bedrijven van journalistiek is natuurlijk geen rigide bezigheid. Soms zijn langere zinnen onvermijdelijk. Maar het dringende advies is, niet te veel informatie in één enkele zin te proppen. Streef naar zinnen met een lengte van gemiddeld vijftien woorden. En

wissel wat langere zinnen af met kortere. Het geeft ook iets tekstueel ritmisch. Korte zinnen moet overigens niet worden uitgelegd als een pleidooi voor staccato.

Elk woord (en werkwoord) per alinea maar één keer gebruiken.

Het herhalen van dezelfde woorden en werkwoorden op de vierkante millimeter stoort een lezer (en luisteraar) behoorlijk en wel op een wijze die we beslist niet moeten onderschatten. Het zijn gevaarlijke momenten van zappen. Als je in de ene zin het woord *minister* hebt gebruikt, kies dan voor één van de volgende zinnen het synoniem *bewindspersoon*.

Probeer ook eens af te komen van de overvloedig gebruikte werkwoorden hebben, zijn en worden. Zoek equivalenten. Probeer vooral ook werkwoorden te vinden die ogenblikkelijk een bepaald gevoel c.q. een zekere emotie bij de lezer, luisteraar en kijker oproepen. *Hij fulmineert, hij gruwelt, hij snauwt. Schrijven is vooral ook een kwestie van voelen met de pen.* Dat geldt evenzeer voor het formuleren van teksten die naderhand op radio of televisie worden uitgesproken. Schrijf en praat niet langs de nieuwsconsument heen.

Schrijf en praat concreet.

Vaak schrijven we te wollig, te taai en vaak ook te saai. Het artikel moet lekker lezen. We praten vaak met meel in de mond. Vermijd vakjargon. Ook valt af te raden het gebruik van: onlangs, pas geleden, recentelijk – woorden waarbij de journalist de nieuwsconsument in feite met een hoge mate van luiheid het bos in stuurt. Er wordt door veel journalisten te weinig opgezocht en geverifieerd.

Secuur omgaan met de feiten

De feiten moeten altijd kloppen. Dat geldt ook voor namen en leeftijden. Het moet vlekkeloos. Kloppen de feiten niet altijd dan heeft de nieuwsconsument alle reden te twijfelen aan het waarheidsgehalte van het bericht. Veel journalisten zijn te lui om de feiten op internet of elders te checken en daarna nog eens te checken. Het zijn vaak vluiggertjes die de kolommen en de ether worden ingestuurd. Hetgeen vragen oproept ten aanzien van de ambitie en beroepseer. Hoe zou de slordige journalist eigenlijk in zijn eigen privésituatie omgaan met een ziekenhuisarts die zich schuldig maakt aan persoonsverwisseling en hem de verkeerde diagnose doorgeeft? Dan is de boot aan. Waarom dan wel zwabberteksten in krant of voor radio en tv?

Juiste structuur en compositie

Nieuws wordt gebracht met in achtneming van de hiërarchie. De boodschapper begint met de essentie. Het belangrijkste moet eerst en historische alinea's volgen pas in het midden van de tekst. Met historie wordt bedoeld dat in een terugblik heel compact even oude feiten glashelder op een rijtje worden gezet. Nieuws heeft meermaals een oorsprong. Een goede journalist begint zijn betoog niet met die oorsprong maar met de verdere gevolgen daarvan, de actualiteit voor ogen houdend. Journalistiek bedrijven is geen rigide bezigheid. Er zijn op alle regels wel uitzonderingen te noemen. maar over het algemeen voldoet de volgende opbouw: essentie, verdere feiten uit de brandende actualiteit, reacties, oorsprong. Adequaate nieuws brengen is als het leggen van een puzzel. De stukjes moeten passen, anders deugt het niet.

Een goede voorbereiding.

Berichtgeving valt of staat met een goede voorbereiding. Voordat je met een onderwerp aan de slag gaat, moet je haarscherp nadenken over wat je er precies met mee wilt doen. En tot wie (doelgroep) richt de journalist zich? Ga de achtergronden over het onderwerp na. Nieuws heeft veelal een oorsprong. Documenteer je. Raadpleeg het digitale archief. De gedegen boodschapper brengt het nieuws *gestoffeerd*.

Zinnen moeten logisch op elkaar volgen

Als het bericht begint met (fictief):

Er bestaat *een enorme belangstelling* voor het allernieuwste boek van de Surinaamse schrijfster *Cynthia McLeod* – ga dan in zin 2 door met nadere informatie aan je lezers over die enorme belangstelling. Schrijven en praten is de nieuwsconsument fascineren. Probeer de aandacht vast te houden als een cabaretier.

Zin 2 zou dan bijvoorbeeld zo kunnen luiden:

Op alle plekken in Paramaribo waar ... en dan de titel... te koop was, prijkte gistermorgen al binnen een uur het bordje *uitverkocht*.

Citaten moeten van toegevoegde waarde zijn

Je moet schrikken van zo'n citaat. Een quote moet voor ontroering zorgen of verbazing of afschuw. Een citaat moet in elk geval iets met de ander doen. Hij moet iets losmaken bij de ontvanger. Probeer tijdens het telefonische interview voorafgaande aan berichtgeving veelzeggende citaten als toegevoegde waarde uit te lokken. Iemand is voor een citaat niet al interessant als hij slechts geluid voortbrengt. Aan luitjes die louter zonder enige opwindende lucht verplaatsen, hebben we niets in de journalistiek. Uitspraken die onvoldoende interessant zijn per se niet als citaat gebruiken. Tenzij daarmee door de journalist iets kan worden aangegeven met betrekking tot de geïnterviewde als droogstoppel. Maar zo niet, dan kun je maar beter parafraseren. Vooral hoogwaardigheidsbekleders zijn er goed in om heel lang te praten en toch niks te zeggen. Ze babbelen vaak urenlang met een complete meelfabriek in de mond. Beloon ze daar niet voor met een citaat.

Schrap overbodigheden

Gezien het feit dat de minister... Gezien het feit dat is veel te omslachtig. De scribent of nieuwslezer neemt hier een veel te lange aanloop naar wat hij te melden heeft. Het is geen atletiekwedstrijd met polsstokhoogspringen. *Heden verse vis te koop...* Mocht een winkel zich hiermee afficheren dan zou je bijna elk woord kunnen schrappen. Heden? Uiteraard! Vers? Lijkt ons logisch. Te koop? Ja, daar is het een winkel voor. Blijft over *vis*. Denk aan dit voorbeeld bij het produceren van tekst. In de beperking is de meester zichtbaar.

Breng indien nodig verbanden aan

Breng het nieuws in relatie met ander nieuws als dat journalistiek gezien mogelijk en relevant is. Kijk als journalist verder dan je neus lang is. *De Ware Tijd* bracht de ene dag in een separaat nieuwsbericht dat op diverse scholen het nieuwe leerjaar was ingegaan met exorbitante tekorten en ondeugdelijk materiaal. De volgende dag meldde dezelfde krant dat het schoolgeld was verhoogd. Een oplettende lezer had natuurlijk zoiets van: dat is raar.... Een verhoging om de tekorten te dekken en dan desondanks slecht lesmateriaal? In dat tweede bericht werd ten onrechte geen enkele verwijzing gemaakt naar een dag eerder toen de schijnwerper werd gericht op zaken in het klaslokaal en daarbuiten die niet in orde waren.

Je lost dit zo op: De verhoging van het schoolgeld kwam amper een paar uur na alle commotie over het ontbreken van schoolboeken en de slechte staat waarin veel schoollokalen almaar blijven verkeren. Geconfronteerd met die disbalans reageerde verantwoordelijk minister Emanuelson als volgt:En dan geeft de auteur er blijk van dat hij de minister het vuur na aan de schenen heeft gelegd.

Schrijven is ook op zoek gaan naar dwarsverbanden.

Hoor en wederhoor

Een goede journalist is zich voortdurend bewust van de impact van het nieuws. Dat betekent dus zeker ook als adagium en grondhouding het toepassen van hoor en wederhoor. Dit behoort tot de Tien Geboden van de Journalistieke Schrift. Dat houdt eveneens in dat de journalist duvelsgoed moet nadenken over het effect van al te bloedige details. Die kunnen overbodig zijn en hooguit sensatie nastreven. En bovendien legt dat de journalist zichzelf als verplichting op dat hij een verdachte niet al meteen als een veroordeelde in de krant of in de audiovisuele media aangemerkt. Iemand die nog 'slechts' verdachte is, behoort met initialen in het nieuws te komen, tenzij het om een landelijke bekendheid gaat.

Durf zinnen samen te trekken

Soms is het moeilijk kiezen tussen twee elementen voor de eerste zin. Waarom niet proberen een samengestelde zin te produceren? een voorbeeld.

Aangezien hij voortdurend rondliep met hevige kiespijn heeft voordrachtskunstenaar Roy Zeefluik voor een kunstgebit gekozen. Hij verwacht nu minder vaak een voorstelling te moeten afzeggen. Ook rekent de publiekstrekker erop dat hij zich van nu af beter kan concentreren op zijn voorbereiding.

De taal moet perfect zijn

Taal is het wapen van een journalist van de Schrijvende Pers. Een chirurg die het rechter been moest amputeren, komt er ook niet mee weg als hij bij vergissing een arm afhakte. Zo ook moet het werk van een journalist kloppen tot in de perfectie.

Opvallend in de berichtgeving bij het dagelijks doorbladeren van de kranten: het maar volkomen willekeurig strooien met komma's. En ook: het lang niet altijd goed bezigen van staande uitdrukkingen. Komma's in tekst hebben een functie. Een goede taalbeheersing is één van de eerste vereisten in de journalistiek.

Houd feiten en meningen gescheiden

Bij berichten en nieuwsverslagen draait het puur om de blote nieuwsfeiten. Bij opinie ligt het zwaartepunt bij de mening van de boodschapper. Kwaliteitskranten houden feiten en meningen het liefst strikt gescheiden. Meninge moeten daarentegen niet met waarnemingen worden verward. De zichtbaar opgetogen Surinaamse chirurg Bandjar nam na zijn geslaagde, gecompliceerde hartoperatie vele felicitaties van over de gehele wereld in ontvangst. Dat de chirurg een opgetogen indruk maakte kan als observaties heel goed in een nieuwsbericht worden gebruikt. Maar als de verslaggever van mening is dat de medicus in zijn reactie wat al te veel borstklapperij te zien had gegeven dan wordt dat commentaar en dient dat buiten de neutrale berichtgeving te blijven. De verschillen tussen waarnemingen en meningen kunnen vaak heel subtiel zijn. Er wil nog wel eens een stippelijntje lopen tussen waarnemingen en meningen. Reden te meer voor de journalist zeer alert te zijn op dit aspect.

Voer mensen niet anoniem op zonder goede reden

Geef geïnterviewden niet op basis van anonimiteit de gelegenheid in de krant te roddelen over anderen. Wie ferme uitspraken doet moet zulks ook in volle openbaarheid willen en durven doen. Zo niet dan is er iets mis. Dan naderen we het levensgevaarlijke punt van kwaadsprekerij. Er moeten verdraaid goede argumenten zijn om iemand anoniem op te voeren in de kolommen. Als die persoon bijvoorbeeld iets verklaart met gevaar voor eigen leven. Of als iemand iets heel belangrijks heeft te zeggen, maar bij openbaarmaking van zijn naam zijn baan zal verliezen. Maak telkens weer een goede afweging kortom. Als een journalist belooft de naam van zijn bron geheim te zullen houden, dan mag die belofte nooit worden gebroken.

Bronnen moeten traceerbaar zijn

Een taxichauffeur gebruiken als bron is uit den boze. Dat is fröbelwerk.

Voorbeeld: Volgens de taxichauffeur die ons in de hoofdstad van Verwegistan naar het hotel bracht is zeker de helft van zijn landgenoten corrupt.

Dit is journalistiek uit de losse pols. Check en dubbel check behoort tot het journalistieke adagium. Slechts in zeer bijzondere gevallen mogen bronnen anoniem opgevoerd worden, anders niet want dan raakt de verslaggever in de sfeer van gossip verzeild. Waak ook voor broodje aap ofwel de ondeugdelijke afdeling sterke verhalen die na verificatie totaal niet blijken te kloppen. Een nieuwsconsument moet de pers serieus kunnen blijven nemen.

Geen interview over de mail voor persoonlijk getinte berichtgeving

In grote lijnen: beschouw mail- en telefoonverkeer hooguit als zeer bruikbaar om snel feiten te checken. Dus: voor een nieuwsbericht of als aanvullende informatie voor een nieuwsverslag. Maar interviewen over de mail is als een kies trekken met wat onnozel tuingereedschap. Bij een interview over de mail kunnen nooit relevante en scherpe vervolgvragen worden gesteld. Bovendien mist de journalist de belangrijke relevante observaties c.q. non verbale communicatie. Belangrijk is: hoe kijkt iemand bij wat ie zegt.

Verlies de rode draad niet uit het oog

Het advies is vooral op hoofdlijnen informatie te verschaffen. Zet tevoren in het hoofd een lijn uit. *Het belangrijkste bij het schrijven is het proces dat daaraan in het hoofd vooraf gaat.* Sla niet telkenmale onnodige zijwegen in. *Houd je roer recht!* De nieuwsconsument moet niet het gevoel krijgen zich in een labyrint van nauwe gangen en krochten te wanen.

Altijd aan de redactie vertellen waarmee je bezig bent

Niet sneller handelen dan denken. Stort je als journalist niet in avonturen zonder daarover eerst overleg met de verantwoordelijken op de redactie. Altijd als verslaggever vertellen

waar je uithangt of waar je op af stapt – zelfs ook in dit digitale tijdperk. Een journalist van *de Ware Tijd* werd eens gegijzeld door een halvegare en niemand op de krant die wist waar hij uithing. Ten onrechte de roekeloze, op scoren beluste redacteur de bus naar een of andere rare piraat die (boos over vervelende publiciteit) de verslaggever in elkaar had kunnen/willen stampen. En geen haan die ernaar gekraaid had als er daadwerkelijk ongelukken waren gebeurd. Gebruik je hersens. Denk aan je logistiek en (voortdurende) bereikbaarheid. De auteur van dit boek spreekt in dezen uit eigen ervaring. Zelf ging hij ooit eens op eigen houtje *amateuristisch op huisbezoek* bij een beruchte Amsterdamse crimineel. Eenmaal in de gang deed de drugshandelaar de voordeur van zijn bovenhuis op slot en zat de verslaggever er als een rat in de val. Er liep na veel gesoebat goed af maar voor hetzelfde geld waren er ongelukken gebeurd. Aan dode helden heeft de pers niets. Zeker niet als aan die dood ondoordacht avonturierschap vooraf ging.

Selecteren

Het bedrijven van journalistiek komt aan op de kunst van het weggooien ofwel op scherp selecteren. Het draait mede om het scheiden van hoofd- en bijzaken. Onnodige details moeten worden weggelaten. De essentie dient ogenblikkelijk duidelijk te worden. Het duurt anders te lang voordat de clou komt. Met alle risico's dat de ontvanger te vroeg afhaakt. De modus operandi: met een minimum aan woorden streven naar de maximale zeggingskracht.

Van de conclusie áf schrijven.

Chronologie is voor ons journalisten veelal minder van belang. Wetenschappers schrijven naar een conclusie toe. Journalisten meestal niet. Al is dit wel de modus operandi bij een analyse. Daarover later meer. Maar bij nieuws schrijft de journalist in de regel van de conclusie af. Hij brengt eerst het gevolg over het voetlicht en daarna de oorzaak. Maar ook hierop zijn uitzonderingen. Als een befaamd politicus betrokken is geweest bij een

ernstig ongeluk en dat ternauwernood heeft overleefd dan ligt het voor de hand eerst daarover te schrijven en pas daarna te melden dat de bewindsman als gevolg van dat ongeluk een tijdje ambtelijk uit de roulatie is. Het is ook mogelijk bij het zojuist gegeven voorbeeld te streven naar een samengestelde eerste zin. Als gevolg van een ernstig auto-ongeluk legt minister Streefkerk zijn functie tijdelijk neer. Dat Streefkerk als door een wonder het ongeval overleefde, hoeft niet in de eerste zin. Want dat blijkt wel uit het feit dat de man even politiek uit beeld verdwijnt. Roy Purperhart speelt dit seizoen niet meer. Hij heeft een drievoudige beenbreuk opgelopen tijdens de training van Robin Hood. In het geval van de voetballer zou het verdedigbaar kunnen zijn de volgorde om te draaien. Dus eerst die beenbreuk en daarna de consequentie. Journalistiek schrijven en praten is geen rigide activiteit. Het is vooral ook een kwestie van aanvoelen en daarvoor zijn nodig inzicht en routine.

Vermijd clichés

Een speler die zijn voetbalschoenen aan de wilgen hangt – dat leest afschuwelijk afgezaagd. Hieop zijn weer tal van even griezelige varianten denkbaar. Mijd ook woorden die hun zeggingskracht verloren hebben zoals mega, top, uniek.

Houd je tekst kort, bondig, helder en publieksvriendelijk.

Vermijd overbodige rimram. Als iemand een citaat heeft geproduceerd van pakweg twintig zinnen, breng je zo'n citaat terug tot de essentie in vier of vijf zinnen. De gemiddelde leesduur per dag is 15 minuten. Lezers storen zich aan langdradigheid.

Houd in gedachten dit citaat: *'Sorry dat ik zo'n lange brief heb geschreven, maar ik had helaas geen tijd voor een korte'*.

Leg gevoel in de publieksmededelingen

Dit lijkt contrair ten opzichte van kort, bondig en helder. dat is het evenwel niet. Bij publieksvriendelijke nieuwsvoorziening behoort fascineren. Een voorbeeld: *Storm en regen toonden aan Paramaribo hun geldingsdrang en geselden ook de omgeving in een straal van vele tientallen kilometers rond de hoofdstad.*

Ander voorbeeld: *Tijdens een oogverblindende show op de catwalk toonde couturier Ricardo Evangelista zijn allernieuwste creaties aan een opgetogen publiek in hotel Krasnapolski.*

Maak het spannend. Leid de lezer of luisteraar met doordachte bewoordingen van de ene zin naar de andere.

6

Als waakhond van de democratie

Wie, zo doceerden we aan de *Erasmus Universiteit in Rotterdam* en de *Academie voor Journalistiek in Tilburg*, voor de aardigheid eens kranten opslaat van pakweg vijftig jaar geleden komt verslagen tegen die ons vandaag de dag nog het meest doen denken aan niet door te ploegen notulen van de plaatselijke biljartvereniging. We stuiten in die bijkans vermolmde kranten uit de tijd van Vadertje Drees en – nog lang daarna – zijn politieke Haagse nazaat Den Uyl op verslagen waarin de verslaggever zijn best heeft gedaan alle sprekers van een politiek debat ruimschoots aan het woord te laten, ongeacht de waarde van hun inbreng. En vaak gebeurde dat ook nog in volgorde van opkomst bij het spreekgestoelte. Zo kon het gebeuren dat de lezer pas ergens midden in het verslag de belangrijkste beslissingen las die de avond tevoren met het oog op zijn welzijn waren genomen. In Suriname was het al niet veel anders. Zeker niet in de roemruchte tijden van Pengel en Lachmon.

Betraf het hier een flagrant gebrek aan journalistieke kunde de lezer kort, bondig en ter zake duidelijk te maken wat er zoal was besloten? Werd hier ondubbelzinnig het onvermogen gedemonstreerd niet te kunnen kiezen voor de essentie door alle overbodige rimram weg te laten? O zeker niet, het was de tijdgeest uitvoerig en zo gedetailleerd mogelijk verslag te doen en daarbij niemand over het hoofd te zien. Het was vooral een kwestie van fatsoen en eerbied. Iedere autoriteit boezemde nog ontzag in en iedereen had recht op (evenveel) aandacht. De politicus die in het parlement louter een figurantenrol speelde, de kletskaus in de gemeenteraad, al die neuzelende bestuurders – ze kregen hun vaste regels in de krant.

Gouvernementele houding

Zo is het allang niet meer. Gelukkig maar. Gezagsdragers komen vandaag de dag niet meer automatisch in de krant op grond van hun positie en omdat ze nu eenmaal (institutioneel) geluid voortbrengen. De journalistiek heeft die gouvernementele houding laten varen. Ook autoriteiten moeten hun regels in publieksuitgaven verdienen met teksten die er werkelijk toe doen. En bovendien: de lezer

brengt ook niet meer het engelengeduld op pas verderop in het verslag de ontknoping te lezen.

Maar is daarmee ook gezegd dat de verslaggevers hun lezers ook meteen het verhaal in trekken en dat hun artikelen lezen als een trein? Nee, helaas. Uitgevers vragen ervaren docenten journalistiek steeds vaker, redacties erin te trainen de lezer meer op maat te bedienen. Hoofdschuddend en met het schaamrood op de kaken moeten journalisten tijdens zulke pijnlijke, confronterende sessies bekennen dat veel pagina's inhoudelijk van een dermate armzalig niveau zijn dat ze zich nooit zouden abonneren op hun eigen krant. In broeierige conferentieoorden kunnen de journalisten niet om de nuchtere conclusie heen dat veel verslagen warrig en dodelijk saai zijn opgeschreven. Er is soms geen doorkomen aan. Of geen touw aan vast te knopen. Wat is dat toch? Verkiest de boodschapper te vaak op de automatische piloot? Is het een beschamend gebrek aan beroepseer?

Publiekgericht versus publiekvriendelijk

Vooraf verslagen missen vaak de juiste balans tussen informatie en emotie. Veel verslagen beginnen bloedeloos als dienstmededelingen van wagenmeester Gerritsen. Ze missen spiritualiteit en creativiteit, ze zijn gezapig, en de journalist lijkt zijn verslag eerder te hebben geschreven voor de (minister)president of zijn burgemeester dan voor het brede (en lang niet altijd hoogopgeleide) lezerspubliek. De in Nederland en Vlaanderen bekende krantengoeroe Leon de Wolff had het gelijk geheel aan zijn zijde toen hij in zijn boek *De Krant WAS Koning* hoofdschuddend opmerkte dat de neergang in oplagecijfers toch ook deels te wijten was aan onvoldoende publiekgericht schrijven door journalisten. Het publiekvriendelijke karakter van die kranten heeft dikwijls gemeenschappelijke – je kunt zelfs zeggen universele – oorzaken. In de Verenigde Staten is het al even beroerd gesteld als bij kranten in Nederland, België en Suriname.

De oorzaken op een rij.

- *Te weinig aandacht voor de eerste zin van het artikel.*
- *Te weinig aandacht voor de noodzaak de verdere zinnen volstrekt logisch (en niet stroperig) op elkaar te laten volgen.*
- *Te weinig aandacht ook voor de noodzaak dat de eerste paar zinnen (de lead) gretig moeten zijn te consumeren.*
- *Te weinig aandacht voor het feit dat de woorden op de juiste plek in het verhaal moeten staan. Schrijven is als het leggen van een puzzel.*
- *Te weinig aandacht voor de juiste woordkeus en dictie. Het hoeft niet meteen literair, maar toch - vaak missen artikelen en audiovisuele mededelingen de vereiste emotie en raken ze bij de nieuwsconsument niet de gevoelige snaar.*

Probeer beeldend te werk te gaan. Fantasie en een ruime woordenschat zijn onontbeerlijk. Zet de lezer of luisteraar op het podium van de gebeurtenis: Met grote verslagenheid nam de Surinaamse samenleving er gisteravond kennis van dat.... De herinnering aan het hogeschoolwerk van de alom geliefde en geprezen jazztrompettist zal voor eeuwig in het collectieve geheugen zijn geëetst.

Gelet op de amorfe aanpak van zo'n lezersonvriendelijk artikel mag de krantenlezer inderdaad concluderen dat de journalistieke scribent tijdens het schrijven van alles en nog wat in gedachten had, maar niet de consument voor wie hij geacht wordt professioneel bezig te zijn. Bovendien kenmerken een hoog gehalte aan stadhuistaal en marketing jargon de stukken van die soort letterslaven in de journalistiek. Zij hebben niet het talent – of weigeren uit luiheid dat aan te spreken – het beleid en de inhoud van belangrijke rapporten in heldere bondige zinnen naar voren te brengen. Die artikelen bazelen over abstracties als *speerpunten* en *netwerkanalyses*.

Half-Nederlandse brabbeltteksten

Nog veel erger is het gesteld met half-Nederlandse en verbasterde brabbeltteksten, ontleend aan het Engels. Als je er niet dagelijks vanuit een beroep mee te maken hebt, wie snapt dan nog die onbegrijpelijke onzin uit de digitale wereld van *flatscreens, iPod, down- en upstream, patches, service packs, buffers, media streams, pixels* en de zegeningen van *HDD Television*.

Aan het digitale tijdperk en de duizelingwekkende voortgang van de technologie zullen vooral de oudere lezers van een krant moeten wennen. Het getuigt van onvoorstelbare arrogantie als journalisten in dit digitale tijdsgewricht de intellectuele creativiteit niet meer willen opbrengen – of bij gebrek aan talent dat niet kunnen – de lezers over die onderwerpen leesbare, en voor eenieder begrijpelijke, artikelen voor te zetten.

De essentie van een begrijpelijk maar ook fraai geschreven journalistiek verslag is – in een metafoor teruggebracht tot de kern, om met oud-collega Kees Haak te spreken – het met woorden verven van een schilderij dat door zijn compositie en het bijpassende (woorden)palet de toeschouwer (lezer, luisteraar) naar zich toehaalt.

Transparantie versus geheimzinnigheid

Een goed gemaakt schilderij laat zich ontdekken. Niet alleen de signatuur verraadt de meester, ook zijn werkwijze. In de journalistiek gaat het eveneens om zo veel mogelijk transparantie. Bedrijfsgeheimen zijn taboe. De modus operandi van de journalist behoort zich af te spelen in de volle openbaarheid. Er zijn uitzonderingen, de

onderzoeksjournalistiek bijvoorbeeld, maar dan gaat het meestal om grotere belangen die de gehele samenleving aangaan. In die gevallen is de onderzoekende journalist vrijwel altijd gehouden aan bronbescherming. Dat kan niet anders.

De Watergate-affaire in de Verenigde Staten, die in de jaren zeventig leidde tot het gedwongen aftreden van president Richard Nixon, was in de doofpot gegaan als de journalisten *Bob Woodward en Carl Bernstein van de Washington Post* de geheimhouding van de identiteit van *'Deep Throat'*, hun informatiebron, niet hadden kunnen garanderen. (Ze kenden zelf zijn naam niet, maar dat is voor het principe niet van belang.) Voor grote fraudezaken – steeds vaker aangebracht door anonieme klokkenluiders in Nederland, Vlaanderen en Suriname – geldt hetzelfde. En dat misdaadverslaggevers uiterst voorzichtig in het 'milieu' moeten opereren en hun bronnen in de onderwereld en binnen politie en justitie onder de pet moeten houden, behoeft geen verder betoog. Aan het overige journalistieke handwerk horen geen stiekeme kanten te zitten.

Grondwettelijk recht van burgers op informatie

Maar ook binnen de steeds verder verbureaucratiseerde samenleving neigen bestuurders van (hele of halve) overheidsinstellingen ertoe van vergaderingen en het besluitvormingsproces onderonsjes te maken. Indien (wettelijk) voorgeschreven of maatschappelijk wenselijk moeten die bijeenkomsten zich – net als de Assemblee- en raadsvergaderingen, rechtbankzittingen en hoorzittingen – voltrekken in de volle openbaarheid (op de wet gebaseerde beslotenheid buiten beschouwing gelaten). Dat hoort zo in een democratische rechtsstaat. Woningbouwcoöperaties of wijkbureaus die op een informatieavond voor bewoners journalisten de deur wijzen, negeren in feite het grondwettelijk recht van alle burgers op informatie.

Het onafhankelijke journalistieke verslag (krant, radio, tv, multimedia) over een wijkavond is bij uitstek het middel om relevante informatie bij de burgers te krijgen die niet aanwezig waren maar wel geïnteresseerd zijn in de uitkomst.

De journalistieke presentie dient nog een ander doel. Een verheven doel zo u wilt, maar niet minder belangrijk. De aanwezigheid van journalisten op dergelijke bijeenkomsten is ook bedoeld om vast te stellen of zich geen zaken in het verborgene afspelen, of kwesties aan de orde komen die daar niet thuishoren.

De controlerende taak van de journalistiek is een belangrijke pijler onder het fundament van de constitutionele democratie zoals onder meer Nederland, België en Suriname die kennen.

Vertrekpunt nieuwsverslag

We raken aan het leerstuk van de journalistieke *modus operandi* als vertrekpunt bij het nieuwsverslag. Al eerder stonden we ten aanzien van het nieuwsbericht stil bij de noodzaak van een goede voorbereiding. Dat geldt voor het hierna te behandelen nieuwsverslag, en meer in het bijzonder voor het raadsverslag, het rechtbankverslag en het bezoek aan de meest uiteenlopende persconferenties.

Het gaat om journalistiek handwerk op locatie. Voor een goed (nieuws)verslag is het van het grootste belang dat de verslaggever vijf eisen aan zichzelf stelt:

- *haarscherp luisteren*
- *boven gemiddeld goed waarnemen en observeren*
- *verbanden en dwarsverbanden kunnen leggen*
- *oog hebben voor non-verbale communicatie*
- *hoor en wederhoor toepassen*
- *zich in dienst stellen van de waarheidsvinding*

Die kwalificaties maken deel uit van de journalistieke mantra en geven een goede verslaggever de noodzakelijke statuur. Door een evenwichtige, op waarheidsvinding gerichte berichtgeving verwerft de journalist gezag en dat boekstaaft hem als betrouwbaar. Dat is onmisbaar in een transparante samenleving waarbinnen journalistieke vrijheid en integriteit grote verantwoordelijkheden met zich meebrengen.

Nieuws heeft een oorsprong

Wie bekwaam verslag wil doen, beseft dat nieuws een oorsprong heeft. Wie een rechtszaak moet volgen, gaat vooraf in het archief (papier en/of digitaal, internet) na wat al is gepubliceerd over die zaak.

Wie de gemeenteraad volgt, leest zich tevoren in de onderwerpen die op de agenda staan in. De verslaggever kent ook de getalsverhouding in de gemeenteraad. De stem van een grote fractie laat zich getalsmatig veel duidelijker horen dan die van een twee- of eenmansfractie.

De verslaggever is ook op de hoogte van het beleidsprogramma van het college van burgemeester en schepenen/wethouders. Hij weet wat politiek speelt binnen de coalitie van partijen in het college, en hij laat de rol van de oppositiepartijen tijdens het debat in zijn verslag niet onbesproken.

De verslaggever werkt bezoeken aan raadsvergaderingen, hoorzittingen, rechtszaken en persconferenties meteen uit. Dan is hij het scherpst. Aantekeningen zijn beperkt houdbaar. Wie te lang wacht met het uitwerken, loopt kans dat die inmiddels bijkans

beschimmelde krabbels in het opschriftboekje niet meer zijn te ontwarren. Foutief omspringen met de feiten ligt dan op de loer.

De persconferentie

Een nieuwsverslag maken naar aanleiding van een persconferentie behoort tot de dagelijkse routine van de journalist. Elke dag worden in Suriname, Nederland en elders tientallen persbijeenkomsten gehouden. Veel uitnodigingen verdwijnen meteen in de (elektronische) prullenbak omdat het onderwerp niet bijster interessant is. Een nieuwe vochtinbrengende crème van een bekende fabrikant is wellicht nieuws voor een glossyblad of heel misschien voor de lifestyle pagina van een dagblad, maar te onbeduidend voor de nieuwspagina's van een krant.

Toch mag de redactie het fenomeen van de persconferentie niet onderschatten. Er kan iets belangrijks uitkomen. Instanties, bedrijven en de overheid gebruiken de persconferentie als middel om belangrijk nieuws voor veel media snel en wijdverspreid over het voetlicht te krijgen. De afdeling communicatie en public relations – voorheen gewoon voorlichting geheten – stuurt voorafgaand aan de bijeenkomst per e-mail of fax een persbericht rond. Soms ronken die persberichten en dient de verslaggever op zijn hoede te zijn. Vaak blijkt dat voorlichters niet waarmaken wat ze in het persbericht aankondigden als 'groot nieuws'. Een goed geschreven persbericht mag wel 'prikkelend' zijn om de aandacht van de journalist te trekken.

Persconferenties hebben als voordeel dat functionarissen die het bedrijf of de overheid vertegenwoordigen met gezag en deskundigheid kunnen spreken over het actuele onderwerp. Jaarcijfers of fusienieuws van bijvoorbeeld Philips, Shell of welke multinational ook worden op een persconferentie toegelicht door de voorzitter en leden van de Raad van Bestuur en niet door een financieel manager. Met andere woorden: met vragen is de verslaggever aan het juiste adres.

Voor een zo doelmatig mogelijk bezoek aan een persconferentie hebben we gedragsregels opgesteld:

- *Mobiele telefoon uit tijdens de persconferentie.*
- *Geef niets prijs van je eigen kennis over het onderwerp. Concurrenten kunnen ermee aan de haal gaan. Daarmee is de voorsprong van jouw medium verdwenen, je hebt het (voor)werk voor anderen gedaan.*

- *De beste vragen – en daarmee de kans op de beste antwoorden – stel je buiten de officiële persconferentie om. Je probeert vooraf of na afloop één van de hoofdrolspelers van het (nog) naar buiten (te brengen) gebrachte nieuws onder vier ogen te spreken.*
- *Speel op persconferenties nooit het slimste jongetje of meisje uit de klas. Dat irriteert collega's, en ook vaak degene (meestal de woordvoerder van de functionaris) die de persconferentie in goede banen probeert te leiden. Dat soort betweters krijgt van de woordvoerder geen kans meer om vragen te stellen.*
- *Bescheidenheid siert de vakman/vakvrouw. Dat betekent niet dat jij je door collega's de kaas van het brood moet laten eten. Het komt nogal eens voor dat 'bekenden' van de woordvoerder eerder en vaker een vraag mogen stellen. Breek beleefd in en stel de vraag. Een goede vraag stelt iedere professionele collega op prijs.*
- *Op een persconferentie ben je gast. Gasten behoren zich te gedragen, al is dat in het journalistieke milieu lang niet altijd het geval.*
- *De krant is een 'heer' of een 'dame'. Radio en tv niet anders. De consequentie is dat je als vertegenwoordiger van die 'heer' of 'dame' niet naar een persconferentie gaat in het kloffie waarin je de tuin of de auto onderhoudt. De journalist vertegenwoordigt zijn/haar medium waardig.*

Om het nieuws uit een persconferentie zo goed en snel mogelijk te verwerken, hebben we adviezen op een rij gezet.

- *Houd de deadline in de gaten. Wijs desnoods de functionarissen achter de tafel daarop.*
- *Selecteer en markeer (omcirkel) aantekeningen al tijdens het noteren. Dat scheelt tijd bij het uitwerken van het nieuwsbericht op de redactie (of op locatie).*
- *Bedenk op de terugweg naar de redactie of werkplek (thuis) de lead en het raamwerk van het (eventueel uitvoerige) nieuwsbericht.*
- *Orden de feiten alvorens te beginnen met schrijven. Houd de rode draad in de gaten.*
- *In slepende kwesties die fragmentarisch over een langere tijd in het nieuws komen, kunnen 'historische alinea's' vooraf worden klaargezet in een document in de computer. Dat scheelt weer tijd. Die alinea's vatten kort samen wat aan de actualiteit van dat moment (en aanleiding persconferentie) is voorafgegaan. Van (voor)kennis bij de lezer mag nooit worden uitgegaan. Het moet als een verkeerd uitgangspunt van de journalist worden uitgelegd. Vaak is in het onderhavige geval ook sprake van een gemakzuchtige instelling.*

Het rechtbankverslag

Rechtbankverslaggeving vereist gedegen kennis van de juridische begrippen en de rechtsgang. Je hoeft geen strafpleiter te zijn, maar zonder enige kennis van het procesrecht is de rechtbankverslaggever een wielrenner zonder fiets.

Voor de media gaat het bijna altijd om het strafrecht. Daarin draait het hoofdzakelijk om rechtszaken tegen verdachten van misdrijven.

Civielrechtelijk is het kort geding interessant voor de media. De basis voor zo'n geding is een geschil tussen twee of meer partijen. Ten minste één daarvan vraagt de rechter om een snel oordeel middels een voorlopige voorziening. De zaak moet een spoedeisend karakter hebben.

Soms gaat het bij een kort geding om grote belangen. Een koffiefabrikant vraagt de rechter een staking, uitgeroepen door een vakbond, te verbieden. Nike wil dat de rechter Adidas tot de orde roept omdat die concurrent een zool van een sportschoen zou hebben nagemaakt waarop Nike een patent heeft. De rechter wordt een oordeel gevraagd over een passage in een boek dat nog moet verschijnen, maar waarin de aanklagende partij zich zwaar beledigd voelt. Moet de uitgever die passage rectificeren, op straffe van een forse dwangsom? Of niet?

Kortom, een zaak in kort geding kan juridisch ingewikkeld zijn, de strijd over wie gelijk heeft is journalistiek vaak om van te smullen. Een goed medium heeft dan ook oog voor dat soort processen uit het burgerlijk recht en stuurt een verslaggever.

Juridische begrippen

Wat is het verschil tussen noodweer en noodweerexces? Wat behelst het juridische leerstuk van de voorwaardelijke opzet, wat is feitelijk leidinggeven als het om een criminele organisatie gaat? Is het legaliteitsbeginsel een belangrijk principe in het recht? En hoe staat dat met het proportionaliteitsbeginsel?

Wat is moord en wanneer spreekt het strafrecht over doodslag? Is oplichting hetzelfde als verduistering, staat diefstal synoniem voor een inbraak met buit? Is een delict hetzelfde als een misdrijf?

Van een rechtbankverslaggever wordt veel kennis op dat terrein gevraagd. Hij behoort ook op de hoogte te zijn van de organisatiestructuur van de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie. Welke (straf)zaken behandelt een meervoudige kamer? Hoe veel rechters maken daarvan deel uit? Iemand rijdt door rood licht (een overtreding) en veroorzaakt een dodelijk ongeluk (een misdrijf). Gaat de politierechter (enkelvoudige kamer) daar over of komen daar meer rechters aan te pas?

Wat is de functie van het Openbaar Ministerie, wat is een officier van justitie (Nederland), een procureur des Konings (België), een advocaat-generaal, een raadsman? En hoe zit het met de strafvordering, de spelregels voor de aanhouding van de verdachte, het verhoor, het voorlopig arrest, de rechten van de verdachte en de verdediging? Wat mag de politie en wat niet? Wat zijn bij het onderzoek de bevoegdheden van de rechter-commissaris (Nederland) of de rechter van instructie (België)? Kan de politie zonder de aanwezigheid van die rechters een huiszoeking doen?

Eén ding staat vast: een rechtbankverslaggever is niet alleen aanwezig in de zittingszaal van het gerecht (de rechtbank) om feitelijk voor de krant verslag te doen. Zijn of haar taak is ook te beoordelen of het recht zijn loop krijgt, of alle partijen de spelregels van het procesrecht in acht nemen en of de maatschappelijke opvattingen over het recht en de toepassing ervan nog wel aansluiten bij wat de samenleving verwacht van de vervolging van misdrijven en de rechtspraak.

Nederland en België hebben een jarenlange traditie van de staande en de zittende magistratuur kritisch te volgen door middel van opinieverhalen en columns. Voor *de Standaard* was dat jarenlang de bekende rechtbankverslaggever *Louis de Lentdecker (1924-1999)*, voor *Het Parool (en later Vrij Nederland)* de alom door de magistratuur gevreesde *Jac. van Veen*. Wie als collega naast Van Veen in de persbank zat en niet op zijn bevel het Wetboek van Strafvordering kon tonen, werd sissend terechtgewezen. *'Hoe kun jij beoordelen of die officier van justitie zijn werk wel goed doet als je het spelregelboekje niet bij je hebt?'*, sneerde hij. Van Veen veroordeelde de (jonge) rechtbankverslaggever tot aanschaf van het boekje in de middagpauze, op straffe van excommunicatie uit het rechtbank-verslaggeversgilde.

De verdachte

Van Veen was rechtbankverslaggever pur sang. Wie in een journalistiek verslag tussen de regels door liet merken dat de verdachte wel degelijk de dader was, verbande hij uit het gilde.

Studenten en cursisten journalistiek moeten zich terdege bewust zijn dat iemand die voor de rechter verschijnt verdachte is zolang hij niet is veroordeeld. Het is een journalistieke doodzonde wanneer een verslaggever op de stoel van de magistratuur of die van de verdediging gaat zitten. Objectiviteit, de hoogste journalistieke deugd, telt dubbel als het gaat om het rechtbankverslag.

Met andere woorden: de verslaggever heeft het in zijn stuk over de verdachte en niet over (bijvoorbeeld) de moordenaar. Wat natuurlijk wel kan is: de van moord verdachte (...).

In tegenstelling tot bijvoorbeeld België geven Nederlandse en Surinaamse media de namen van verdachten en veroordeelden aan met initialen. Die zelfcensuur legt de journalistiek zich al sinds jaar en dag vrijwillig op. De dieper liggende achtergrond is dat het niet aan de journalistiek is een verdachte of veroordeelde nog eens extra te straffen door hem of haar in de krant met naam en toenaam te kijk te zetten. Journalisten zijn geen rechters. Bovendien straft de krant dan ook gezin en familie van de verdachte of dader. Verder geldt als journalistiek adagium (zo niet mos/gewoonte) dat ook een veroordeelde na het uitzitten van een gevangenisstraf de kans moet krijgen vanuit de anonimiteit zich te rehabiliteren en een nieuw leven op te bouwen.

In België wordt daarover minder genuanceerd gedacht.

Een uitzondering op die regel vormen mensen die zijn aan te merken als zeer bekende Surinamers, Nederlanders of Belgen. De media gingen voluit toen zanger Marco Bakker in de parkeergarage van de Amsterdamse Arena een voetgangster doodreed. De pers kan ook om andere redenen hun terughoudendheid laten varen, bijvoorbeeld als een gebeurtenis de samenleving ten diepste raakt. Toen na twaalf jaar onderzoek de dader van een verkrachting van en moord op een jongetje alsnog werd ontmaskerd, noemden de meeste kranten de naam van de dader in extenso. Het ging om een jeugdtrainer van de voetbalclub Elinkwijk uit de Utrechtse volkswijk Zuilen (waar in lang vervlogen roemrijke tijden de Surinaamse spelers Humphrey en Frank Mijnals, Erwin Sparendam en Michel Kruin opzien baarden) die kort tevoren zelfmoord had gepleegd.

(Was hij nog in leven geweest, dan hadden de plaatselijke media kunnen kiezen voor zijn volledige naam omdat iedereen die toch snel had kunnen achterhalen. De landelijke media hadden dan kunnen kiezen voor de volle naam of de 'normale' initialen.)

De sterren uit 'Glamourland' spetteren van het televisiescherm en zoeken de publiciteit dikwijls zelf op. Moeten die celebs voor de rechter verschijnen omdat ze in de fout zijn gegaan, dan betalen ze in de berichtgeving de tol voor hun naamsbekendheid – temeer omdat het publiek toch vaak wel weet om wie het gaat.

Dicht bij het nieuwsbericht staat dus het nieuwsverslag. In het nieuwsverslag verslaat de verslaggever op locatie (!) een nieuwsgebeurtenis – feitelijk, neutraal, met een opbouw naar belangrijkheid, en zonder eigen (persoonlijk) commentaar.

Het nieuwsverslag kan zich richten op:

- *een vergadering van de gemeenteraad*
- *een commissievergadering op het gemeentehuis*
- *een vergadering van de Eerste of Tweede Kamer of de Assemblee*

- *een zitting van de rechtbank of het gerechtshof*
- *ren persconferentie naar aanleiding van de jaarcijfers van bijvoorbeeld een groot bouwconcern*
- *een persconferentie waarin de burgemeester voor het publiek mededelingen doet over een belangrijk incident in de stad – een ontvoeringszaak bijvoorbeeld of een terroristische aanslag met dodelijke afloop*
- *het eerder genoemde incident (ontvoering, burgerlijke ongehoorzaamheid) zelf, nog voordat de autoriteiten een persconferentie hebben belegd; de verslaggever opereert geheel op basis van eigen nieuwsgaring*
- *een symposium*

In het nieuwsverslag beperkt de verslaggever zich nadrukkelijk tot 1 (!) onderwerp.

Dus: behandelt het parlement in Paramaribo op één dag eerst een in het vooruitzicht gestelde subsidie aan de voetbalclubs in de hoogste afdeling en aansluitend de veiligheid in het openbaar vervoer met de stadsbus, dan levert die vergadering twee (!) verschillende nieuwsverslagen op. Of minder dan twee als één of beide onderwerpen journalistiek niets of weinig blijkt of blijken op te leveren.

Behandel nooit beide onderwerpen in één en hetzelfde nieuwsverslag.

Net als bij het nieuwsbericht is het nieuwsverslag puur zakelijk van toon. Joligheid hoort thuis in het theater. Wij zijn nog altijd van oordeel dat het bij een nieuwsverslag (zoals ook bij het nieuwsbericht) gaat om de naakte nieuwsfeiten, en niet om wat de verslaggever persoonlijk vindt van die feiten. Met name in sportverslagen wil het op dit heikele punt nog wel eens een mengelmoesje zijn. Onze opvatting is dat geen vermenging van nieuws en (eigen) commentaar dient plaats te vinden en dat de verslaggever zo neutraal mogelijk verslag doet. Hetgeen niet wil zeggen, wij stipuleren het, dat ook observaties achterwege moeten blijven. Zeker niet. Relevante observaties vormen zelfs een aanbeveling. Tussen (relevante) observaties en de eigen mening zit een subtiel verschil. We raken hier het snijvlak van de subjectiviteit van de objectiviteit en de volledige subjectiviteit. Zijn persoonlijke opvatting kan de verslaggever kwijt in andere genres waarvoor de dagbladen hun opiniepagina's beschikbaar hebben of kadertjes op nieuwspagina's. Verslaggevers met statuur en naamsbekendheid hebben soms een plaats voor een column in de krant toegewezen gekregen en kunnen op die plek hun ongezoeten mening ventileren.

Bij een nieuwsverslag gedraagt de verslaggever zich als een strikt neutrale toeschouwer. Hij registreert. Hij is objectief, al blijft dat met journalistiek op basis van selectie een uiterst lastig begrip. De aantekeningen worden later, voor de uitwerking van het artikel, gerangschikt naar belangrijkheid, met als vaste regel dat het belangrijkste (nieuws) voorop komt te staan.

Ook het nieuwsverslag kent een lead (eerste alinea) die bij veel dagbladen herkenbaar is doordat de regels vet gedrukt zijn. Het nieuwsverslag moet (net als het nieuwsbericht en ander journalistieke genres) voldoen aan de strikte eis van een evenwichtige opbouw. De verslaggever mag nog zo veel ophebben met bijvoorbeeld een bepaalde politieke partij, toch mogen in het debat met andere fracties in het politieke circuit de tegenargumenten voor dat evenwicht niet ontbreken. In een rechtbankverslag komt zowel de officier van justitie aan het woord als de advocaat van de verdachte. Het hangt wel af van wat ze precies zeggen, daarover geen misverstand, en in welke bewoordingen. Dat bepaalt of ze vaak, weinig of hoegenaamd niet worden geciteerd. Een citaat moet wel journalistiek relevant zijn, wil het iets substantieels toevoegen aan het verslag. Citeren mag in een nieuwsverslag. Sterker nog, citaten kleden zo'n verslag verder aan. Het is als de kerstboom optuigen. Alertheid op interessante, bruikbare uitspraken is altijd geboden.

Het rechtbankverslag als uitzondering

Het nieuwsverslag over een rechtszaak mag breken met de regel dat het belangrijkste nieuws in de lead hoort te staan. Niet altijd is de eis van de officier van justitie of de procureur des Konings het nieuws. Soms levert de motivering van de strafeis een prachtige beginzin op. Of de geëmotioneerde laatste woorden van de verdachte. Maar ook een hartenkreet van een slachtoffer op de publieke tribune bij het aanhoren van de strafmaat kan een pakkend begin van een rechtbankverslag opleveren. Dat betekent nog niet dat de eis ergens in het verslag moet worden verstoppt. De lezer wil toch weten waar de officier met zijn eis staat. De tweede of derde alinea leent zich prima om het alsnog te hebben over de straftoemeting.

Dat geldt vanzelfsprekend ook voor de uitspraak. Het vonnis is als nieuwsfeit belangrijk, maar soms kan een bijkomende bepaling of straf zo uitzonderlijk zijn dat in het afwijkende – in de rechtspleging – het belangrijkste nieuws zit.

Een fictief voorbeeld.

(Van een onzer verslaggevers)

Paramaribo – “De samenleving moet langdurig tegen deze gevaarlijke man worden beschermd.” Daarom eiste (verleden tijd) de officier van justitie mr. R. Rijkaard gistermiddag twaalf jaar cel tegen Nelson A. Hij duwde in mei zijn buurman Hendrik Bloemfontein in de wijk Blauwgrond van het balkon. De 50-jarige Bloemfontein overleefde de val niet.

De officier: “Het opvliegende karakter van A. is al heel lang een bron van zorg in de buurt. Hij zat ook al eens zijn schoonmoeder op straat met een keukenmes achterna.”
Advocaat mr. P. Nelom bracht daar tegenin dat zijn cliënt ‘zelden een vlieg kwaad doet, maar als iemand hem het bloed onder de nagels vandaan haalt, dan wil hij wel eens doorslaan’.

Tot zover. Hierna zal de rechtbankverslaggever de lezer moeten vertellen wat zich nu precies op dat balkon in de wijk Blauwgrond heeft afgespeeld. En wat vormde de aanleiding? Dat verneemt de verslaggever uit de eerste hand op de zitting.
Vergeet nooit aan het eind van het verslag te melden wanneer de rechter uitspraak doet. En nog belangrijker: vergeet niet naar de rechtbank toe te gaan om het vonnis aan te horen. Het is geen uitzondering dat een krant verzuimt de afloop van een rechtszaak te publiceren. De rechtspleging volgen heeft bij veel kranten helaas geen prioriteit meer. Of dit wordt overgelaten aan in de rechtspraakverslaggeving gespecialiseerde bureaus, die freelance journalisten afsturen op de minder belangrijke ‘klusjes’ zoals een uitspraak. Zo’n bericht haalt soms de krant niet doordat geen eigen rechtbankverslaggever daar meer op toeziet. We beschouwen zulks als verkeerde redactionele zuinigheid.

Zit het hem in de lengte of in de breedte?

Een nieuwsbericht is meestal niet langer dan 35 beeldschermregels (gemiddeld vijftien woorden op een regel). Een nieuwsverslag kan wel zeventig van die regels omvatten, of meer. Maar ook het langere verslag moet gemakkelijk door de eindredactie zijn in te korten. Van onderaf. Want als bij een omgekeerde piramide moet het minst belangrijke onderaan het verslag staan en zonder aantasting van de context zijn ‘weg te snijden’. In het geval van een rechtbankverslag gaat dat niet altijd op, want de laatste regel is meestal het tijdstip van de uitspraak. En die moet blijven staan.

Komkommertijd

Maar is er wel genoeg nieuws elke dag om een krant mee te vullen? Maakt u zich geen zorgen, 95% van het nieuwsaanbod *valt over de rand*, het jargon voor berichten en verslagen van binnenlandse en buitenlandse persbureaus die met de verdwijknop op het toetsenbord worden gewist van de harde schijf. En als het op papier staat, is daar nog altijd de geduldige prullenbak.

Toch was vroeger sprake van minder nieuwsaanbod op bepaalde momenten van het jaar. Sinds mensenheugenis noemt de journalistiek dat *komkommertijd*, een *begrip* dat refereert aan een stille periode. Dat de komkommer als aanduiding is gekozen, is een spitsvondigheid van een onbekende collega geweest, al heeft de moderne tijd die

beeldspraak achterhaald. Tuinders oogsten in hun hypermoderne kassen nu alle dagen van het jaar komkommers. Maar vroeger kwam dat kromme ding slechts in de zomer van de koudegrond en stond komkommertijd dus synoniem voor de (journalistiek) stille periode in de zomermaanden.

In de jaren zestig en zeventig lag het openbare leven in de zomervakantie plat, bestuursorganen hielden het voor gezien, de politiek was op reces en de economische activiteiten stonden op een laag pitje.

Dat is al lang niet meer zo. De dynamiek van de 21ste eeuw laat geen enkele ruimte meer voor nieuwsloze periodes. Bovendien is de wereld veranderd in een *global village* en draait dat dorp een 24-uurs economie.

Niettemin zijn er periodes waar het nieuws niet minder maar anders is. Neem de vakantieperiodes wanneer (politiek) bestuurlijk Nederland en België in Zandvoort of Knokke in een kabbelende zee pootje baadt. Hun woordvoerders zijn met de caravan en hun kroost vertrokken naar Bretagne of de Costa Brava. Toch kan het in die periode het nieuws uit zijn voegen barsten. Windhozen, ondergelopen campings, bosbranden, touringcars met vermoeide chauffeurs die 's nachts op de Route du Soleil op een file knallen en doden en gewonden achter zich laten – het vaak tragische nieuws kan niet op. De wereld draait door en rampen kennen geen vakantieroosters. Toen journalisten in Nederland in de zomermaanden van 2004 hun handen vol hadden aan het gepruts van zakkenvullende bouwondernemers stortte een terminal van het vliegveld Charles de Gaulle in en gingen verslaggevers daar op af.

Lokaal en bovenregionaal

Nee, komkommertijd, dat is lang geleden. Toegegeven: in de zomer is vooral op lokaal en bovenregionaal niveau wat minder te doen. Maar in die periode maken dagbladuitgevers van de gelegenheid gebruik veel dunnere kranten te laten maken door te besparen op duur papier. Zeker nu het zo slecht gaat met de kranten is dat voor de uitgever een welkome bezuiniging. Maar toch, al is het nieuwsaanbod dan wat mager, er is altijd lezenswaardig nieuws te melden.

Colakreek

Zoals al opgemerkt gaat het in de eerste plaats natuurlijk om het vakantienieuws en vooral het vakantieleed. Het laatste is vooral leuk voor de thuisblijvers.

Maar ook de stadsgevolgen van verzengende hitte, droogte, tekorten aan water, ijs, frisdrank, verlepte tuinen, golfbanen die eruit zien als verdroogde akkers zijn allemaal onderwerpen die de moeite van het verslag waard zijn. Onderwerpen te over die te maken

hebben met de zomer: zuchtende en kreunende bejaarden die in de verpleeghuizen door de hitte verschrompelen doordat de directies zichzelf liever met 20 procent salarisverhoging verwennen dan dat ze dat geld bestemmen voor een goede airco in het tehuis.

Maar stel dat het een gemiddeld zomertje is, niks bijzonders dus. Alles gaat zijn gangetje, geen massale uittocht vol claxongeluiden van gehaaste brokkenmakers naar het idyllische recreatiepark Colakreek of andere wonderschone plekken in Suriname ter ontspanning, geen rampspoed op Franse verkeersaders in de maand augustus, zodra de krankzinnigste automobilisten van het noordelijk halfrond met miljoenen tegelijk een weddenschap zijn aangegaan wie het eerst een complete familie – de caravan achter de auto – naar het paradijs heeft gelanceerd – ja, als dat allemaal niet gebeurt, dan moeten we *poepjes gaan zoeken, waar wij, verslaggevers, een gebakje van maken.*

Wat wordt hier bedoeld?

Dat je dan op zoek gaat naar het kleinschalige, misschien wel het truttige nieuws dat zelfs eigenlijk die naam niet mag hebben. Een verhaal over de vakantiebesteding van een groep kinderen bijvoorbeeld, beziggehouden door een buurtcomité. Dat gezelschap vangt elk jaar een aantal weken in de zomer tegen een kleine vergoeding kinderen op van wie beide ouders werken. Ga er maar aanstaan, dat verhaal is al honderd keer geschreven en toch moet er weer een verslag van komen met telkens weer een verrassende invalshoek.

Perpetuum mobile

Dan komt het vooral aan op creativiteit en inventiviteit. De verslaggever zal zich moeten kunnen verbazen, verwonderen, misschien wel boos maken – doet er niet toe, als de journalist maar met emoties aan zo'n onderwerp begint – en maakt er een gebakje van. Want lezer, luisteraar en tv-kijker willen worden meegenomen naar de ervaringen van verslaggevers met die kinderen. Wie er aan begint als aan een verplicht nummer – ronduit funest - zal zijn afnemer van dat verslag nooit kunnen boeien. En dat laatste is een belangrijk onderdeel van ons vak: boeien met heldere, beknopte en (vaak) spannend opgeschreven teksten. Waar het ook over gaat. Dat is pas vakmanschap!

Er zijn nog oneindig meer onderwerpen te bedenken die tijdens de zomer aan bod kunnen komen – onderwerpen die op de schaal van nieuwswaardigheid niet meteen in het oog zullen springen en die bij een overdadig aanbod van nieuws altijd over de rand zullen vallen, maar die met bezieling van de verslaggever een leuk verslag kunnen opleveren.

Onthoud boven alles dat de journalistiek is als een *perpetuum mobile*: *nieuws kent geen rusttijden, als veroorzaker van nieuwswaardige gebeurtenissen is de mens altijd in beweging.*

Tot slot nog wat tips voor nieuws en sfeer

- *Een nieuwsverslag wordt geschreven in de verleden tijd.*
- *Een sfeerverslag is spannender als het 'verteld' wordt in de tegenwoordige tijd.*
- *Een sfeerverslag leunt aan tegen het genre reportage. Het verschil zit 'm erin dat in een reportage de persoonlijke beleving van de verslaggever met betrekking tot de nieuwsgebeurtenis veel nadrukkelijker tot uiting komt. Bovendien behoort duiding tot de facetten van een reportage. Zie hiervoor ook hoofdstuk 7.*
- *Een nieuwsverslag wordt zelden in chronologische volgorde opgeschreven. Een rechtbankverslag en een verslag van een (politieke) vergadering al helemaal niet.*
- *Bij een sfeerverslag is de verslaggever vooral een observerende chroniqueur. Daar kan chronologie een functie hebben vanwege de spanningsopbouw.*
- *Een persconferentie – vermijd chronologie – kan in bijzondere gevallen in de tegenwoordige tijd worden uitgewerkt. Bijvoorbeeld wanneer voetbalcoach Van Gaal weer eens voor blaaskaak speelde en het voetbaljournaille zich voor de zoveelste keer schaamteloos als makke schapen door dit opgewonden standje in de hoek liet zetten. Zo'n theatervoorstelling kan nadien maar het best worden behandeld als sfeertekening.*
- *Denk dus vooraf goed na of je het verslag in chronologische volgorde uitwerkt. Waarom zou dat moeten? Vaak is het lezenswaardiger als het niet gebeurt. Chronologie leidt dikwijls tot tal van weinig prikkelende alinea's die de lezer vroegtijdig doen afhaken.*
- *Een goede verslaggever heeft voortdurend oog voor bruikbare (dus voor zijn verhaal relevante) details. Een goede verslaggever laat bovendien in zijn verhaal aansprekende figuren (en niet alleen maar autoriteiten) aan het woord.*
- *Ook voor een nieuws- en sfeerverslag geldt dat tevoren goed moet worden nagedacht over de vraag of de vijf W's de lezer voorzien van de noodzakelijke antwoorden.*
- *Denk bij het schrijven van een nieuwsverslag of sfeerverslag aan het gebruik van synoniemen en maak niet te lange alinea's. Te veel woordherhalingen kunnen een dodelijk effect hebben op de lezer. Wissel wat langere zinnen af met kortere zodat een meeslepende cadans ontstaat.*

r die zich al evenzeer bewust is van zijn positie, mogelijkheden en verantwoordelijkheden in de publiciteit. Zo behoort het te zijn, maar zo is het vaak niet. Interviews willen nog wel eens uitlopen op een schaamteloze vertoning, omdat de geïnterviewde de risico's niet ziet en meent op het kompas van zijn routine te kunnen varen. Het is dikwijls wat al te gemakkelijk de publicitaire uitglijders in de schoenen te schuiven van een verslaggever die het naadje van de kous wilde weten. Voor die vaak weinig scrupuleuze hebzucht wordt hij immers betaald. Interviewen en zich laten interviewen is puur topsport – een moment van verslapping kan dodelijke gevolgen hebben.

De eigen dynamiek van de journalistiek

Interviewtechniek - welke beroepsgroep bedient zich daar niet van? Wat te denken van onderzoekers, een rechter-commissaris, rechters, huisartsen, directeurs van grote onderwijsinstellingen, en zo meer. Soms kan het vriendelijk, soms moet het hard - maar elk interview dient wel nadrukkelijk weg te blijven uit een sfeer van vrijblijvendheid. Een journalist kan tijdens een interview (in zijn extremen) het ene moment voor de geruststellende huisarts spelen en het andere moment voor de ijzervretende inspecteur van politie. Het journalistieke interview kent een geheel eigen dynamiek.

Voorafgaande aan een mediatraining, of een cursus journalistiek interviewen, dienen eerst enkele algemene doch niettemin prangende vragen aan de orde te komen. Voor personen die vanuit hun functie of anderszins in contact met journalisten komen, is het van belang zich te verdiepen in vragen als: wat is in feite omgaan met de pers en met welk doel heeft mediacontact plaats? En pers - welke pers? Wat wordt nu precies onder journalistiek verstaan? En: is onafhankelijke journalistiek niet net als oude grijsaard of witte sneeuw een *pleonasmie* te noemen? Of toch niet? Bestaat er ook zoiets als afhankelijke journalistiek?

Het is tevens van belang om eerst vast te stellen wat journalisten als nieuws beschouwen. Want anders kunnen partijen wel eens met totaal verschillende verwachtingen aan een gesprek beginnen. Goed nieuws, geen nieuws? Jazeker, daar zit een kern van waarheid in. En veel logica trouwens. Vandaar ook de terughoudendheid (vol argwaan) die menigeen ten opzichte van het journaal betracht. Maar wellicht is een duidelijker definitie van nieuws: wat afwijkt van het normale. Of, en ook vaak als uitgangspunt gehanteerd: *feiten waarvan de journalist kennis draagt en waarvan hij vakmatig vindt dat ook zijn lezers, kijkers of luisteraars van die feiten op de hoogte moeten worden gebracht.* Voor het omgaan met de pers is het belangrijk te beseffen waar in de media de accenten worden gelegd. Een democratische samenleving is ondenkbaar zonder vrije pers. De eerste loyaliteit van de journalist ligt bij zijn publiek. Daarover mag geen enkele twijfel bestaan.

Deel 1 van dit hoofdstuk beoogt de lezer meer inzicht te verschaffen in wat trainees op mediatrainingen over het omgaan met journalisten zoal wordt geleerd. Het gaat vooral om bewustwording, de boodschap die helder over het voetlicht moet komen. In deel 2 behandelen we de adviezen die studenten journalistiek meekrijgen met betrekking tot hun rol voorafgaande aan, tijdens en na afloop van (op resultaat gerichte) journalistieke vraaggesprekken. Deel 3 betreft een samenvatting.

Deel 1:

Journalisten en hun reputatie van aasgieren

Vraaggesprekken met pittige uitspraken maken het leven van een journalist tot een feest. Maar geldt dat ook altijd voor het leven van de persoon die zich heeft laten interviewen en van wie de gepeperde tekst afkomstig is? Bepaald niet. Het komt geregeld voor dat iemand zich achteraf vol spijt de haren uit het hoofd trekt. Reputaties sneuvelen, en soms volkomen begrijpelijk. Neem bijvoorbeeld de dikwijls aanvankelijke hovaardij met wegwijsgebaren van beleidsbepalers rond een geruchtmakende/ bizarre zaak die het daglicht niet kunnen verdragen. Maar soms ook is het sneuvelen van een reputatie in feite simpelweg te wijten aan meelijwekkend amateuristisch gestuntel in de confrontatie met het journaal.

Het afbreukrisico met het aangaan van een interview kan buitengewoon groot zijn. Vergeet niet, een mens spreekt tussen de tachtig en tweehonderd woorden per minuut, zo berekende het *Dublin Institute of Technology*. Wat kan er onderweg niet allemaal misgaan!

Luchtdicht verpakte teksten in een baal taalwol

Mediatrainingen kunnen voor trainees leerzaam zijn vanwege:

- (A) de impact die publiciteit nu eenmaal onweerlegbaar heeft,
- (B) de noodzaak zich daarvan voortdurend bewust te zijn, én
- (C) het volle besef dat de kwaliteit van een interview ook sterk afhangt van de kwaliteit die de geïnterviewde zelf meebrengt.

Welke voetangels en klemmen zijn er? Hoe kom ik, stevig aan de tand gevoeld, als deskundige over? Is dat betrouwbaar?

Hoe kan ik een belangrijke boodschap op een professionele manier met een groot publiek via de media communiceren? Bijvoorbeeld informatie over een massaontslag.

Formuleer ik wel kort, bondig en helder genoeg? Of heb ik mijn teksten luchtdicht verpakt in *balen taalwol*? Spreek ik gewone mensentaal, ontdaan van jargon en andere prietpraat, of is het *blabla*?

Hoe overwin ik mijn plankenkoorts, ondanks dat ik niets te verbergen heb? Hoe kan ik voorkomen dat ik in één enkel moment van onbezonnenheid mijn goede naam te grabbel gooi?

Vragen te over.

Een optreden in de media kan iemand voor fikse dilemma's plaatsen

Mediatrainingen dragen bij aan de bewustwording. Zowel verbaal als non-verbaal. Het is volstrekt logisch – zo werkt dat nu eenmaal - dat een hele batterij verslaggevers uitrukt na bijvoorbeeld een dodelijke steekpartij op een school. Die verslaggevers willen het naadje van de kous weten. Die gaan heus niet op hun redactie geduldig met de armen over elkaar zitten wachten op een algemene verklaring aan de pers.

Leren ze je tijdens mediatrainingen trucs om je onbehouwen en doortrapte journalisten van het lijf te houden...? Leren ze je daar een uitvlucht te vinden tijdens interviews waarin vasthoudend naar de kern van de zaak wordt gevraagd...? Leren ze de trainees een gelikt verhaal af te steken aan de hand van een paar prachtige volzinnen, al dan niet doorspekt met leugentjes om bestwil...?

Nee, niets van dat alles. Geen foefjes dus. Geen clichés. Geen na-aperij. En jokken is trouwens helemaal taboe en vragen om galbittere ellende.

De journalistiek roept een romantisch beeld op

Over mediatrainingen bestaan nog altijd hardnekkige misverstanden en haast niet uit te roeien vooroordelen. Ze zijn gratis. Zoals over de pers die alleen maar op rottigheid uit zou zijn. De pers? Dat is te algemeen! Het is een vrij beroep. Er lopen ook veel beunhazen in dit wereldje rond. Helaas. Goede journalisten roepen ook niet voortdurend een romantisch beeld op van hun werk. Ze weten beter. Natuurlijk, de journalistiek heeft een sexy uitstraling voor veel buitenstaanders, journalisten staan klappertandend en doorweekt vanwege harde slagregens, en dus hoogst avontuurlijk, in de Cariben de zoveelste orkaan onverschrokken op te wachten.

Maar we schilderen hier ook die andere realiteit met een grove penseelstreek: het beeld van 's nachts doorploeteren en prutsen aan een zo gestoffeerd mogelijk eindproduct op een verlaten redactiezaal onder treurig kille tl-buizen met alleen de koffieautomaat als metgezel. Journalisten zijn dus ook doodgewone mensen, ook van vlees en bloed, en zonder poespas. Mediatrainingen zijn er beslist niet op gericht de spontaniteit bij mensen weg te halen. De media hebben het liefst te maken met personen die naturel blijven. En met die media doelen we niet op jolijt tv, ranzige blaadjes, op plat en goedkoop amusement.

Mediatrainingen zijn er voor bedoeld, tot een beter inzicht te komen in:

(A) het werk van journalisten, en in

(B) de informatiebehoefte van een groot publiek dat als vertrekpunt geldt voor de vragen die door journalisten worden gesteld en de manier waarop dat gebeurt.

Met tenslotte hopelijk een optimaal eindresultaat voor beide partijen. Journalisten met een kwalijke reputatie kan nog altijd –al is het maar voorshands- een interview worden geweigerd. Zoveel is zeker.

Compleet overvallen door een journalist die simpelweg zijn werk doet

Iemand uit de directe omgeving, en met een leidinggevende functie in het basisonderwijs destijds, had een conflict met de ouderraad. Het was interessant genoeg voor de plaatselijke krant. Die belde de bewuste leidinggevende dan ook prompt onverwacht 's avonds thuis op. Mevrouw werd er in haar vrije tijd compleet door overvallen. Wat moest ze hiermee aan? Wat moest ze zeggen? Wat kon ze zeggen? Het overkwam haar. 's Nachts deed deze mevrouw geen oog dicht. Was ze loslippig geweest hoewel ze niets kwijt wilde? Hoe had ze het gezegd? Wat zou de verslaggeefster van de plaatselijke krant ervan maken? De angst publicitair voor brokken te hebben gezorgd, was plotsklaps veel groter dan het conflict zelf. De les: eerst grondig nadenken. Wees niet te aardig c.q. toegeeflijk. Denk aan je eigen belangen. Gun jezelf een adempauze.

Zijn journalisten er altijd op uit om anderen domweg te laten struikelen? Nee, natuurlijk niet, en zeker niet de serieuze media, die streven naar een zo doorwrocht mogelijk journalistiek eindproduct. Het is vaak ook in het belang van de journalist zelf dat de ander weet hoe het werkt met publiciteit. Dit alles omwille van de kwaliteit. Interviews willen er nog wel eens beter op worden als geïnterviewden er vooraf goed over hebben nagedacht.

Een geïnterviewde bespelen als een hammondorgel

Goede journalisten bereiden zich terdege op interviews voor. Waarom zouden hun gesprekspartners dat ook niet mogen (en moeten) doen? Een geïnterviewde die zich niet heeft voorbereid, kan door de interviewer worden bespeeld als een hammondorgel. De interviewer krijgt alle gewenste klanken te horen. Maar waarom zou alle regie eenzijdig bij de journalist moeten liggen tijdens een vraaggesprek? Te dikwijls doet dat zelfs afbreuk aan de kwaliteit.

Het is ronduit verkeerd om interviews te beginnen zonder enige voorbereiding vooraf. Het is fout te veronderstellen dat je aan een interview kunt beginnen puur op routine. En het is al evenzeer een misser te vermoeden dat de eigen, grote feitenkennis alleen al voldoende is. Zo van: dat doe ik wel even, ik sla me er wel doorheen. Altijd komt dan net die ene vraag waardoor je alsnog de mist in gaat.

Er zijn altijd wel aspecten waarop iemand het antwoord niet paraat heeft. Er wordt bijvoorbeeld naar cijfers gevraagd, naar percentages, of naar een jaartal. We adviseren, bij twijfel nooit maar een slag te slaan naar het juiste antwoord. Dat immers kan nog wel eens lelijk opbreken. Blijf rustig en kom er eerlijk voor uit de cijfers niet bij de hand te hebben. Maar beloof ook (eigener beweging), er na het interview voor te willen zorgdragen dat die informatie alsnog beschikbaar komt.

De journalist is noch vijand, noch vriend

Journalisten moeten niet als vijand worden gezien. Maar autoriteiten dienen tevens te beseffen dat journalisten niet aan het handje van gezagsdragers mogen lopen. Het is hun taak gezagsdragers hinderlijk te volgen en ze bij wijze van spreken te wantrouwen tot het tegendeel is bewezen.

Ooit onthaalde een burgemeester een verslaggever bij een barbecue met de gemeend hartelijke woorden: 'Blij je te zien, leuk dat jij er ook bent'. Blij? Leuk? De verslaggever krabde zich terecht even achter het oor, want zoveel amicaals zou immers bijna duiden op een iets te innige band tussen burgemeester en journalist.

Leer omgaan met de factor tijd in de journalistiek

Ooit werd de zo jong overleden burgemeester Johan Stekelenburg van Tilburg door het Journaal gevraagd naar een reactie op zoiets ingewikkelds als de (net succesvol afgesloten) onderhandelingen voor een nieuwe cao van de politie. Zijn vraag vooraf: "Voor hoeveel seconden zit ik in het item?" Het waren er 48. "Zit ik alleen in dat item of met anderen? Nog een ander, wie dan? Wat willen jullie precies van me weten? Geef me even de tijd ter voorbereiding op die 48 seconden," bedong Stekelenburg.

Waarom zou een goed opgeleide journalist dat weigeren? Stekelenburg ging na zijn voorbereiding zelfverzekerd en met een goed doortimmerd verhaal voor de camera staan. Hij praatte (uit het blote hoofd en zonder enig gehakkel) 47 seconden. Hij hield een seconde over. Er hoefde niet geknipt te worden, het kon zo integraal worden uitgezonden. Dat heeft met inzicht te maken, met bewust omgaan met de media en (zeker bij radio en/of televisie) met de factor tijd. Qua item (in tijdsduur), maar ook waar het gaat om deadlines. Want Stekelenburg wist wanneer zijn woorden de ether in moesten. Dat doe je niet even...dat is een kwestie van jezelf trainen.

Eerst moet het er in het hoofd helder aan toegaan

Een verongelijkte D66-minister Pechtold beklagde zich er destijds in een televisieprogramma over dat een politicus tegenwoordig nooit meer dan tien minuten zendtijd krijgt om zijn boodschap uit te dragen.

Die had het dus niet begrepen. Deze voormalige bewindsman voor spek en bonen, zoals Youp van 't Hek hem in een column in NRC Handelsblad ooit noemde, zou vanuit zijn functie moeten weten dat je in tien minuten zeer veel kunt zeggen. Als je het maar goed doet. En eerst zelf je zaakjes voor elkaar hebt.

Of, zoals de schrijver Gerrit Komrij eens in diezelfde kwaliteitskrant opmerkte na de Algemene Politieke Beschouwingen in Den Haag: 'Geen enkele minister wist hoe hij zich helder moest uitdrukken, gewoon omdat het er in zijn hoofd niet helder genoeg aan toeging'. Het is de spijker op zijn kop. Eerst structuur in het hoofd, anders is iemand niet eens in staat om (al dan niet voor een camera) in een paar minuten te vertellen wat voor werk hij eigenlijk doet.

Microfoons werken als magneten

Mediatraining houdt ook in het leren omgaan met camera's en microfoons. Ze willen nogal eens werken als magneten. Kijk uit. Hier doemt een valkuil op. Volg de opgewonden stadionspeakers maar eens als ze eenmaal op stoom zijn. Ze raaskallen vaak. Flagante onzin wordt over het publiek uitgebraakt. Niet onderschat mag worden dat op de juiste lenshoogte in een camera moet worden gekeken, en dat de ogen niet mogen gaan dwalen, om zo contact maken (en te houden) met het publiek in de huiskamer. Want daar moet die boodschap naar toe.

Houten klazen doen het niet op de buis. Hun boodschap wordt al helemaal niet meer gehoord zodra ook nog eens hun stropdas scheef zit of allerbelabberdst is geknoopt. Of als hun colbertje een knoop mist. Een dure mevrouw met oorbellen als hoepels en meer tierelantijnen die voornamelijk aan een opgetuigde kerstboom doet denken, kan meedelen

dat zo-even de wereld is vergaan, het kijkerspubliek heeft haar niet gehoord, afgeleid door de entourage vol opsmuk.

Wie herinnert zich niet die verdrietige VVD-minister Johan Remkes van Binnenlandse Zaken met dat boordje van zijn overhemd dat recht omhoog stak tot bijna zijn oorlel. Hij zag er uit of hij de nacht had doorgehaald en maakte meteen een onbeholpen indruk. Te clownesk om het land aan toe te vertrouwen.

Het plaatje op de buis, dan de stem en pas daarna de boodschap

Het komt bij televisie allereerst aan op het plaatje. Daar hangt zowaar voor minstens zestig procent het welslagen van af. De kijker moet door geen enkel detail worden afgeleid. Het beeld moet corresponderen met de boodschap. Aan die eis moet zowel de geïnterviewde als de journalist voldoen. Zo verbaasde de ervaren, voor het NOS-Journaal in Duitsland gestationeerde, correspondent Margriet Brandsma door op zaterdag 31 juli 2010 in een stand upper voor de camera met haar armen over elkaar haar verslag te doen van de herdenking van de slachtoffers van de Love Parade in Duisburg. Het geheel had iets afstandelijks, iets nonchalants. Maar bij het massale dansfestijn vonden een week eerder 21 mensen de dood, doordat ze letterlijk werden vertrapt, en raakten ruim 500 personen gewond. Duisburg als conglomeraat van heftige emoties en verwardheden. Wie het geluid uit had staan, en ook niet van de wrange feiten afgwist, zou afgaande op de lichaamstaal veronderstellen dat Brandsma bij de met bloemen bezaaide plek voor een tunneltje een luchtig verhaal over een corso stond af te steken. Geen moment ook veränderde haar houding, de armen bleven relaxed over elkaar, hetgeen in flagrante tegenspraak stond met haar boodschap over een klap die een week later nog altijd doordenderde.

De kijker moet dus door geen enkel detail -en al zeker geen afwijkend detail- worden afgeleid. Vervolgens draagt het stemgebruik in belangrijke mate bij aan het welslagen. De intonatie mag beslist niet worden onderschat. Is het een genoeg om naar iemand te luisteren of is die persoon ronduit saai? Wie beeld en stemgebruik niet in orde heeft, kan (bij wijze van spreken) de worp van een nieuwe atoombom aankondigen, de boodschap wordt al niet meer geregistreerd op de Ikea-zitbank in de huiskamer.

Voor het goed omgaan met de pers is het belangrijk te weten hoe het werkt bij de ontvanger (de massa), en wat de kranten, radio en televisie zoal van hun journalisten verlangen. Dat is ongelooflijk veel. Een dagbladjournalist bijvoorbeeld behoort geen regels uit de krant te houden, maar er juist voor te zorgen dat ze er in komen. Journalisten zijn 24 uur per dag journalist en al die tijd in concurrentie met andere dagbladen,

actualiteitenuitzendingen en amusementsprogramma's. Ze moeten zich onderscheiden met primeurs of wetenswaardigheden die ze graag voor primeurs laten doorgaan.

Tijdens de opleiding journalistiek (hbo en universitair) worden studenten nadrukkelijk getest en uitgedaagd op hun talent, hun algemene kennis, hun motivatie, hun gretigheid, hun doorzettingsvermogen en de juiste attitude voor de beroepsgroep.

Compact en tóch gedegen

Docenten journalistiek zoomen tijdens hun colleges in op de compacte schrijfstijl die kranten op tabloidformaat zich in toenemende mate eigen maken. En zoals we weten worden dat er steeds meer. Na *Metro*, *Sp!ts*, *Het Parool* en *Trouw* ging het *Algemeen Dagblad* en daarna zelfs *de Volkskrant* op tabloid. Uiteindelijk volgde ook *De Telegraaf*. De tabloid *NRC.Next*, toegesneden op jongeren, mag zelfs een regelrechte voltrefter worden genoemd. Binnen de kortste keren als een adolescent alweer met groeistuipein.

Het moet vandaag de dag kort, korter, kortst om de scannende lezer te gerieven, van wie een substantieel deel in de toekomst misschien nog slechts PowerPoint presentaties in zijn krantje wenst. Een afschuwelijk vooruitzicht, zal menigeen verzuchten, maar het is niet anders, het is wat ons boven het hoofd hangt.

Op de Erasmus Universiteit in Rotterdam werd aan een adviseur van het nieuwe AD eind augustus 2005 met zoveel woorden gevraagd of het de kant van de PowerPoint stijl met oneliners zou kunnen opgaan. Hij sloot dat geenszins uit. Artikelen geschreven op de vierkante millimeter, daar draait het tegenwoordig steeds meer om. De les voor wie zich laat interviewen: bouw het verhaal op rond enkele statements en laat die statements een paar keer terugkomen in het vraaggesprek. Bedenk tevoren ook een paar oneliners. Voorkom dat je jezelf later 'redactioneel verminkt' in de krantenkolommen terugvindt.

Journalistieke modus operandi speelt zich principieel af in de openbaarheid

Voor wie wil weten hoe hij zich het beste interviews kan laten afnemen, is het wellicht verstandig te weten, waar de aandacht in bijvoorbeeld het onderwijs zich precies op richt inzake interviewtechniek. Een jongen van veertien uit Hazerswoude die door een jeugdboek over School Shootings op het idee was gebracht een aanslag voor te bereiden op leraren en medeleerlingen, hetgeen werd verijdeld, maar met jeugddetentie als straf, doet het bloed van een journalist sneller stromen. In zo'n scholier zit een verhaal! We bepleiten transparantie in journalistiek denken en handelen.

De gewetensvraag aan een docent/ journalist, of je een buitenstaander wel in de keuken van een academie als die in Tilburg moet laten kijken, is dan reeds beantwoord. Want

behalve de vertrouwelijkheid waarmee de journalistiek bronnen indien vereist afschermt, behoort de journalistieke modus operandi zich, zoals al eerder opgemerkt, principieel in de volle openbaarheid af te spelen zonder bedrijfsgeheimen. Aan de algemene werkwijze in de journalistiek zitten geen stiekeme kanten.

Deel 2:

Een echte nieuwsgier die het naadje van de kous wil weten

Wat beweegt een jong mens toch om journalist te worden? Ik weet het niet, zo begon J.H. Ritman zijn boek *Journalistieke Herinneringen* zowat een halve eeuw geleden. Hij schreef verder: Toen mij deze vraag werd gesteld door een Australische collega bij mijn eerste bezoek aan dat werelddeel, heb ik geantwoord: mijn onverzadigbare nieuwsgierigheid. En, ging de auteur in zijn proloog verder: ...Nog altijd kan men stellen dat er nooit iemand dit vak heeft gekozen in de verwachting van een goed geregeld bestaan en de kans rijk te worden. Misschien ligt er een verklaring in het woord van een collega die (in lang vervlogen dagen) eens heeft gezegd: De journalistiek vermoordt je, maar ze vermoordt je goddelijk. Een vak dus voor avonturiers... (Jan Ritman).

De harde leerschool voor studenten journalistiek

Hoe avontuurlijk de journalistiek (ook tegenwoordig nog) is of kan zijn, hangt er mede van af of iemand het avontuur daadwerkelijk gaat zoeken. De journalistiek kan je goddelijk vermoorden, maar dan wel als je niet slechts voor een baantje in deze beroepsgroep gaat maar voor een leven – een leven van onverzadigbare nieuwsgierigheid. Om die nieuwsgierigheid te bevredigen, zul je voortdurend vragen moeten stellen, moeten interviewen, moeten durven interviewen. En aan dat laatste, die lef, ontbreekt het nog wel eens.

Beginnende en minder ervaren journalisten (en zij niet alleen) vinden het stellen van vragen vaak doodeng. Vragen naar iemands zielenroerselen, een ander doorzagen over een gevoelige kwestie, kan dat eigenlijk wel...? Is dat niet te opdringerig, al te nieuwsgierig? Kun je bijvoorbeeld wel na verloop van een paar maanden contact zoeken met de weduwe van een man die met Nieuwjaar een gruwelijke dood vond bij het afsteken van vuurwerk, die zijn hoofd impulsief in een bus stopte om te kijken waar het

spul bleef? Voor het aangaan van een dergelijk interview moest, zowel door de interviewer (ga ik niet te ver in mijn ambitie, kan dit eigenlijk wel?) als de jonge, nog in het rouwproces verkerende vrouw uit Nieuwegein, heel wat overwonnen worden. Het leverde overigens een ontroerend mooi verhaal op in het Utrechts Nieuwsblad waarop veel reacties volgden. Tevoren was ook goed afgesproken door beide partijen op welke aspecten het interview zich precies zou richten. Niettemin: de interviewer moest wel eerst enige schroom van zich af zetten, de empathie kreeg de overhand, het kwam hier zeker ook aan op durf.

Interviewers weten zich bovendien soms voor een drempel geplaatst, omdat het stellen van vragen (volgens sommigen) een bepaalde zwakheid zou impliceren, zoals ook Michelle van Waveren aanstipt in haar boek *Interviewen, onthullend en respectvol*. Wie vragen stelt, weet blijkbaar zelf het antwoord niet. Maar aan de andere kant kun je, zoals Van Waveren terecht opmerkt, vragen stellen ook juist beschouwen als een sterke eigenschap: het is ronduit moedig, schrijft ze, een vermeende domheid te overwinnen en je nieuwsgierigheid de gaten in je kennis te laten opvullen.

Is goed en scherp interviewen te leren? Ja, voor een belangrijk deel wel.

Interviewen is een dagelijkse intensieve bezigheid in de journalistiek die veel precisie, vastberadenheid en vasthoudendheid vereist. Het vraaggesprek behoort tot het journalistieke handwerk, de basis van het edele vak van journalist. Een verslaggever (de veldwerker) dient te kunnen interviewen, wil hij uit de verf komen. Heel eenvoudig geformuleerd, kan het stellen van vragen als middel bij uitstek worden beschouwd om vanuit de eigen professionele nieuwsgierigheid nieuws toe te voegen aan zaken of omstandigheden die bij het grote publiek al bekend zijn. Met het adagium dat geen enkele lezer, kijker of luisteraar op oud nieuws zit te wachten, maar daarentegen telkenmale door de media verrast wil worden.

Het geschreven woord is als in marmer gegraveerd

Besef dat nieuws, en dan vooral eenmaal op papier, dus in het bijzonder het geschreven woord, een enorme impact kan hebben. Of, zoals de beroemde Franse actrice Catherine Deneuve in haar autobiografie opmerkt: de draagwijdte van het geschreven woord is soms beangstigend, eenmaal opgeschreven is het woord als in marmer gegraveerd... Reden genoeg voor een journalist, mogen we vaststellen, tevoren goed na te denken over welke vragen hij stelt, over de manier waarop hij dat doet, goed na te denken ook over wat hij opschrijft en hoe (in welke bewoordingen en toonzetting) hij dat doet, alvorens (pas

dan) tot publicatie over te gaan. Hij kan ook om moverende, ethische redenen bepaalde elementen nadien weglaten.

De interviewer zal niet voor elke gesprekspartner altijd evenveel waardering kunnen opbrengen. Dat spreekt. Het kan alles te maken hebben met de achtergrond van zijn gesprekspartner, de aanleiding van het onderhoud (iemand heeft bijvoorbeeld een afschuwelijk misdrijf begaan, maar kan niettemin een maatschappelijk relevant verhaal hebben). Hetgeen echter niet wegneemt dat het de opdracht van een journalist (als professional) is, zijn taak zo respectvol mogelijk uit te oefenen. Elke geïnterviewde verdient een faire kans. Vooringenomenheid geldt in dit werk als een metersdiepe valkuil. Een goede journalist brandt geen enkele gesprekspartner willens en wetens af tijdens zijn interview (en evenmin in publicatie of uitzending).

Ook de journalist zelf voelt zich soms een voyeur

Menig interviewer voelt zichzelf - ook Michelle van Waveren gaat er in haar boek *Interviewen, ontroerend en respectvol* uitvoerig op in - een beetje een voyeur. Dat is hij trouwens ook. En op zich hoeft daar niets mis mee te zijn. Degene die zich laat interviewen, brengt de interviewer in wezen (met zijn volle verstand) automatisch in die rol. Als eerder opgemerkt: de interviewer wil iets nieuws horen ten behoeve van zijn lezers, kijkers of luisteraars en zal daarvoor om te beginnen (adequate) vragen moeten stellen. Het op een verantwoorde en doeltreffende, zo nodig indringende wijze stellen van vragen, hangt af van het beheersen van een goede interviewtechniek plus kennis van het onderwerp.

De rol van de intonatie bij het stellen van vragen

Een goede interviewtechniek behelst meer dan het stellen van de juiste vragen. Ook de intonatie vormt een belangrijke component. Ofwel de toonhoogte bij het stellen van vragen, meer in het bijzonder het beklemtonen van bepaalde woorden. Voorts dienen (ook) van de kant van de interviewer de verbale communicatie en de non-verbale communicatie voortdurend met elkaar in balans te zijn. Weet de interviewer in woord en gebaar de juiste sfeer te scheppen waarin communicatie optimaal kan plaatshebben? Een interviewer die zegt ergens benieuwd naar te zijn en ondertussen verveeld onderuit gezakt in zijn stoel naar het plafond zit te turen, zo'n flapdrol speelt slechts schaamteloos interesse voor het onderwerp. Hetgeen een negatieve uitwerking op zijn gesprekspartner en het verdere verloop van het interview meestal niet zal missen.

De noodzaak als interviewer over parate kennis te beschikken

De kwaliteit van veel interviews is onder de maat, zo kunnen we genoegzaam vaststellen. Hoe komt dat toch? We stipten de noodzakelijke nieuwsgierigheid van de kant van de interviewer al aan. Die interesse ontbreekt helaas nogal eens. We constateren gemakzucht, intrinsieke luiheid, de automatische piloot. Er worden interviews plichtmatig afgenomen. Wie (willekeurig voorbeeld) een vraaggesprek aangaat met een rechter, officier van justitie of strafrechtadvocaat dient over voldoende parate kennis te beschikken van begrippen die met het strafrecht te maken hebben. Zo niet, dan kan onmogelijk een interview op enig fatsoenlijk niveau plaatsvinden. Wat is wederrechtelijk, wat wordt onder noodweerexces verstaan, en wat onder feitelijk leidinggeven? Een beetje journalist verdiept zich daarin, documenteert zich en schaft (om maar eens wat te noemen) als naslagwerk het handzame ringbandje 'Strafrecht' van de juristen Janssen en Malewicz aan. Dat laatste mag natuurlijk geenszins als een verkapte reclameboodschap worden uitgelegd.

Het blijkt bovendien dat meermaals interviewers voor een vraaggesprek het redactielokaal verlaten zonder duidelijk te weten wat ze nu precies met hun interview aan willen. Op een holletje quotes willen verzamelen. Dat wreekt zich bij de aanpak op locatie. Het vraaggesprek verloopt dan chaotisch waarbij de interviewer het ene moment directief optreedt (als gespreksleider) en het andere moment niet-directief (als toehoorder/klankbord). En dat alles zonder dat ergens in het interview ook maar een greintje regie te bespeuren valt. Interviewen vereist in alles een gedegen en doordachte voorbereiding voor een doorwrocht resultaat.

Bij het interview ligt het voor de hand onmiddellijk aan flitsende camera's en microfoons te denken. Maar zo is het in wezen niet. Er is ook meer dan televisie. De mooiste (meest bezonken) interviews tref je doorgaans aan in de betere kranten en tijdschriften. Of op de radio. Televisie is immers als medium veel vluchtiger. En vergeet niet: de papieren krant geldt nog altijd als de Moeder aller Journalistiek. De beste televisiejournalisten zijn ooit (en zeker ook met dragende/ substantiële interviews) bij een krant begonnen (zo ze er ook niet gebleven zijn).

Het telefonisch checken van feiten bij de bron

Een verslaggever (of bureauredacteur) begeeft zich al op het terrein van interviewen als hij, met een concurrerend medium op zijn bureau, daarin gepubliceerde nieuwsfeiten telefonisch bij de bron checkt. Zo breed van opzet is interviewen in feite. Het gebeurt dus alreeds om elders vermelde feiten simpelweg bevestigd te krijgen, voor een eigen artikel of uitzending.

... U spreekt met ... van het dagblad (of het programma)... Klopt het dat... zoals *Times* van vanochtend meldt?... Hier is de journalist al met interviewen begonnen.

Pas daarna - pas zodra de gecheckte feiten juist blijken te zijn - kan publicatie of uitzending plaatshebben.

Ook voor zo'n ogenschijnlijk simpel interview als het telefonische (het stellen van een paar korte vragen direct achter elkaar) – geldt de journalistieke exegeese. Een telefonisch vraaggesprek vereist van de kant van de interviewer een goede benadering, dat wil zeggen een duidelijke formulering van de vragen met compact taalgebruik. Het interview door de telefoon mag vaak maar een paar minuten duren omdat de interviewer zijn gesprekspartner 'overvalt' - hij breekt in.

Het contact moet nog om een andere reden dikwijls snel: omdat het maken van een dagblad, of een (nieuws)uitzending voor radio of tv, altijd onder hoogspanning gebeurt in het zicht van die allesbepalende en welhaast dodelijke deadline. Het checken van feiten waarmee de concurrentie komt, dient kort en krachtig te gebeuren, vol overtuiging, en met geregeld een blik op de klok. Dan pas kan over vakwerk worden gesproken.

Het adagium van hoor en wederhoor in de journalistiek

De volgende stap is dat de journalist op de gecheckte feiten reacties wil van derden. Bijvoorbeeld mogelijke tegenstanders van een bepaalde maatregel. Dit om zijn verhaal verder aan te kleden. Maar ook, en dat is eigenlijk nog veel belangrijker, om in het licht van hoor en wederhoor te komen tot een bovenal evenwichtige productie. De journalist dient zonder schroom een chroniqueur te zijn van wat zich in de wereld afspeelt. Het adagium is dat een goede journalist meerdere bronnen aanboort, wil hij zijn nieuws wereldkundig (kunnen) maken. Ook op dit vlak wil het nog wel eens mis gaan.

Voor het checken van een nieuwsfeit, en de verdere reacties daarop van anderen, zal de journalist de kunst moeten verstaan van dóorvragen. En daarna opnieuw. De minister die een werkgroep heeft geïnstalleerd om de groeiende mensenhandel in kaart te brengen, zegt *en plein public* optimistisch te zijn over de aanpak en bericht te verwachten dat de zorgwekkende cijfers snel verbetering zullen vertonen. Journalist tevreden? Kennelijk wel, afgaande op de berichtgeving eind januari 2016. Maar waar was dat optimisme van de bewindsvrouw de facto op gebaseerd? Doorvragen is een must. Nooit mag de interviewer genoeg nemen met een half antwoord. Hij moet zijn gesprekspartner er zo nodig charmant op durven wijzen dat die er omheen draait. Of de moed moeten hebben, te zeggen dat hij het antwoord niet begrijpt, of hooguit ten dele snapt. De journalist zal ook iemand moeten overtuigen van de risico's die antwoorden als 'geen commentaar' met zich

mee kunnen brengen. Bijvoorbeeld dat een dergelijk antwoord als een zwakgebod door lezers, kijkers of luisteraars kan (zo niet zal) worden opgevat. Of dat zijn redactiechef niet akkoord zal gaan met reacties als 'geen commentaar'.

Snel tot de kern komt de journalist niet alleen bij het telefonische interview maar ook in geval van het *straatinterview (fox pop)*. Bij het straatinterview gaat het om doorsnee burgers die naar hun mening wordt gevraagd over allerlei onderwerpen die de gemoederen volop bezighouden. Op een snelle vraag kan een even snel en spontaan antwoord volgen. Bijvoorbeeld de reactie van de straat op de simpele vraag of de Amerikaanse president Obama de Nobelprijs voor de Vrede had moeten krijgen? Zou hij dat al zo vroeg in zijn eerste ambtstermijn hebben verdiend? Ja? Waarom dan wel? Nee? Waarom dan niet? En als iemand iets opmerkelijks zegt: O ja? Hoezo? Of een reactie van de huisvrouw op de Centrale Markt van Paramaribo op de financieel-economische crisis die het land teistert. Maar het mogen ook speelse (lichtvoetige) onderwerpen zijn. Daarbij toont de interviewer zich soms gespeeld onnozel: *U meent dat toch niet? Nou, nou?* De interviewer vergaart vaak de leukste citaten met korte, directe, verbaasde vragen en non-verbaal gedrag dat met die vragen in overeenstemming is. Durf als interviewer ook een stilte te laten vallen.

De aandachtspunten bij interviews op straat of telefonisch in een notendop :

- *Wat beoogt de journalist met zijn interview? Wat is de aanleiding van het vraaggesprek en welk doel streeft de journalist feitelijk na?*
- *Hoe stelt de journalist welke vragen? Is daar vooraf goed over nagedacht? Is er tevoren sprake geweest van grondige research?*
- *Komt de journalist snel tot de kern?*
- *Is de journalist gemeend nieuwsgierig en straalt hij lef uit? Of is sprake van een (goedkope) pose (schijnheiligheid)?*
- *Dient (ook soms bij telefonische interviews) de opbouw als een gerichte en weloverwogen strategie naar de belangrijkste en nog wel eens pijnlijkste vragen? Soms moet de journalist zijn gesprekspartner eerst even 'masseren' en 'rijp maken' voor de apotheose van het vraaggesprek.*
- *Hoe komt de journalist vertrouwenwekkend over? Daarvoor is gedegen kennis van het onderwerp nodig en een zelfbewust en professioneel optreden. Dus geen aarzelend gedrag. Een goede voorbereiding is onontbeerlijk. Het redactionele en eigen archief behoren tot het dagelijkse naslagwerk van een goede interviewer.*

Een goede journalist zorgt ervoor dat hij weet vanaf welk toestelnummer hij iemand opbelt vanaf de redactievloer. Zodat hij bij een eerste reactie van 'Ik bel u liever dadelijk terug' de ander ogenblikkelijk een telefoonnummer op de redactie kan verschaffen. Aarzelingen (ook op dit punt) maken een belabberde indruk. De ander kan het onbehaaglijke gevoel krijgen dat aan de andere kant van de lijn niet de persoon zit die is voor wie hij zich uitgeeft. Het telefonische interview mislukt daardoor (begrijpelijke argwaan) dikwijls al op voorhand.

Het kan nodig zijn brave lieden tegen zichzelf te beschermen

De journalistiek kent – op hoofdlijnen - het harde (nieuws)interview en het interview dat veel vriendelijker van toonzetting is. Gewiekste politici die weer eens gerommeld blijken te hebben met hun declaraties in Brussel (of waar ook) wordt het vuur vanzelfsprekend na aan de gevoelige schenen gelegd. Autoriteiten mogen een journalist niet in hun zak hebben. Ze moeten hem vrezen. Een journalist is immers geen lakei.

De benadering is anders bij brave types die elke ervaring met publiciteit en mediatrainingen missen. Het kan soms nodig zijn deze mensen tegen zichzelf in bescherming te nemen als ze, plotseling ongewild in de belangstelling, wild om zich heen gaan slaan. Onervaren personen kunnen worden gespaard door ze meerdere keren tijdens het interview te waarschuwen voor de (bijvoorbeeld racistische) uitspraken die ze doen. Zo van: 'U neemt geen blad voor de mond'. Als dat onvoldoende helpt, kan de interviewer altijd later nog op basis van ethische overwegingen ongenueanceerde en wellicht tot onnodige ophef leidende passages weglaten in zijn publicatie of uitzending. Interviewen als techniek is net als autorijden: de interviewer verricht een aantal handelingen tegelijk. Als het goed is, worden het automatismen.

We aquarelleren een palet aan aandachtspunten voor een goed verloop van het interview:

- *De interviewer stelt de juiste/ relevante vragen voor antwoorden die toegevoegde waarde beogen.*
- *Bij het stellen van zijn vragen kijkt de interviewer zijn gesprekspartner aan. Oogcontact is belangrijk. Waak voor wegdraaiende ogen.*
- *De interviewer luistert goed naar het antwoord en toont oprechte belangstelling.*
- *De interviewer (Schrijvende Pers) noteert de belangrijkste elementen uit het antwoord, desnoods met trefwoorden.*

- *De interviewer zit derhalve (vanwege dat belangrijke oogcontact) niet voortdurend te schrijven. Hij registreert. Hij slaat ook veel op in het hoofd.*
- *De interviewer is alert en assertief. In het antwoord kan een logische vervolgvraag besloten liggen. Daag de geïnterviewde uit. Sterk voorbeeld is het interview met filmmaker Eddy Terstall in HP/ De Tijd van augustus 2010. Met korte tussenvragen als 'Sorry hoor' en 'Hè, toe nou, U bent een prominent PvdA-lid' ontlokte Roos Schlikker aan Terstall de fraaiste antwoorden.*
- *De interviewer neemt een beperkt aantal vragen mee naar een gesprek. Het gaat bij de tevoren opgestelde vragen per se niet om hele boodschappenlijsten zoals voor de supermarkt. De interviewer houdt het aantal vragen op papier beperkt, want anders ziet hij al gauw door de bomen het bos niet meer en vergeet hij te luisteren.*
- *De interviewer houdt voortdurend de lijn van het interview in de gaten.*
- *De interviewer is directief bezig (sturend, wekelijks praatje met de minister-president) of niet-directief (klankbord, interview met de weduwe van de vuurwerkdode). In beide gevallen is en blijft hij regisseur tot aan het einde toe.*

Niet iedereen is even toeschietelijk waar het gaat om contact met de pers. Sommigen kruipen zelfs meteen in hun schulp. Interviewen als techniek is de kunst van het communiceren. De interviewer geeft er blijk van een goed (lees:actief) en receptief luisteraar te zijn. Veel journalisten zijn vertellers. Ze zijn dikwijls helaas betere praters dan luisteraars. Het komt er bij interviewen op neer, het eigen ego ondergeschikt te maken aan de citaten van de ander die nodig zijn voor een goed verhaal. Het draait om het verhaal van de ander. De goede journalist stuurt als regisseur of is procesbewaker. De ander vertelt. Om die ander gaat het per slot van rekening.

Voringenomenheid is een doodzonde in de journalistiek

Interviewen is ook na afloop van een vergadering of voorstelling reacties verzamelen die van toegevoegde waarde zijn. (En dan vooral niet vanuit een voringenomen standpunt). Interviewen is ook (zoals al aangehaald) de straat op gaan, om tamelijk willekeurig het winkelend publiek te vragen naar een reactie op een opzienbarende gebeurtenis. Of in geval van een bijkans vast ritueel de simpele vraag te stellen: Hoeveel heeft u aan inkopen voor de Kerst uitgegeven dit jaar? U doet niks aan Kerst? Hoe dat zo? Dergelijke interviews kunnen door hun eenvoud en spontaniteit soms ontroerend mooi in hun uitwerking zijn. Ze kunnen vaak zeer veel vertellen over het leven en dan vooral de draagkracht van de gewone man.

Interviewen gebeurt aan de hand van open en gesloten vragen. Open vragen zijn vragen als: hoe kijkt u daar tegen aan? Of waarom heeft u toen niet ingegrepen? Een gesloten vraag kan als volgt luiden: mag ik uw woorden zo uitleggen dat u vindt dat..... Met vaak ja of nee als antwoord. Open en gesloten vragen kunnen elkaar gemakkelijk tijdens een interview afwisselen. Wat een interviewer in elk geval dient te vermijden, dat zijn domme vragen, vragen naar de bekende weg. De interviewer waakt bovendien voor moraliseren, hij hoeft in een interview de ander niet te bekeren. Niet iedereen denkt, voelt en praat zoals de interviewer doet. Wellicht juist daarom komt die ander voor het interview in aanmerking en niet de interviewer zelf.

Interviewen kan onmogelijk zonder een serieuze voorbereiding – dit kan niet vaak genoeg gezegd. Altijd moet eerst het archief worden geraadpleegd. Wat is er al eerder over de hoofdpersoon, of een bepaalde kwestie waarin die man of vrouw een prominente rol speelt, gepubliceerd? Een gedegen voorbereiding op een interview wil nog wel eens langer duren dan het interview zelf.

Iemand die zich (en dat gebeurt maar al te vaak, zo leert de ervaring) tijdens het interview ontpopt tot een volstrekt onbruikbare babbelaar of spraakwaterval wordt door de journalist op vriendelijke doch dringende toon afgekapt. Zoals dat ook gebeurt bij antwoorden op niet gestelde vragen. Handige types complimenteren de interviewer bij een lastige vraag met de opmerking: ik ben blij met die vraag, een uitstekende vraag, maar mag ik eerst even opmerken dat... Een interviewer die dat toelaat, loopt het grote risico de regie volledig te verliezen en nooit het antwoord te krijgen op die spannende vraag waarop zijn gesprekspartner natuurlijk liever niet in wilde gaan.

Het onderwerpinterview, achtergrondinterview en portretterend interview

Het genre interview onderscheidt globaal het onderwerpinterview en het portretterende interview. Het onderwerpinterview richt zich op de mening die de geïnterviewde over iets zakelijks heeft. Hoe denkt hij daarover en waarom? Hoe verwacht hij zijn doel te bereiken, wat zijn de kosten? Tot het onderwerpinterview behoren ook het straatinterview en het telefonische interview. Grotere onderwerpinterviews kunnen worden afgenomen bij iemand op kantoor of met een boswachter in het bos te midden van honderden omgewaaide bomen na een zware novemberstorm. Voor een onderwerpinterview kiest de interviewer een locatie uit die uitstekend past bij het onderwerp. Met zo'n boswachter gaat de interviewer natuurlijk niet in de plaatselijke snackbar zitten, of hooguit als hij zijn verhaal inclusief impressies in de knip heeft.

Bij een portretinterview staat de mens en diens persoonlijke beleving volledig centraal. Waarom is hij (of zij) zoals die is? Hebben we een juist beeld van iemand die veelvuldig in

het nieuws is (geweest)? Hoe leeft iemand buiten het zicht van de camera? We hebben veel gelezen over topman Moberg toen hij destijds aantrad bij Ahold en zijn salaris bekend werd. Maar, vroeg het journaal zich na verloop van tijd natuurlijk af: wie is hij nou eigenlijk echt? Hoe brengt hij zijn spaarzame vrije tijd door? Hoe denkt hij over bepaalde maatschappelijke situaties? Ook hier geldt: voorbereiding is het halve werk. Voor een portretterend interview ontmoet de interviewer zijn gesprekspartner het liefst bij die persoon thuis. Er worden geen vragen gesteld waarvan de antwoorden met speels gemak vooraf in het archief konden worden opgezocht. Aan overbekende voetbalcoaches vraagt de journalist niet naar de clubs die ze zoal getraind hebben in hun leven, inclusief de jaartallen. Het doel is nieuws (van persoonlijke aard of zakelijk zoals bij een onderwerpinterview) toe te voegen aan wat bij het publiek al bekend is.

De interviewer meer directief dan niet-directief, of omgekeerd

We kennen ook het zogenoemde achtergrondinterview. Het verschil met het (harde) nieuwsinterview zit hem er vooral in dat het achtergrondinterview meer beschouwend van aard is. Het interview is er voor de uitleg van (bijvoorbeeld) besluiten met verstreckende gevolgen voor bepaalde bevolkingsgroepen. Je zou je kunnen voorstellen dat de interviewer zich in dergelijke vraaggesprekken meer niet-directief dan directief opstelt.

Bij een interview kan de journalist een geluidsbandje laten meelopen. Nadeel is echter dat de journalist een verhoogd risico loopt het gesprek nadien in chronologische volgorde te gaan uitwerken. Dat bevordert vaak niet de leesbaarheid. Een interview opnemen en later de band moeten uitwerken, is ook (nodeloos) tijdrovend, zo leert de ervaring. Het zicht op zo'n draaiende band maakt menig geïnterviewde (vaak in het nadeel van de verslaggever) bovendien extra zenuwachtig. Wil de journalist overigens het gesprek toch opnemen, dan behoort hij zijn gesprekspartner wel eerst even te vragen of dat akkoord is. We mogen dit beschouwen als een ongeschreven regel in het vak.

Het uitwerken van het interview in vogelvlucht:

- *Wacht nooit te lang met uitwerken. Het gaat anders ten koste van de kwaliteit. De interviewer weet bij de late uitwerking dikwijls niet meer in welke context opmerkingen zijn gemaakt. Anders gezegd: de interviewer is inhoud met nuances, sfeer en toonzetting van het vraaggesprek bij late uitwerking vaak gedeeltelijk of zelfs volledig kwijt. En dus komt het uitwerken van het interview als een tsunami over de journalist heen.*
- *Denk grondig na over de eerste zin (en natuurlijk niet alleen dié). Maar die eerste zin moet al helemaal een beauty zijn. Zorg voor een prikkelende eerste*

zin! Beginnen met een citaat kan, maar dat citaat mag niet obligaat zijn. Denk na over de opbouw. Zorg dat er vaart in het verhaal blijft zitten. Selecteer de aantekeningen op bruikbaarheid vanuit relevantie.

- *Het belangrijkste aan het schrijven van welk journalistiek product ook is het proces dat aan dat schrijven vooraf gaat. Eerst structuur in het hoofd.*
- *Laat iemand op papier herkenbaar praten. In het boek 'In Nederland door omstandigheden' van Tessel Pollmann en Ingrid Harms komt een lieve vriendelijke Indo-Europese mevrouw Klink aan het woord: ... "Maar ja, u weet hoe we zijn ontstaan: uit Jan Pieterszoon Coen en een Indonesische prostituee. Als die Jan Pieterszoon Coen niet zo dingetjes was geweest, dan waren wij er ook niet..." Je hoort die mevrouw praten, je ziet haar als het ware voor je. Ze heeft plaatsgenomen bij je thuis op de sofa. 'Zo dingetjes'... Een juweeltje. Meteen noteren tijdens het interview. De kalende weinig snugger ogende back van Feyenoord Tim de Cler sprak in een voetbalblad over iets dat 'natuurlijk ultiem' was. Natuurlijk ultiem...? Zou een voetballer echt zo praten? Als lezer twijfel je op z'n minst. En twijfel je vervolgens aan alle overige citaten. Alleen de literaire Belg Hugo Camps mag van voetballers hele of halve filosofen maken in Elsevier.*
- *Ga uit van drie mogelijkheden bij de presentatie van het verhaal: 1. vraag-antwoord, 2. volledig quote (monoloog) en 3. de gemengde vorm inclusief sfeerbeschrijving aan de hand van relevante impressies en couleur locale. Meestal wordt de keuze van uitwerkingsvorm vooraf al door de interviewer gemaakt. Hetgeen in feite deel uitmaakt van de voorbereiding.*
- *Probeer de lezer emotioneel bij het artikel te betrekken. Verplaats je van meet af aan volledig in je doelgroep. Toon met je schrijfstijl en informatie duidelijk aan dat je als journalist een hechte relatie met je onderwerp onderhoudt.*
- *Vermijd oppervlakkigheid en voorspelbaarheid in het verhaal.*
- *Werk met en verwijst duidelijk naar bronnen als je artikel daarom vraagt.*

De intro: bijna het verkooppraatje van een reisbureau

In alle gevallen is het verstandig een uitgewerkt interview te laten voorafgaan door een intro. De auteur geeft in de intro (korte wervende tekst) antwoord op de vraag in welk kader het interview heeft plaatsgevonden en hij zet zijn werk als het ware in de etalage. Een goede intro smaakt naar meer. Een goede intro maakt net zo nieuwsgierig als het aanprijzen van een zonnige vakantie in de meest idyllische en exotische oorden ter wereld.

We adviseren de uitwerkingsvorm aan de hand van vraag en antwoord zo veel mogelijk te beperken tot interviews met een zakelijk uitgangspunt. De gevoelens van de geïnterviewde doen er amper toe.

De monoloog valt daarentegen juist aan te bevelen bij iemand die op zijn leven terugkijkt - zo anders dan een persoon die een zakelijk vraaggesprek aangaat over bijvoorbeeld het fenomeen ophokken of het ruimen van drachtige geiten.

De gemengde vorm is zowel bruikbaar bij een onderwerp- als bij een portretinterview. Die laatste vorm is misschien wel de moeilijkste vanwege de noodzakelijke balans tussen citaten en eigen inbreng van de journalist met couleur locale en impressies. Daarvoor moet de journalist zijn ogen goed de kost geven.

Sherlock Holmes tikte dr. Watson op de vingers omdat hij wel keek, maar niet zag en dus niet waarnam. Studenten journalistiek behoren zich die wijze woorden in het hoofd te prenten. Sherlock Holmes die ex cathedra geselt, zullen we maar zeggen.

Nog enkele aandachtspunten voor studenten journalistiek puntsgewijs:

- *Het is belangrijk de plek voor het interview vooraf nauwkeurig te kiezen.*
- *Spreek tevoren ook duidelijk af hoeveel tijd voor een interview wordt uitgetrokken.*
- *Een interview begint op het moment dat de verslaggever bij zijn gesprekspartner is gearriveerd en eindigt zodra hij weer de deur achter zich heeft dichtgetrokken. Dus niet op het moment dat het notitieboekje wordt opengeslagen en weer dichtgeklapt. Op weg naar zijn leasebolide kan de interviewer nog onverwacht bijzondere dingen te horen krijgen. Hij zou wel op zijn achterhoofd zijn gevallen daar niets mee te doen.*
- *Het kan heel functioneel zijn, stiltes tijdens het gesprek te laten vallen. Er volgt dan nog wel eens een waardevolle opmerking van de kant van de geïnterviewde die anders niet zo snel en gemakkelijk was gemaakt.*
- *De verslaggever doet er verstandig aan, bij de wat grotere interviews duidelijke afspraken vooraf te maken over autorisatie. Bij autorisatie laat de journalist het verhaal lezen op feitelijke onjuistheden. Dat kan ook in het belang van de auteur zelf zijn.*
- *Tot autorisatie behoren niet, zo adviseren wij, waarnemingen van de verslaggever (dat de geïnterviewde bijvoorbeeld zo nerveus overkwam).*
- *Ga als journalist niet mee met een gesprekspartner die weliswaar informatie wil verschaffen als snoepgoed, maar dan op de conditie van off the record. Dat leidt tot niets. Laat merken dat je niets met off the record (ook wel sub rosa genoemd) kunt uitrichten.*

- *Vraag door. Neem geen genoegen met een half of een ontwijkend antwoord. Wees niet te braaf. Wees zo nodig een tikkeltje streng. Stuur. Als bij autorijden. En schroom niet te zeggen dat je iets niet begrijpt.*
- *Bij iemand die te veel dure, elitaire woorden bezigt, grijpt de verslaggever subiet in met: U bedoelt te zeggen dat... Pas ook op voor ambtelijk jargon en abstracties als Sahara-zand. Beleid? Wat houdt dat dan in? Rapport? Speerpunten? Convenant? Richtlijn? Wat is de essentie daarvan? Dwing een gesprekspartner concreet te zijn en ogenblikkelijk klare wijn te schenken.*
- *Altijd bij de uitwerking van een persoonlijk interview de leeftijd van de geïnterviewde vermelden. En is hij of zij getrouwd? Kinderen? De lezer wil het weten. Geef de geïnterviewde een gezicht.*
- *Let als journalist tijdens het interview ook op de non-verbale communicatie. Iemand kan zeggen, niet ontevreden te zijn met een bepaald besluit, maar ondertussen staat zijn gezicht op onweer.*
- *Bescherm een onervaren gesprekspartner die wild om zich heen slaat tegen zichzelf. Onervaren personen verliezen bij mediacontact al gauw de macht over het stuur. Houd daar ten positieve rekening mee. Maak er geen misbruik van.*
- *Als je aantekeningen maakt van een interview bespaar je jezelf een hoop werk achteraf door nog tijdens het vraaggesprek belangrijke opmerkingen te omcirkelen in het notitieboekje. Die handelwijze verschaft je, eenmaal terug op de redactie, sneller overzicht bij de uitwerking van het verhaal.*
- *Train ook je inlevingsvermogen met een regelmatig bezoek aan de bioscoop voor de allerbeste films. Verbreed je horizon. Sonny Boy, Incendies, Black Swan, The King's Speech, de documentaire over die prachtige violiste Janine Jansen met haar ongekende podiumsucces en persoonlijke eenzaamheid tegelijk –het is slechts een lichte greep uit het indrukwekkende aanbod van begin 2011. Lezen ook, veel lezen, goede boeken slijpen de geest. Ze helpen het denkvermogen te ontwikkelen. Bij de aanhef van dit boek refereerden we alreeds aan de winnares van de P.C. Hooft-prijs, de Surinaamse Astrid Roemer. Eigenlijk behoort elke rechtgeaarde Surinaamse journalist de literaire schepping van Cynthia McLeod te kennen. Van 'Hoe duur was de suiker' tot 'Ma Rochelle passée'. Van 'Vaarwel Merodia' tot 'De vrije negerin Elisabeth'. Het verschaft de auteur van dit boek inzicht in wat zo typisch Surinaams is en soms zo volstrekt onbegrijpelijk. Op de boekenlijst van de journalist in Suriname (en Nederland) behoort ook werk van de zich altijd kosmopoliet noemende Surinamer Albert Helman te prijken. Organist, componist en schrijver. Prachtige radio leverde het urenlange interview in 1980 op*

onder de titel: 'Tony van Verre ontmoet, uit het leven van een dwarsliggende indiaan'. Het interview werd een klassieker. Lezen, luisteren, kijken, horizon verbreding, zorgen voor intellectuele bagage – het bedrijven van goede journalistiek is een bezigheid die voortdurend om kennisverrijking en ruimer inzicht vraagt. Op den duur wordt het een verslaving.

Sommige interviews verdienen nazorg van de kant van de interviewer

Vaak ziet de interviewer zijn gesprekspartner nooit meer terug. Een razende reporter snelt nu eenmaal van de ene klus naar de andere. Maar soms kan het belangrijk zijn dat de journalist na het interview nog even contact met de geïnterviewde houdt. Aanleiding kan zijn dat het interview vermoedelijk zoveel stof zal doen opwaaien dat er onherroepelijk een vervolghet verhaal inzit. Maar er kan ook een andere aanleiding zijn zonder ook een vervolgpublishing of –uitzending in het vooruitzicht. Dan is het een contact uit eerbied. Noem het nazorg.

Zo klaagde een mevrouw uit Tilburg enkele jaren geleden de werkgever van haar kort daarvoor aan kanker overleden echtgenoot aan. Zij betichtte de houtzagerij uit Utrecht van dood door schuld, omdat het concern over een lange reeks van jaren onvoldoende serieus met de gezondheidsvoorschriften voor het personeel zou zijn omgesprongen. Voorafgaande aan de rechtszaak in Utrecht liet deze mevrouw zich voor de context van haar juridische strijd interviewen. Dat was een voor haar buitengewoon emotionele aangelegenheid. Het interview – met van de kant van de journalist (auteur van dit boek) vooral luisteren vanuit empathie - kwam tot stand in samenspraak met de oudste zoon van de weduwe en haar huisarts. Het had op een zaterdagochtend bij haar thuis in het Brabantse Tilburg plaats.

Vooraf werd afgesproken dat de interviewer na het gesprek nog even telefonisch contact met deze mevrouw zou houden. Zij kwam eenmalig met haar verhaal in de krant. Er verschenen weliswaar vervolgpublishings maar die betroffen de rechtszaak zelf en de uitspraak, niet de pijn en het juridische gevecht van de weduwe.

Deel 3
Samenvatting

Adviezen aan studenten journalistiek spiegelen voor trainees

Veel van de adviezen voor het afnemen van een goed interview kan worden gespiegeld door wie een interview ondergaat. Alhoewel... ondergaat? Dat is nu juist niet de bedoeling. En de rol van slachtoffer kan worden voorkomen met een goede voorbereiding, eventueel door eerst te sparren met een collega. Centraal staat allereerst de vraag voor de trainee: wat wil ik met het interview? Het is niet alleen tevoren de centrale vraag van de interviewer, maar ook die van zijn gesprekspartner. Die laatste maakt het zich al een stuk gemakkelijker als hij zich vooraf de vraag stelt welk belang hij bij het interview heeft en, tweede vraag: of de krant of het programma waarvoor hij is gevraagd de doelgroep vertegenwoordigt die hij voor ogen heeft.

Het is vreselijk een interview te moeten ondergaan als een soort jojo. Nachtmerries achteraf. Reputaties die over een lange reeks van jaren zijn opgebouwd, kunnen met één enkel, slecht interview naar de filistijnen worden geholpen. En wie moet wie daarvoor verantwoordelijk houden? Maar al te vaak wordt de schuld ten onrechte afgeschoven op de interviewer. Het kan daarentegen ook heerlijk zijn zich een interview te laten afnemen. Men kan er zijn boodschap in kwijt. Gevoelige zaken kunnen er in worden rechtgezet. Het is maar hoe men een vraaggelicht ingaat. Als men zichzelf achteraf maar niet onverschilligheid moet verwijten of tot de conclusie moet komen dat een brede kennis van het onderwerp alleen nooit en te nimmer garant staat voor het goed uit de verf komen. Zelfs voor de allerhoogst geleerde is het nooit zonder meer een makkie.

Zodra het moeilijk wordt door lastige vragen, kan de stemming omslaan bij iemand die een interview afgeeft uit de losse pols. Voorkom dat. De oorzaak ligt bij degene die zich niet heeft geprepareerd op lastige vragen. Dikwijls wordt zo'n persoon ook ineens onnodig formeel. Daar weet een goede interviewer wel raad mee, en neem het hem eens kwalijk. Kies ook de juiste setting. Geef jezelf voldoende tijd - zorg daar vooraf voor. Weet ook vooraf hoe het eindproduct er in grote lijnen moet gaan uitzien. We bedoelen: laat je niet gedurende drie uur interviewen voor een programma van drie minuten of een artikel van 35 regels. Stukjes uit die drie uur worden gemonteerd voor drie minuten uitzending of samengevat voor 35 krantenregels en later zal men mopperen: 'Mijn woorden zijn uit hun verband gerukt'. Het bekende geweeklaag. Maar kan dat louter de journalist worden verweten?

Geheime (anonieme) bronnen

Net als bij de recherche-informatiediensten van de politie kan de journalistiek niet goed functioneren zonder geheime (anonieme) bronnen. Informanten, tipgevers, hoe je ze ook wilt noemen, we dienen ze als journalist te beschermen. Een bron die niet nader genoemd wenst te worden en die je als journalist geheimhouding hebt verzekerd, moet kunnen

rekenen op bronbescherming. Ook al dreigt de nadelige partij (personen over wie de bron heeft getipt) met gerechtelijke stappen zoals een kort geding, toch houdt de journalist de identiteit van de bron onder de pet.

De toevoeging 'anoniem' betekent dat de bron in publicaties niet nader wordt geduïd. Maar vanzelfsprekend is die bron vaak niet alleen bekend bij de verslaggever maar ook bij de hoofdredacteur. Dat die wil weten wie in meestal spraakmakende berichtgeving als anonieme bron is gebruikt, heeft alles te maken met de juridische verantwoordelijkheid voor elke letter die in de krant is verschenen of de ether is ingeblazen.

De gewaagde sprong in het duister voor wie een klus op routine denkt te klaren

- *Elke deelnemer aan een mediatraining van de auteur van dit lesboek wordt geleerd, interviews af te geven vanuit de eigen verantwoordelijkheid.*
- *Negatieve publiciteit na een interview kan zijn oorzaak vinden in een sprong in het duister, in de veronderstelling dat men het beantwoorden van vragen wel even op routine doet. Zo werkt het niet.*
- *Stel je vooraf gewetensvragen. Zoals: wil ik dit interview wel? In wiens belang is dit? Wat wil en kan ik communiceren met een breed geschakeerd publiek? Wat zou mijn boodschap moeten zijn? Past de doelgroep van die krant of dat programma bij mijn boodschap? Ben ik hoofdpersoon in het interview of figurant? Wat beoogt de interviewer met het interview? Hoe zit het met het mogelijke afbreukrisico, ook al bereid ik me nog zo goed voor?*
- *Het is verstandig dat het interview vanwege de correlatie wordt afgenomen op de plek die zich het beste leent voor het onderwerp. Denk daar tevoren over mee. Zeg niet, waar wilt u mij hebben? Dat is amateuristisch. Dan plaatsen ze je bij wijze van spreken doodleuk in de gang onder het bordje met 'Nooduitgang' voor een reactie op een geruchtmakende sanering. Of voor een zuil met affiches met blote meiden, zoals eens gebeurde met een wethouder die voor de camera de nabestaanden van een giframp namens het gemeentebestuur condoleerde. Maar meestal is het geen kwade opzet. In haast worden fouten gemaakt. De uiteindelijke, het liefst gezamenlijke keuze is de plek met neutrale achtergrond en waar beide partijen niet (en al helemaal niet voortdurend) kunnen worden gestoord. Het is nadelig voor het eindresultaat als telkens een goedwillende secretaresse binnenloopt met stukken die nog even snel moeten worden getekend. Dat tast de concentratie aan. Ervaren interviewers en geïnterviewden nemen er ook beslist geen genoegen mee.*

- *Neem je vooraf voor niet te jokken en houd je er ook aan. Jokken is liegen. De uitwerking daarvan kan desastreus zijn en dat is dan het verdiende loon. De Telegraaf pakte eens in een uitgebreide nieuwsopening een leugenachtige tbs-kliniek vilein terug. ... De kliniek ontkende aanvankelijk in alle toonaarden tegenover deze krant dat de lieden met tbs op verlof waren. Begeleiders en stafmedewerkers logen glashard en stelden dat doodgewoon sprake was van een personeelsuitje waaraan geen enkele patiënt deelnam. Maar aan de hand van foto's kon De Telegraaf er wel degelijk zes identificeren... De kliniek had het geheel en al aan zichzelf te wijten op deze bikkelharde wijze door de redactie te worden aangepakt.*

- *Zie overigens het mogelijke nut in van publiciteit. Maar doe er niet aan mee voor louter het eigen ego. Niet ook voor uitsluitend eigen gewin. Geen narcisme. Respecteer journalisten. Ook van de 'sufferdjes'. Juist die misschien wel zeer in het bijzonder. Zij staan vaak het dichtst bij hun doelgroep.*
- *Sommigen willen zich voor een lastig interview nog wel eens een beetje moed indrinken. Heel menselijk. Een vloeibaar alcoholisch kalmeringsmiddel zogezegd. Even een klein borreltje vooraf om over de eerste schrik heen te komen. Niet doen. Alcohol werkt onvoorspelbaar. En vaak averechts. Ook met cola verdunde alcohol weet de voet het rempedaal vaak niet tijdig meer te vinden. Laat bovendien priklimonade staan. Het zou niet de eerste keer zijn dat de geïnterviewde de beantwoording van de eerste vraag begint met het laten van een (uit koolzuur voortkomend) ondeugend boertje. We raden ook het te veel drinken van koffie af. Van koffie krijgt men een droge plakkerige mond. Lastig met praten. De remedie: water, desnoods zo uit de kraan.*

Uit te wisselen feiten en meningen moeten in de juiste context blijven

Eenmaal goed voorbereid, zorgt degene die zich een interview laat afnemen dat dit gebeurt over louter het onderwerp waarvoor hij is gevraagd. Hij denkt op zijn minst eerst heel goed na, voordat hij zich laat verleiden over andere (wellicht evenzeer belangwekkende) zaken een mening te ventileren. Goede journalisten proberen door te dringen tot de haarvaten van de samenleving of een deelgebied(je) daarvan. Het behoort tot de goede eigenschappen van een journalist vasthoudend te zijn, door te vragen, en zich niet met een kluitje in het riet te laten sturen. Ook voor wie zich laat interviewen geldt daarom: assertief zijn en alert. De antwoorden moeten rust kenmerken. Bewaak dat de in

het interview uit te wisselen feiten en meningen in de juiste context blijven. Wees voorzichtig met metaforen, je kunt er in een interview uiteindelijk in verstrikt raken.

9

De taal als soms vilein wapen

Bij (let allereerst even op de sierletter waarmee columns en commentaar kunnen beginnen) – bij de behandeling van de journalistieke discipline opinie zoomen we in op de overeenkomsten en verschillen tussen het commentaar en de column. In beide journalistieke genres gaat het om een duidelijke persoonlijke mening. Die mag zelfs eigenwijs zijn. In geval van een column graag zelfs, desnoods polemisch. We richten ons in dit hoofdstuk 9 eerst en vooral op het geschreven woord. Maar we hoeven maar te verwijzen naar het Nederlandse tv-programma Buitenhof en het moge ogenblikkelijk duidelijk zijn dat ook de audiovisuele media zich van het commentaar en de (gesproken) column bedienen.

Hieronder het vizier evenwel op de Schrijvende Pers.

Enkele tips vooraf:

- 1. Het belangrijkste bij het journalistiek schrijven is het proces dat aan dat schrijven vooraf gaat. Dus denk eerst goed na over het onderwerp en over wát je met de nieuwsconsument over dat onderwerp wilt communiceren. Is dat van toegevoegde waarde? Beschouw dit als een strikte voorwaarde.*
- 2. Denk al meteen in structuur. De eerste zin moet staan als een huis. Maar denk ook tevoren zeer goed na over de laatste zin. Hoe wil je eindigen. Dat is de uitsmijter. En in de circa 300 woorden tussen aftrap en uitsmijter moet logisch en fascinerend naar het slot worden toegeschreven. Zorg voor een rode draad in het betoog.*
- 3. Begin nooit een commentaar of een column zonder tevoren te weten wat de laatste zin wordt. Met de laatste zin moet de columnist zijn publiek verrassen. De aap komt uit de mouw. Bij het commentaar kan de laatste zin identiek aan de eerste zijn om de kloten tot de cirkelredenatie.*
- 4. Leg de eerste versie van je column of commentaar op je nachtkastje (leg - in journaalletaal - het concept in de week) en leg de tekst de volgende ochtend nog eens kritisch onder het vergrootglas. Klopt de leidraad? Is het betoog consistent? Heb je je niet bezondigd aan storende woord- en werkwoordherhalingen? Kijk er met een kritisch en technisch timmermansoog naar! Afraffelen is in de journalistiek een doodzonde.*

Kraakhelder en vlekkeloos

Het draait bij een (hoofdreactioneel) commentaar om een strak en vlekkeloos opgeschreven, kraakheldere, afgewogen, en dan vooral ook strikt genuanceerde mening – een stevig onderbouwde visie waarover voor de lezer geen enkel misverstand kán en mág bestaan.

Aan een zwalkende krant heeft de lezer geen enkele boodschap. Voorkom een hoog gehalte enerzijds/ anderzijds, mitsen en maren.

Een commentaar is zo weinig mogelijk emotioneel. Maar de auteur geeft wél duidelijk uiting van zijn betrokkenheid bij het onderwerp. Zo van: deze harde nieuwsfeiten, beste lezer, kunnen we toch beslist niet onbesproken laten!

Maak van commentaren geen essays. En val overduidelijk met de deur in huis. Doe niet eerst uitvoerig het nieuwsbericht over dat de nieuwsaanleiding c.q. nieuwsvoorsprong voor het commentaar vormt .

Columnisten manipuleren de werkelijkheid

Ook in een column gaat het om een mening, maar die hoeft *niet genuanceerd* aan het papier te worden toevertrouwd. Vaak liever niet zelfs! Een columnist manipuleert de werkelijkheid. Een columnist schopt in zijn betoog van zich af, of windt zich op, of ontroert (zoals bijvoorbeeld bij de dood van Jan Wolkers en Albert Helman).

De toon in een column is speels, losjes en puur persoonlijk. Een columnist laat op een boeiende manier zien hoe zijn wereld in elkaar steekt. De ik-figuur kan zichzelf ook met ik opvoeren in de column. Een column kan ondeugend, boosaardig, provocerend, polemisch, hartveroverend, verdrietig (bij de dood van een volksheld) zijn. Een columnist kan zijn lezer aanvankelijk met opzet op het verkeerde been zetten, door eerst het omgekeerde te beweren van wat hij eigenlijk vindt. Tegen het einde van zijn puntig opgeschreven stukje komt de aap uit de mouw.

De toon van een commentaar is van een zakelijke, bijkans plechtstatige deskundigheid, waar ook het woordgebruik in belangrijke mate toe bijdraagt. Voor beide journalistieke genres geldt dat de eerste zin meestal zeer bepalend is voor het succes of de mislukking. Met de eerste zin moet de scribeur de lezer meteen de column of het commentaar intrekken.

Overeenkomst commentaar en analyse

De schrijfstijl van een commentaar vertoont nog het meest gelijkenis met die van een nieuwsanalyse. Met dit pregnante verschil dat in een goede nieuwsanalyse de eigen opinie van de auteur achterwege blijft. De lezer vormt zelf zijn oordeel aan de hand van de met elkaar in samenhang gebrachte nieuwsfeiten. In de analyse analyseert de auteur de gebeurtenissen – hij stelt én beantwoordt cruciale vragen naar het waarom. En zijn duiding mondt (onvermijdelijk) uit in een conclusie, of een voorspelling, ofwel een inschatting van de afloop van de gebeurtenis(sen).

Het commentaar heeft – evenals de column – voor de dagelijkse leesroutine een *vaste, herkenbare* plek in de krant of het opinieweekblad. De ontvanger weet meteen waar hij het commentaar en de *vaste, gezichtsbepalende* columns kan aantreffen. En nét als de column wordt het commentaar voor de herkenbaarheid voorzien van een *vaste, vaak afwijkende* opmaak (lengte, kader, kroontje, tekst beginnen met een sierletter, trefwoord als kop). De meeste kranten schotelen hun lezers vaak elke dag een commentaar voor. Zelfs nu in bijvoorbeeld Nederland al jaren niet meer van een verzuilde samenleving sprake is, blijft het commentaar voor de meeste dagbladen onmisbaar. Hetgeen ook voor de Surinaamse kranten geldt. De lezer weet waar in geval van belangrijke nieuwsfeiten (*nieuws uit de A- categorie*) zijn dagblad staat.

Stijlvol een ongezouten mening

In het (hoofredactionele) commentaar wordt de zienswijze van de krant (of het opinieweekblad) uit de doeken gedaan. Het inleidende praatje van hoofdredacteurs van de meest uiteenlopende tijdschriften in woonbenodigdheden en tuingereedschap beschouwen we per se niet als een serieus te nemen commentaar, maar eerder als een verkapte inhoudsopgave vol gewauwel waarin meestal lief en leed (over de bloemetjes en de bijtjes) met de lezers en lezeressen wordt gedeeld.

De jaarlijkse gelukwens voor de jarige Beatrix in *De Telegraaf* heeft evenmin veel met een journalistiek inhoudelijk goed commentaar van doen. En de houding van de Telegraaf ten opzichte van het rekeningrijden kon als bijkans pamflettistisch worden aangemerkt, als propagandajournalistiek. Toch valt van de meeste commentaren in *De Telegraaf* veel te leren: de lezer weet ogenblikkelijk waar hij met de krant van *Wakker Nederland* aan toe is. De T. geeft ongezouten zijn mening, valt met de deur in huis, weidt niet oeverloos uit, maar zou wel wat vaker een extra alinea mogen inlassen voor nadere onderbouwing van (boude) beweringen. We stippen hier een zeer belangrijk punt aan ten behoeve van de geloofwaardigheid van ons journalistiek handelen: we mogen als commentator alles beweren maar we dienen zulks wel te kunnen onderbouwen en onze verantwoordelijkheid te nemen voor de regels die afscheiden. Het is een koud kunstje om wild om ons heen te

slaan als journalist, maar laat ons telkenmale de vraag stellen welk maatschappelijk doel daar mee is gediend. Hetgeen ten grondslag ligt aan gedegen en geloofwaardige journalistiek waarvan geen sprake kan zijn met een dubbele moraal.

Het commentaar heeft (ook tegenwoordig nog) iets plechtstatigs - de krant als Meneer c.q. Dame. Wij adviseren, niet grof en niet beledigend in een commentaar te zijn. Zo'n benadering ontkracht het betoog. Wees vilein. Bush II is in een commentaar niet een waardeloze (ex-)president. Dat vindt de auteur misschien wel, maar hij formuleert het anders, gezaghebbender.

Bijvoorbeeld zó: Bush II kan helaas niet worden gezien als een van de beste presidenten uit de Amerikaanse geschiedenis.

Dit is pas echt dodelijk. Het woordje helaas zou zelfs kunnen worden weggelaten. Zeker ook aan het hoofdredactionele commentaar ontleent een dagblad zijn gezag op basis van maatschappelijk engagement onder de lezers.

Kom snel ter zake

In het commentaar zet de schrijver allereerst het onderwerp vanuit de nieuwswaarde even heel kort neer. Om vervolgens snel ter zake te komen met hoe hij tegen de kwestie aankijkt. Besef dat de nieuwsfeiten als bouwstenen voor een commentaar doorgaans bij een breed publiek al volop bekend zijn. Het is dus de kunst de nieuwsaanleiding in enkele zinnen – denk eens aan drie – samen te vatten. Wij verkiezen een eerste zin waarin én de nieuwsaanleiding duidelijk is verwoord én het standpunt alreeds als statement naar voren komt. Voorbeeld: *Terecht duldt het kabinet niet langer dat...* (Die eerste zin is van groot belang!)

Neem in een commentaar niet te veel hooi op de vork. *Baken het onderwerp vooraf vlijmscherp af, zet piketpaaltjes.* Het is verstandig overzicht te behouden.

Vindt de schrijver namens zijn krant (of het opinieweekblad) dat het onverstandig is van een bepaalde partij om toe te treden tot een nieuwe coalitie dan valt hij met de deur in huis. Hoe vertel ik het mijn moeder? En het gebruik van het woord onverstandig of niet wijs (klemtoon op niet en niet op wijs) komt in deze serieuzer over dan een kwalificatie als stom of idioot. Overschreeuw jezelf niet. Niet tegen schenen schoppen, wat weer vaak de kracht is van een (uitdagende, polemische) column.

Beschaafde afkeuring of instemming

In een commentaar draait het om beschaafde afkeuring (of instemming). Maar dat wil weer niet zeggen dat de commentator zich volledig dient te onthouden van enige opgewondenheid.

Bouw het commentaar zeer rationeel en overzichtelijk op.

De auteur bij een commentaar:

- 1. Hij maakt zich duidelijk ergens druk over.*
- 2. Hij stemt in of keurt af - laat in zijn betoog niets aan duidelijkheid te wensen over.*
- 3. Hij mag argumenten aandragen tegen zijn eigen conclusie in. Het tegengeluid. Hij mag dus gebruik maken van enerzijds en anderzijds – op voorwaarde evenwel dat de verhaallijn klopt en de structuur van het commentaar voor de lezer logisch leidt naar een eindconclusie.*
- 4. Het is gemakkelijk ergens faliekant tegen te zijn. Maar kom ook met een oplossing.*

Een boek als dit is natuurlijk geen panacee voor goed journalistiek opereren. De ambachtelijkheid zal vooral in de praktijk met doen, doen en nog eens doen tot ontwikkeling moeten komen. Desondanks zijn en blijven er altijd uitgangspunten als behandeld in deze catechismus. Maak commentaren net als columns niet te lang. De kracht zit hem ook in de snelheid van het overdragen van informatie. Ga eens uit van 28 zinnen (hooguit), verdeeld over zeven alinea's van vier zinnen (per alinea).

Alinea's:

- 1. Nieuwsfeit en statement.*
- 2. Nieuwsfeit en opvatting.*
- 3. Argumenten*
- 4. Onderbouwing argumenten uit 3*
- 5. Extra argumenten*
- 6. Onderbouwing argumenten uit 5.*
- 7. Terug naar het statement uit 1. (Maar soms kan ook met vijf alinea's worden volstaan)*

Voorbeeld puntig commentaar

- (1) Aan het inmiddels lange en misselijk makende repertoire van strapatsen door zich supporters noemende voetbaldwazen kon gisteren in Amsterdam een nieuw onverteerbaar hoofdstuk met doodsb bedreiging worden toegevoegd.*
- (2) Een met Ajax sympathiserende barbaarse man uit de provincieplaats Wageningen liet aan een koord een pop vanaf de tweede stadionring naar beneden bungelen*

- welke de Surinaams-Nederlandse keeper Kenneth Vermeer van Feyenoord moest voorstellen.*
- (3) Hoe verzin je het? Welk een ziekelijke huisvlijt! Hoe diep kunnen voetbalsupporters noemende warhoofden nog zakken met hun morbide fantasieën? Even eerder konden we doodsbedreigingen aan het adres van twee andere Feyenoord-spelers noteren, door nota bene ook nog eens de eigen 'aanhang'.*
 - (4) Het zat de popbedenker kennelijk nog altijd dwars dat de atletische Vermeer vorig jaar zijn club verliet voor een nieuw en geslaagd avontuur bij de concurrentie in Rotterdam.*
 - (5) Wie kennis heeft van de boeken van bijvoorbeeld het kroonjuweel van de Surinaamse literatuur Cynthia McLeod over de vroegere plantages en de rechteloosheid daar begrijpt goed welke associaties het beeld van de Vermeer-pop oproept.*
 - (6) Het bracht pijnlijke herinneringen naar boven aan de verderfelijke periode van de slavernij waarin donker getinte mannen en vrouwen zonder enige vorm van proces (en vaak om een niemendalletje of nog minder) via een 'Spaanse bok' of aan de galg het leven lieten.*
 - (7) Hopelijk wordt het vergrijp van gisteren in de Amsterdam-Arena (als criminele daad in de kern) zwaar gestraft door de rechter nadat Vermeer meteen na afloop van de voetbalklassieker zeer terecht aangifte deed.*
 - (8) Het wordt de hoogste tijd dat excessen als deze in de Nederlandse samenleving de kop worden ingedrukt en dat paal en perk wordt gesteld aan de uitpattingen van hooligans.*
 - (9) Een stadionverbod voor de overtreder is nog het minste wat we mogen verwachten; hier mag met een korte vrijheidsberoving aan de gehele maatschappij een voorbeeld worden gesteld.*
 - (10) De tijd van pappen en nathouden dienen we voorgoed achter ons te laten – we zijn al veel te lang te laks geweest.*

Enzovoorts. Zorg voor argumenten en onderbouw ze. Geef blijk van wetskennis.

Produceer geen nodeloos lange zinnen. Of wissel langere met wat kortere af voor het ritme. Voorkom jargon met stadhuistaal of taal van de zorgsector. Vermijd ook abstracties, holle formuleringen en storende woord- en werkwoordherhalingen. Schrijf meeslepend en onderhoudend. Formuleer zodanig dat de lezer naar de volgende zin verlangt.

Etaleer in een doortimmerd commentaar je visie, je deskundigheid, je oplossing, je denkvermogen met betrekking tot een bepaald onderwerp dat speelt in de brandende actualiteit. Ter voorbereiding op een van hard nieuws afgeleid commentaar of een het nieuws manipulerende column is het vaak dienstig over het nieuwsitem vooraf specialisten te raadplegen. Neem daarbij in acht dat Nederlanders en Surinamers vijf lettergrepen per seconde produceren.

Bij het onderzoek naar citeervaardigheden van ervaren en beginnende journalisten bleek dat minder dan vijf procent letterlijk kan quoten uit een kort interview, schreef Norbine Schalij-Vehof, afgestudeerd aan de journalistenopleiding in Tilburg. Maar, merkte ze ter verdediging van het journaal op: Volgens het centrum voor Nederlandse Spraak en Taal van de universiteit van Antwerpen spreken Nederlanders vijf lettergrepen per seconde. Schrijf dat maar eens op. Het verwijt dat journalisten niet altijd letterlijk willen citeren mag daarom in veel gevallen worden weggelaten en worden veranderd in de constatering dat het journaal het niet kan. En als iemand praat als een mitrailleur dan wordt het helemaal hopeloos.

Het probleem is, constateert Norbine Schalij-Vehof terecht, dat de spreeknelheid en de notitiesnelheid niet overeenkomen. In de verste verte niet. Zou steno een oplossing zijn? Met stenografie is vier tot vijf keer sneller te noteren dan met voluit schrijven. Onder journalisten bestaat evenwel weinig behoefte steno te leren.

Reden voor wie zich door de geschreven media laat interviewen, extra op zijn hoede te zijn of misschien beter: de snelheid in de gaten te houden waarmee antwoorden worden gegeven. Het gebruik van een bandrecorder lijkt een oplossing, maar is dat zeker niet in alle gevallen. Zo'n apparaat op tafel kan een storende factor zijn en wil degene die zich laat interviewen nog wel eens afleiden.

De subjectiviteit van de objectiviteit

Er zijn in de loop van tientallen jaren heel wat definities geformuleerd voor het begrip nieuws. Zo vertelden de leermeesters bij Het Parool dat nieuws 'iets is dat het grote publiek nog niet weet, maar waarvan de journalist meent dat al die mensen dat wel zo snel mogelijk zouden moeten weten'. In deze definitie zit meteen vervat de subjectiviteit van de objectiviteit. De journalist meent, zoals al eerder benadrukt, dat de ander het moet weten. Die ander zou daar wel eens heel anders over kunnen denken. Of toch niet? We raken hier het leerstuk van de journalistieke selectie. We spreken van nieuws – heel simpel gezegd – als iets afwijkt van het normale. Dat de zon opkomt, is geen nieuws. Als dat niet gebeurt, pas dan is het nieuws. Daar openen we dan ook prompt de krant en de journaals mee.

De 'kraamkamer' van het nieuws

Ter afronding: de journalist maakt het nieuws niet. Hooguit stimuleert hij vanuit de 'kraamkamer' van het nieuws dat nieuwswaardige feiten naar buiten komen en daarna vaak in verschillende journalistieke disciplines kent. Dat doet hij door bij de heimelijke dragers van het nieuws de weeën op te wekken. En door via een diepgaand onderzoek dat nieuws naar buiten te (laten) persen.

Daarom: weinigen weten hoe het op redacties van dagbladen, tijdschriften, radio en televisie toegaat. Het afwijkende beheerst de nieuwsvoorziening.

Het afwijkende prikkelt de nieuwsgierigheid van burgers die om die reden een krant kopen, zich er op abonneren, of geen dag (Nederland) de journalistieke hoogmis ofwel het acht uur –Journaal overslaan, en in de auto altijd naar de actualiteiten op Radio 1 luisteren.

